

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА
КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЇ
НАПрН УКРАЇНИ

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРШЕННЯ

Частина 2

Збірник наукових праць за матеріалами
науково-практичної конференції

(Київ, 26 березня 2015 року)

КИЇВ 2015

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА
КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ПРОБЛЕМ КРИМІНОЛОГІЇ
НАПрН УКРАЇНИ

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Частина 2

Збірник наукових праць за матеріалами
науково-практичної конференції

(Київ, 26 березня 2015 року)

КИЇВ 2015

ББК Х 628.3

А437

Редакційна колегія:

Черней В.В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Гусарєв С.Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С.С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Джу́жа О.М., головний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Василевич В.В., начальник кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Левченко Ю.О., заступник начальника кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Корольчук В.В., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 18 березня 2015 року (протокол № 7)

Матеріали подано в авторській редакції

А437 Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : тези доп. наук.-практ.конф. (Київ, 26 берез. 2015 року) / [ред. кол. В.В. Черней, О.М. Джу́жа, В.В. Василевич та ін.]. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. - 192 с.

ББК Х 628.3

© Національна академія внутрішніх справ, 2015

ВСТУП

Україна переживає складний та досить суперечливий суспільно-економічний період власного розвитку й становлення як суверенної та правової держави, що зумовлений низкою негативних зовнішніх і внутрішніх чинників та супроводжується посяганнями на територіальну цілісність, зростанням соціальної напруженості, поширенням девіантних форм поведінки, латентизацією злочинів та інших правопорушень. Доводиться констатувати, що Україна постала перед необхідністю першочергової обструкції комплексних загроз громадській безпеці та громадському порядку - сепаратизму й тероризму. Усе це зумовлює необхідність розроблення широкої системи заходів протидії злочинності та запобігання злочинам. Ця діяльність повною мірою залежить від розроблення ефективних алгоритмів використання наукової методології та інструментарію, а також їх синтезу, заснованому на поєднанні знань, накопичених усіма науками кримінально-правового циклу.

Вітчизняна кримінологічна наука сьогодні опинилась у непростій ситуації, пов'язаній не лише з необхідністю пошуку адекватних відповідей на зростаючі кримінальні загрози, що якісно змінюються, а й з потребою оновлення усталених і традиційних дослідницьких схем та аналітичних принципів. Сьогодні кримінологія перебуває на складному етапі свого розвитку, обумовленому утвердженням плюралізму методологічних позицій і пошуком адекватної сучасним реаліям наукової парадигми аналізу таких соціальних феноменів, як злочинність та протидія їй.

Отже, проведення кафедрою кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ науково-практичної конференції, що вже стала традиційною та присвячена проблемам кримінологічної науки і практики України, зумовлено актуальністю сучасних викликів і розв'язання завдань стосовно подолання ситуації, що склалася,

шляхом привнесення у кримінологічні дослідження нових знань про стан, структуру та особливості організації сучасного наукового пошуку.

Зважаючи на зазначене, організатори конференції звернулися до визнаних фахівців-кримінологів, інших вчених та молодих юристів висловитися у формі наукових тез та статей з питань сучасного бачення кримінологічної ситуації в Україні та шляхів актуалізації кримінології в українському суспільстві, у межах розгляду актуальних кримінологічних, кримінально-виконавчих та кримінально-правових проблем впливу на злочинність, запобігання та протидії злочинам тощо.

Наукові праці за матеріалами науково-практичної конференції висвітлюють широке коло наукових кримінологічних питань, актуальних проблем боротьби зі злочинністю, удосконалення національного кримінального законодавства у світлі трансформації національної правової системи та кримінальної юстиції загалом, правового регулювання, інформаційно-аналітичного та організаційно-управлінського забезпечення протидії злочинності в Україні тощо.

Сподіваємося, що представлений збірник, у якому враховані результати сучасних досліджень злочинності як в Україні, так і в інших країнах, а також досвід боротьби з цим негативним суспільним явищем в умовах українського суспільства останніх років, стане в нагоді не лише для науковців, які досліджують кримінологічні проблеми, а й для викладачів, студентів, які вивчають кримінологію.

Оргкомітет конференції

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Крук О.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСОНАЛ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ

Як свідчить вивчення наукових джерел (В.Д. Малков), об'єктом кримінології вважають економічні, політичні та інші соціальні відносини у тій мірі, в якій вони зв'язані зі злочинністю та детермінують її окремі сторони [1, с. 8]. Аналогічну позицію займає й О.М. Джужа, на переконання якого об'єкти кримінології - це специфічне явище - злочинність та особливі форми реакції на неї, які полягають в усуненні детермінант злочинності [2, с. 7-8].

Зазначені підходи у повній мірі співпадають із загальнотеоретичним визначенням об'єкта права, що дається в енциклопедичній літературі (Ю. Шемшученко), під яким розуміють матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають правовідносини. При цьому види і обсяг матеріальних та нематеріальних благ, які становлять об'єкт права, визначаються законодавцем і закріплюються у законах та інших нормативно-правових актах [3, с. 479].

Якщо взяти за основу ці методологічні засади, то можна вивести наступне поняття «Персонал Державної кримінально-виконавчої служби як об'єкт кримінологічного вивчення» - це суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням цими особами злочинів, а також відомості про даний вид злочинності, особу злочинця, причини і умови злочинності та заходи протидії зазначеному суспільно небезпечному явищу.

Таким чином, системо утворюючими ознаками, що складають зміст даного поняття, є:

1. Суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням персоналом Державної кримінально-виконавчої служби (далі - ДКВС) України злочинів.

Як свідчить практика, пріоритетними у цьому випадку є правові відносини, виходячи з того, що персонал ДКВС може бути суб'єктом будь-яких злочинів, зазначених в Особливій частині Кримінального кодексу (КК) України, а по деяких із них (розділ 18 «Злочини у сфері службової діяльності»), є ще й спеціальним суб'єктом, як службова особа. У той самий час, результатом вчинення злочинів персоналом ДКВС України стає також порушення моральних, релігійних, етичних, технічних та інших суспільних відносин, які є складовим елементом при визначенні їх правового статусу.

2. Суб'єктами вчинення злочинів виступає персонал ДКВС України.

Відповідно до вимог ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» до персоналу ДКВС відносяться особи рядового та начальницького складу, державні службовці та особи, що не мають спеціальних звань і працюють в ДКВС за трудовими договорами, при умові дотримання вимог, що пред'являються до персоналу, які зазначені в ст. 16 цього Закону.

Більш того, як це впливає з вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [4], персонал ДКВС відноситься й до суб'єктів корупційних діянь.

3. Відомості про злочини, що вчиняють особи з числа персоналу ДКВС.

Відповідно до ст. 112 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України «Підслідність» розслідуванням злочинів, вчинених зазначеною категорією осіб, займаються слідчі прокуратури, тобто офіційний облік зазначеного виду злочинності ведуть органи прокуратури та державної статистики. Зокрема, тільки у 2014 році відповідними

прокуратурами України було порушено 86 кримінальних проваджень стосовно 86 працівників ДКВС України; направлено до суду з обвинувальним вироком 70 справ, по 46 із яких судом поставлені обвинувальні вирoki [5, с. 15].

4. Дані про особу злочинця.

Як свідчить практика, щорічно до кримінальної відповідальності притягуються різноманітні особи з числа персоналу ДКВС, при цьому у кількісному вимірі більшість злочинів вчиняється так званим атестованим складом, а в розрахунку на 10 тис. осіб - вільнонайманими особами.

5. Інформація про причини, що породжують, та умови, які сприяють вчиненню злочинів персоналом ДКВС.

Зокрема, в науковій літературі (ВВ. Коваленко, О.М. Джужа, О.Г. Колб та ін.) виділяють наступні детермінанти злочинів, що вчиняються персоналом ДКВС: а) загальні детермінанти, що породжують та обумовлюють злочинність в Україні в цілому; б) особливі детермінанти злочинності, що пов'язані з діяльністю державних службовців, працівників правоохоронних органів і судів; в) специфічні детермінанти злочинності, що виявленні у ході вивчення злочинності в місцях позбавлення волі; г) безпосередні причини і умови злочинності, що детермінуються протиправною та віктимною поведінкою персоналу виправних колоній.

6. Заходи протидії злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній.

Як показало вивчення наукових джерел, до таких відносяться як заходи загальносоціального, так і спеціально-кримінологічного характеру, включаючи індивідуальну профілактику та віктимологічне запобігання злочинам [6, с. 89-134].

Отже, якщо систематизувати усі названі вище ознаки, що складають зміст поняття «персонал ДКВС України як об'єкт кримінологічного вивчення», то можна зробити висновок про те, що всі вони у повній мірі відповідають загальноновизнаній у науці

кримінологічній характеристиці злочинності [7, с. 35-50] та у цілому - предмету кримінології.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: Учебник / Под. ред. проф. В.Д. Малкова- М.: ЗАО Юстицинформ, 2004. - 528 с.

2. Кримінологія: Підручник/ За заг. ред. О. М. Джужи. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 414 с.

3. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т./ Відп. редактори: Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - Т.1 - 1231 с.

4. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року № 32.06.-VI // <http://zakon.Lrada.gov.ua/laws/show/3206-17>.

5. Про стан прокурорського нагляду та додержання законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та застосуванні інших примусових заходів за 12 місяців 2011 року: Інформаційно-аналітичний бюлетень. - К.: Генеральна прокуратура України, 2012. - 80 с.

6. Віктимологічні засади боротьби зі злочинами, що вчиняються в установах виконання покарань України: Навч. посібник для студ. юрид. навч. закладів / Джужа О.М., Коваленко В.В., Колб О.Г. та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи та В.В. Коваленка. - Хмельницький: ХмЦНП, 2012. - 172 с.

7. Кримінологія: Підручник/ За заг. ред. О. М. Джужи. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 414 с.

Карпенко Н.В., здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

ПРО ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Здавна дослідники небезпідставно звертають увагу на те, що місця позбавлення волі часто впливають на особистість як криміногенний фактор. Більш того, існує єдність у висновках багатьох вчених, що при вивченні причин зазначеної поведінки необхідно враховувати не тільки самі дії, а й події, які їм передували, адже особистість та її світогляди формуються, перш за все, під впливом соціальних факторів [1, с. 25]. Важливим у зв'язку з цим є й інший висновок по суті означеної проблематики: сутність людської поведінки, її спрямованість та зміст мають, насамперед, соціальні причини виникнення та значення. Саме зазначені обставини й були враховані у ході даного дослідження при вивченні історичних засад формування протидії досудовому розслідуванню злочинів у місцях позбавлення волі. Зокрема, встановлено, що між засудженими, як і в інших соціальних групах, встановлюються зв'язки двох видів: формальні та неформальні. При цьому неформальні зв'язки, за певних умов, набувають характеру неформальної організації, а саме: опинившись у місцях позбавлення волі, засуджений зіштовхується з таким явищем, як «друге життя» - це явище і є неформальною системою самоорганізації засуджених, що склалась століттями та виступає однією з детермінант, що породжує та обумовлює протидію засуджених у ході досудового розслідування злочинів, вчинених в установах виконання покарань (далі - УВП). Так, проведений аналіз історичної практики, пов'язаної з подоланням протидії досудовому слідству з боку засуджених у місцях позбавлення волі, засвідчує, що однією з причин цього явища є протидія у

галузі суспільної свідомості покарання, що створюється внаслідок взаємодії звичаїв, традицій, моделей поведінки і моралі, стереотипів злочинного середовища («злочинної субкультури») з однорівневими для них загальнолюдськими цінностями культури та соціально-позитивними звичаями цієї галузі [2, с. 335].

Історія місць позбавлення волі України свідчить й про те, що одним з найбільш ефективних інструментів протидії засуджених як адміністрації УВП так і досудовому слідству було їх об'єднання у злочинні спільноти. Як з цього приводу зробив висновок К. В. Муравйов, історичний досвід показує, що люди завжди виживали тільки у випадку об'єднання і виконання певних правил та норм поведінки. Тому можна вважати, що виникнення «другого життя» має об'єктивний характер [3, с. 53]. Цей самий автор досить ґрунтовно довів й особливості об'єднань засуджених у місцях позбавлення волі: а) примусовість її створення (без участі членів спільноти); б) наповненість життя спільноти антисоціальними явищами, що здебільшого досягають рівня злочину; в) значний заряд антисуспільних агресивних тенденцій; г) перекручені моральні уявлення про стосунки між людьми; ґ) активна егоїстична позиція неформальних груп та окремих індивідів [3, с. 54]. Зазначені висновки викладені в роботах й інших дослідників (А.І. Гурова, В.Ф. Пирожкова, Д.І. Корецького та ін). При цьому К.В. Муравйов переконаний, що потрібно вести мову не про середовище, а про так звану «спільноту засуджених», так як поняття «середовище» є більш широким, а «спільнота засуджених» - складовою частиною [3, с. 151]. Проте навряд чи можна погодитись з визначенням поняття «соціальне середовище засуджених у місцях позбавлення волі», яке дав К. В. Муравйов, під яким він розуміє сукупність соціальних інститутів, організацій та соціальних груп, з якими особистість засудженого має більш чи менш інтенсивні безпосередні соціальні стосунки [3, с. 151-152], так як до змісту цього поняття він пропонує включити й адміністрацію УВП, що з точки зору

формальної логіки є неможливим. І ось чому. Якщо виходити з етимологічного значення слова «спільнота» (нерозривний зв'язок, єдність; об'єднання людей, згуртованих спільними умовами життя, метою, інтересами) [4, с.624], то не можна у співтовариство у місцях позбавлення волі включати персонал УВП, так як перших і других об'єднують у соціальному середовищі тільки формальні приписи закону (та званий імперативний метод регулювання кримінально-виконавчих відносин) [5, с. 19], а других поміж собою - правила злочинного співтовариства, з якими вимушений рахуватись кожен засуджений і які носять об'єктивний характер.

Засуджені, як вірно зробив висновок К. В. Муравйов, не відгукуються на спроби адміністрації спрямувати їх на правильний шлях не тому, що не бажають цього, або мають достатньо стійкі негативні стереотипи. Справжня причина глибша, вона сягає корінням у сформоване десятиріччями «друге життя» місць позбавлення волі, де діють свої ідеали, механізми, звичаї, поняття про добро та зло. Причина феномена полягає у тому, що це життя для них ближче та більш значне, з огляду на захищеність, ніж те, що пропонує адміністрація [3, с. 156]. При цьому, засуджених пов'язує тільки одне - загальна ситуація, в якій вони перебувають примусово, а не за власним бажанням, в іншому ця спільність є дуже різноманітною. До неї, як показали результати проведеного дослідження, належать особи з різними характерами, установками та поглядами, різні за віком, рівнем культури та освіти, ступенем деморалізації. При цьому феноменальним є той факт, що у спільності засуджених у наявності є всі ознаки, що притаманні будь-якому суспільству: а) певні норми поведінки (закони, звичаї, традиції); б) система покарань за порушення цих норм; в) стратифікація та відповідні рольові функції; г) система цінностей та своя культура. Разом з тим, на відміну від суспільства, все це спрямовано не на розвиток особистості, а отже, соціально значимих цілей, у тому числі визначених на нормативно-правовому рівні (у контексті змісту даної статті - завдань кримінального продовження у

місцях позбавлення волі), а на її відчуження та на протидію персоналу УВП, а також органам досудовому розслідування.

Як свідчить суспільна практика, народившись у місцях позбавлення волі, де засуджені відбували покарання спільно, у товаристві собі подібних, їх спільнота існує до теперішнього часу. Зазначена практика показує також, що сам факт відбування покарання завжди породжував певну соціальну відокремленість засудженого. Але не можна забувати, як слушно зауважив К. В. Муравйов, що навіть у місцях позбавлення волі, перш за все утримуються люди, хоча вони і засуджені, що у них теж є загальнолюдські потреби [3, с. 153]. Тому і варто з цим погодитись, помилково вважати, що вони не тільки відбувають зазначене покарання, вони ще й живуть у місцях позбавлення волі - і ці об'єктивні умови життєдіяльності примушують їх створювати свою нормативну систему та протидіяти персоналу УВП, а також іншим органам держави чи їх посадовим особам (у даному випадку - слідчим органів внутрішніх справ у місцях позбавлення волі). Як встановлено, основою «другого життя» є наявність у засуджених певних норм поведінки, що протилежні суспільним. А місце позбавлення волі можна визначити як частину території, на якій живуть люди з певною соціальною деформацією. При цьому, злочинні традиції та звичаї не виникли спонтанно, вони прийшли до місць позбавлення волі із злочинного середовища.

Висновок. Отже, логічно зробити висновок, що цим засуджені спробували відтворити в УВП ті умови та атмосферу, в якій перебували до притягнення їх до кримінальної відповідальності, тобто вони максимально таким чином вчиняють спроби наблизити умови тримання до умов, у яких жили на волі. Це у повній мірі стосується і протидії кримінальному провадженню в УВП, яке розпочинається ще за довго до засудження особи (так звана зовнішня форма протидії) та яка логічно продовжується у ході відбування покарання у виді позбавлення волі (внутрішня форма протидії).

Список використаних джерел

1. Водолазский Б. Ф., Ватутин Ю. А. Преступные группировки. Их обычаи, традиции, «законы» (прошлое и настоящее). - Омск: ОВШ МВД СССР, 1979. - 61 с.
2. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / Под ред. Д. А. Шестакова. - СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. - 353 с.
3. Муравйов В. К. “Арештанська спільнота” як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі //Проблеми пенітенціарної теорії і практики. - К.: КІВС, 2000. - № 5. - С. 151-157.
4. Великий тлумачний словник української мови /Упоряд. Т. В. Ковальова. - Х.: Фоліо, 2005. - 767 с.
5. Кримінально-виконавче право України (Загальна та Особлива частини): Навч. посіб. /За заг. ред. О. М. Джужи. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 446 с.

Лопоха В.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРО ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ І ПРАВОПОРУШЕНЬ ПЕРСОНАЛОМ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ УКРАЇНИ

Як показує практика виконання покарань, щорічно з боку персоналу виправних колоній реєструється значна кількість правопорушень і злочинів, пов'язаних з їх службовою діяльністю. Так, тільки у 2014 році персоналом виправних колоній було допущено 89 випадків неслужбових зв'язків із засудженими (тобто таких проступків, що суперечать вимогам нормативно-правових актів, які регламентують їх службу діяльність) [1, с. 13]. Крім цього, мають місце вчинення

персоналом цих колоній злочинів (18 кримінальних справ) та корупційних діянь [1, с. 14]. При цьому, зазначені явища набули хронічних форм, носять перманентний (безперервний) характер та вкрай негативно впливають на стан правопорядку в колоніях. Зокрема вони були зареєстровані як у попередні (2005-2007), так і в подальші (2009-2010) р.р. [5]. Не змінились ці тенденції у 2011-2014 р.р.

З огляду цього та у зв'язку з необхідністю вироблення науково обґрунтованих заходів, спрямованих на протидію зазначеним вище явищам, вибрана тема стала предметом дослідження у даній статті.

Результати проведеного даного дослідження показують, що відхилення поведінки персоналу виправних колоній від нормативно визначених умов виконання службових обов'язків носять наступний характер:

1) проявляються у виді злочинів.

При цьому, як вірно зауважив А.П. Закалюк, ці злочини мають низку особливостей, а саме: у них більш широкою є сфера знаходження безпосередніх об'єктів посягання засуджених та відповідно - вчинення злочинів стосовно них. Більш різноманітними є способи і прийоми злочинних операцій з майном, документами, а також варіанти використання службового становища та повноважень осіб, які вчиняють ці злочини, тощо [3, с. 265];

2) виражаються через корупційні діяння, кількість яких в останні роки (2001-2014) зросла майже вдвічі, при тому, що у цілому серед інших правоохоронців кількість таких проявів за цей період залишилась на тому самому рівні. Зокрема, у 2001 р. у структурі осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, військовослужбовці Збройних Сил та інших військових формувань, включаючи Державну кримінально-виконавчу службу (ДКВС) України, склали 8,6% (2000 р. - 3,7%) [4, с. 24], а у 2008 р. - 8,4% (у 2007 р. - 10,9%) [5, с. 24]. Не змінились ці тенденції і в подальші роки (2008-2014) [1];

3) реалізуються шляхом вчинення дисциплінарних проступків, кількість яких за останні роки, особливо у 2003-2014 р.р., теж суттєво збільшилась. Так, якщо у 2003 р. було покарано в дисциплінарному порядку 7593 працівників ДКВС України, то у 2008 р. - більше 9 тис. осіб [6, с. 13]. Суттєвих змін у цьому контексті не сталось і в 2009-2014 р.р. [1].

Для визначення тенденцій розвитку злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній, а також з'ясування їх структури, динаміки та кілько-якісних показників, у ході даного дослідження був підданий аналізу стан цих злочинів у період з 2005 по 2014 р.р., а щодо корупційних діянь - з 2000 по 2014 р.р., враховуючи, що і в науковій літературі і в офіційних оглядах ДКВС України цьому питанню приділялась певна увага. Як встановлено, за вказаний проміжок часу персоналом виправних колоній ДКВС України було вчинено 252 злочини та 870 корупційних діянь. По роках це виглядало наступним чином:

1) кількість злочинів: у 2005 р. - 14; у 2006р. - 14; 2007р. - 14; 2008р. - 18; 2009р. - 23; 2010р. - 57; 2011 р. - 27; 2012 р.- 19; 2013 р. - 37; 2014 р. - 29;

2) кількість корупційних діянь: у 2000 р. - 51; 2001 р. - 32; 2002 р. - 25; 2003 р. - 20; 2004 р. - 29; 2005 р. - 42; 2006 р. - 54; 2007 р. - 57; 2008 р. - 79; 2009 р. - 82; 2010 р. - 93; 2011 р. - 87; 2012 р.- 91; 2013 р. - 76; 2014 р. - 52.

Отже, розпочинаючи з 2008 р. намітилась чітка тенденція до щорічного збільшення кількості вчинених персоналом виправних колоній злочинів, а з 2005 р. - і корупційних діянь.

У структурі вчинених злочинів найбільшу питому вагу займають такі із них, як отримання хабара (ст. 368 КК) зловживання службовим становищем (ст. 364 КК) та злочини у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин та їх аналогів і прекурсорів (розділ XIII Особливої частини КК); ін. Більш того, в останні роки (2008-2014) збільшилась як загальна кількість зареєстрованих з боку персоналу виправних колоній злочинів, так і у цілому кількість злочинів, що були вчинені в

кримінально-виконавчих установах закритого типу, тобто просліджується видима негативна тенденція їх розвитку та функціонування в умовах процесу виконання - відбування покарання у виді позбавлення волі.

Особливе занепокоєння викликає і той факт, що непоодинокими щорічно є злочинні прояви персоналу виправних колоній щодо особи засудженого (розділ 2 Особливої частини КК України «Злочини проти особи»): умисні вбивства, у тому числі при обтяжуючих обставинах; нанесення умисних тілесних ушкоджень, включаючи ті, що привели до смерті потерпілого; катування; т.ін.

Висновок. Підводячи підсумки по даному питанню роботи, слід констатувати, що сучасний стан, структура, динаміка та тенденції розвитку злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній, свідчать не тільки про стереотипність підходів у протидії даному виду злочинів, прорахунки в організації запобіжної та кримінально-виконавчій діяльності, т. ін., але й про необхідність посилення наукового супроводу цих явищ і процесів, та виступають додатковим аргументом залучення до боротьби з цими суспільно небезпечними діяннями усіх можливостей, форм, сил і засобів оперативно-розшукового запобігання злочинам, що й стало одним із елементів предмету даного дослідження.

Список використаних джерел

1. Інформаційний бюлетень про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2014 році. - К.: ДПтС України, 2014. - 58 с.

2. Дані про стан злочинності та правопорушень, вчинених персоналом органів і установ виконання покарань ДКВС України у 2005-2010 р.р. // Лист Державної пенітенціарної служби України. - 2011. - №- 622/лс. - 27 січ. - 100 с.

3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. - К.: Видавничий Дім „Ін Юре”,

2007. - Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. - 712 с.

4. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2001 р. за даними судової статистики // Вісник Верховного Суду України. - 2002. - № 4 (32). - С.15-25.

5. Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь (статті 364, 365 та 368 Кримінального кодексу України), а також справ про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» // Вісник Верховного Суду України. - 2009. - №7 (107). - С. 24-32.

6. Інформаційний бюлетень про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2008 році. - К.: Державний департамент України з питань виконання покарань, 2009. - №1314 / Гл. - 12 бер. - 56 с.

Лагода К.О., здобувач
Харківського національного
університету внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА СТРУКТУРА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ (СТ. 382 КК УКРАЇНИ)

Поширення в Україні фактів невиконання судових рішень підриває функціональну спроможність судової влади, а разом - й державної влади в цілому. Інтенсивне відтворення злочинів, передбачених ст. 382 КК України створює живильне підґрунтя для правового нігілізму, зростання розриву зв'язку між громадськістю та апаратом публічного управління, замикання останнього на виконанні вузькокорпоративних, а інколи - й політизованих, задач при збереженні номінальних параметрів легітимності. Тому підвищення ефективності протидії цим злочинам видається нагальною потребою на сучасному етапі державотворення.

Здійснений нами аналіз матеріалів 370 кримінальних проваджень, а також 350 вироків у провадженнях про злочини, передбачені ст. 382 КК України, дозволяє виділити наступні особливості досліджуваного виду злочинної активності. Найбільша кількість невиконань рішень суду припадає саме на цивільні справи. Це - 41,7 % від загальної маси злочинів, передбачених ст. 382 КК України. На другому місці за поширеністю - невиконання рішень у справах про адміністративні правопорушення (20,2 %). Далі - у справах, що розглядаються в порядку господарського судочинства - 15,4 %, в порядку кримінального судочинства - 15,3 %. Решту 7,4 % складають невиконання судових рішень про стягнення судового збору та інших стягнень на користь держави. В результаті дослідження нами не виявлено жодного випадку злочинного невиконання рішень адміністративного суду.

В цілому ж наведене структурне співвідношення невиконання судового рішення за видом судових проваджень є цілком логічним та може бути обґрунтоване статистичними закономірностями у структурі загального навантаження на судову гілку державної влади.

Доцільно також звернути увагу й на особливості структури невиконання судових рішень в залежності від предмету останніх, які полягають в наступному:

1) *невиконання судових рішень у цивільному судочинстві*: щодо сплати аліментів на утримання дитини - 48 % (з них близько у 30 % випадків надається кримінально-правова кваліфікація за сукупністю злочинів, передбачених зі ст. 164 та 382 КК України); щодо знесення самовільних забудов (огорож, парканів, прибудов, гаражів тощо) - 20 %; щодо відшкодування матеріальної шкоди за деліктними цивільно-правовими зобов'язаннями - 10 %; у трудових спорах (щодо поновлення на роботі, про зміну підстав звільнення і т.п.) - 10 %; щодо відшкодування моральної шкоди - 5 %; щодо виселення та/або зняття з реєстрації - 4%; інших рішень - 3 %;

2) *невиконання судових рішень у справах про адміністративні правопорушення:*

невиконання рішення суду про відбування громадських робіт (85 %):

за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 130 КУпУП («Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції») - 57 %;

за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпУП («Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми») - 27 %;

за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 184 КУпУП («Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей») - 12 %;

за вчинення інших правопорушень - 4 %;

невиконання рішення суду про сплату адміністративного штрафу - 15 %.

3) *невиконання судових рішень у господарському судочинстві:* рішення про сплату боргу за господарко-правовими й цивільно-правовими зобов'язаннями у сфері господарської діяльності - 67 %; щодо звільнення зайнятої земельної ділянки (самовільно зайнятої та за цивільно-правовими підставами (закінчення строку договору оренди землі, визнання договору недійсним і т.п.)) - 28 %; інші - 5 %;

4) *невиконання судових рішення у кримінальних провадженнях:*

- щодо відшкодування збитків, завданих злочинцем - 48 %.
З них переважають ті, що завдані вчиненням злочинів, передбачених ст. 286 КК України - 68 % та ст. 122 КК України - 23 %;

- щодо сплати штрафу як виду покарання - 25 %. З них переважають випадки притягнення до кримінальної відповідальності за злочини корисливої спрямованості (вимагання, шахрайство, привласнення або розтрата чужого майна, невиконання заробітної плати);

- невиконання вироку щодо відбування покарання у виді громадських робіт (ч. 1 ст. 185) - 20 %;

- інші - 7 %;

Серед випадків злочинного невиконання судових рішень державними виконавцями 75 % становлять невиконання рішень господарських судів про стягнення заборгованості. Ще 20 % - рішення у справах про адміністративні правопорушення про стягнення штрафу. Як правило, невиконання державним виконавцем судового рішення супроводжується вчиненням службового підроблення, зловживання службовим становищем.

Продовжуючи описання структурних особливостей злочинів, передбачених ст. 382 КК України, зауважимо, що для них не притаманною є алкогольна обтяженість під час вчинення злочину. Так, у стані алкогольного сп'яніння щороку вчиняється не більше 2-3 злочинів від загальної їх зареєстрованої маси. Це, на нашу думку, може свідчити про цілком усвідомлений характер злочинної діяльності а, відтак, і про глибину правового нігілізму, який відіграє суттєву роль в процесі детермінації невиконання судових рішень. На це ж може вказувати і та обставина, що фіксується тенденція до зростання частки загального рецидиву. Так, якщо у 2004 році лише 1,8 % засуджених раніше були судимими, то у 2010 році цей показник досяг 9,6 %, у 2013 - 18,8 %, а у 2014 - 20,1 %. Окрім іншого, така тенденція наочно засвідчує вкрай низьку ефективність діяльності органів та установ виконання покарань, які не забезпечують досягнення поставлених перед них завдань щодо виправлення особи злочинця та запобігання вчиненню злочинів. Очевидним стає той факт, що, маючи в минулому контакти з правоохоронними органами й судом, антисуспільні характеристики особи не лише не

пом'якшуються, нейтралізуються, а й набувають додаткових поглиблених характеристик.

Окремо зауважимо на тому, що невиконання судових рішень в переважній більшості випадків вчиняється у пасивній формі (65 % випадків). Для неї характерні такі способи, як: уникнення зустрічі зі стягувачем та/або державним виконавцем, відмова отримувати рішення суду на руки, ознайомлюватись з його змістом (43 %), неповернення того чи іншого майна за рішенням суду (31 %), інше ігнорування рішення суду (про поновлення на роботі, про знесення самовільної забудови тощо - 26 %). В активній формі, відповідно, вчиняється 35 % злочинів, передбачених ст. 382 КК України. Для неї притаманні такі способи, як (за ступенем поширеності): приховування майна, на яке підлягає накладення стягнення за рішенням суду; зникнення з місця проживання; надання працівнику ДВС неправомірно вигоди; укладення угод з майном, на яке накладено (чи може бути накладено) арешт; активне створення перешкод, які фізично унеможливають виконання судового рішення; застосування насильства чи його погроз до працівників ДВС тощо.

Шапочка С.В., Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

ЩОДО ПРОТИДІЇ ДЕСТАБІЛІЗУЮЧІЙ ЗЛОЧИННІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА КІБЕРШАХРАЙСТВУ
В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Нині, коли увага всього Світу прикута до Сходу нашої держави, велике напруження від очікування дотримання мінських угод не спадає - з метою дискредитації української сторони в очах міжнародного співтовариства на сайт Нацгвардії України було здійснено хакерську атаку, внаслідок якої на

ресурсі було розміщено інформацію про нібито атаку бійців Правого сектора в зоні АТО після оголошення режиму повного припинення вогню. А ЗМІ РФ відразу розтиражували цю фейкову новину, намагаючись довести її до широкого загалу та надати можливість на засіданні Радбезу ООН звинуватити Україну в порушенні домовленостей про припинення вогню.

Не обходять зазначені проблеми і державу-агресора. на офіційному сайті РФ для розміщення інформації про проведення торгів 17.02.2015 невідомі розмістили заявку про продаж Кремля. В якості причини термінового продажу в картці лота вказано нестачу коштів для допомоги “Новоросії”. Стартова ціна на Кремль встановлена в розмірі 30 руб [1].

Разом із тим, кримінальні угруповання використовують електронні інформаційні технології для комунікації, шифруючи повідомлення (розповсюдження наркотичних засобів), координації своїх дій (організація теракту), полегшення вчинення інших злочинів, підвищуючи ефективність злочинної дестабілізуючої діяльності в інформаційній сфері.

Наприклад, 4 грудня минулого року співробітники СБ України викрили групу осіб, які готували диверсії і терористичні акти на важливих об'єктах інфраструктури [2]. За сприяння бойовиків ДНР, від яких було отримано вибухівку і зброю, злочинна група планувала з метою дестабілізації ситуації в Дніпропетровській області вчинити ряд терактів. Керівник злочинного угруповання, використовуючи соціальні мережі, згуртував злочинну групу з числа осіб, готових вчинити диверсії, організувати підпільну роботу.

Кіберзлочинність чинить дієвий вплив на інформаційну безпеку України.

Серед основних видів кіберзагроз для національної, в тому числі й інформаційної безпеки, можна виділити наступні: кібершахрайство, шкідливе програмне забезпечення, бот-мережі та DDoS-атаки, витік персональних даних (блокування інформації, виведення автоматизованих і/або інформаційних систем з ладу, кібершпionaж, несанкціоноване переведення

грошових коштів тощо). Прикладом є виявлення дослідниками відділу Counter Threat Unit (CTU) компанії Dell нового типу вірусу, що отримав назву Skeleton Key, який обходить захист пароля при авторизації в Active Directory [3].

В кінці січня поточного року на офіційну сторінку Прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка <http://yatsenyuk.org.ua/> терористичним кіберугрупованням КіберБеркут було вчинено DDoS-атаку та на деякий час заблоковано цей веб-ресурс. Зазначене угруповання хактивістів своїми злочинними діями створює імідж повної незахищеності українських владних структур перед хакерами, а значить, і, перед зовнішнім ворогом. Лише в січні 2015 року КіберБеркутом було також заблоковано роботу сайтів Канцлера ФРН і Бундестагу, отримало доступ до комп'ютерів керівництва військової прокуратури України, юридичної служби і персонального комп'ютера народного депутата України і лідера Правого сектору Дмитра Яроша.

Відбувається активізація кіберзлочинних проявів. У минулому та на початку поточного року було вчинено такі види кібершахрайств. Від кібератак шахраїв лише у листопаді 2014 року постраждали: муніципальні сайти американського міста Форт-Лодердейл, МВС РФ, сайт PlayStation Store, web-сайт РНРВВ, шведський уряд, ICANN, промислові підприємства Німеччини, урядові сайти Афганістану, блог Microsoft, Xbox Live і PlayStation Network, компанія Sony, а також користувачі Tor, NVIDIA. Кіберзлочинці також продовжили здійснення атак на ресурси різних організацій, спрямовані на викрадення особистих даних користувачів. Зокрема, рентгенолог з клініки м. Нью-Йорк, США викрав дані 97 тис. пацієнтів. Крім того, в Мережі виявилися дані 130 тисяч користувачів китайського сервісу бронювання квитків.

Хакерське організоване злочинне угруповання Anunak, відповідно до звітів за результатами спільного розслідування експертів компаній Group-IB та Fox-IT, вчинило ряд кібершахрайств в 2014 році стосовно російських банків і

платіжних систем понад 1 млрд руб., використовуючи у якості засобу проникнення цільові фішингові розсилки на ім'я рядових співробітників цих фінустанов, здійснюючи атаки на системи PoS-терминалів торговельних мереж, медіа-групи, державні органи влади та управління.

У грудні 2014 року хакери продовжили вчиняти атаки з метою викрадення банківських даних, унаслідок чого постраждали такі компанії, як Staples, провайдер платіжних рішень CHARGE Anywhere, а також мережа магазинів Bebe.

Працівники УБКЗ ГУМВС України в Запорізькій області викрили ОЗГ шахраїв, які на Інтернет-сайтах знаходили об'яви про продаж майна, телефонували продавцю товару та повідомляли йому про начебто здійснену оплату, в телефонному режимі представлялися співробітниками банківської установи та, посилаючись на технічні проблеми щодо переведення коштів, "вирішували" їх тільки дізнавшись номер, код та інші реквізити платіжної картки, гроші з банківської картки заявника зникали. 22 січня 2015 року за місцем проживання членів ОЗГ проведено санкціонований обшук, в результаті якого було вилучено банківські картки з грошовими коштами, сім-карти, мобільні телефони, чорнові записи, що підтверджують злочинну діяльність та відкрито кримінальне провадження за ч. 3 ст. 190 КК України.

В лютому поточного року в спеціальному адміністративному районі [КНР](#), Гонконзі, було вчинено шахрайство, внаслідок якого на місцевій е-біржі злочинці заволоділи криптовалютою Bitcoin у кількості 386,9 млн [4]. Це найбільша сума втрат від кібершахрайства з використанням криптовалют, оскільки загальна кількість Bitcoin у світі не перевищує 3 млрд. Шахраї використали підроблені Bitcoin-торги для залучення інвесторів, закликаючи вигідно вкладати гроші та обіцяючи повернути вклади всім інвесторам одразу після переходу на більш високий рівень, який вимагав залучення нових клієнтів, обіцяючи повернути вклади протягом чотирьох місяців.

Отже, рівень захисту інформаційних ресурсів України як державних, так і недержавних, у тому числі об'єктів критичної інфраструктури, є таким, що не відповідає викликам сьогодення, а інформаційна безпека знаходиться на недостатньому рівні, що є загрозою національній безпеці в інформаційному просторі. Вже понад два роки ведуться дискусії, обговорення законопроектів щодо кібернетичної безпеки України: 2012 року - 1, 2013 - 2, 2014 - 1. А результатом - є відсутність як профільного закону, стратегії, так і методології, кібернетичної моделі забезпечення кібербезпеки України.

За останні п'ять років позиції України в захисті державних інформаційних ресурсів були істотно ослаблені, зате склалася практика розподілу коштів держбюджету серед пулу приватних компаній, які супроводжують ресурси держорганів. Проблема розпилення бюджетного фінансування потреб інформатизації та захисту інформації вимагає наведення порядку, бо збиток від безладу колосальний: від хакерських атак страждає весь імідж України.

На фоні висвітлених проблем зростає необхідність у не спорадичному, а в системному, наступальному підході до питань протидії й нейтралізації результатів дестабілізуючої діяльності у інформаційній сфері, боротьби зі злочинністю взагалі, злочинами, що вчиняються з використанням мережі Інтернет - кіберзлочинністю та кібершахрайством, зокрема.

Список використаних джерел

1. На сайте госторгов появилось объявление о продаже Кремля / [Электронный ресурс]. - Режим доступа :

<http://top.rbc.ru/society/17/02/2015/54e328c59a79471edc867>.

2. СБУ затримала злочинне угруповання, яке готувало серію вибухів на Дніпропетровщині / [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=134900&cat_id=39574.

3. Skeleton Key Malware Analysis / [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://www.secureworks.com/cyber-threat-intelligence/threats/skeleton-key-malware-analysis>.

4. В Гонконге исчезла биржа Bitcoin с \$387 млн на счетах / [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://news.finance.ua/ru/news/~344265>.

Азарова А.А., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

В сучасному суспільстві проблема розповсюдження злочинів, які ставлять під загрозу громадський порядок, набула широкого розповсюдження. Серед таких злочинів особливої уваги заслуговують завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності - в останні роки їх кількість невпинно зростає, а наслідки мають більш негативний характер, ніж раніше, у зв'язку з наявними збройними протистояннями з терористичними угрупованнями в країні.

Варто зазначити, що, спостерігаючи такі негативні тенденції розповсюдження цих злочинів, правоохоронні органи навчилися оперативно та професійно на них реагувати. Вибухові пристрої є об'єктом підвищеної небезпеки. Тому при отриманні повідомлення про загрозу безпеці громадян правоохоронними органами вводиться план дій в умовах надзвичайної ситуації. Насамперед, передбачається повна евакуація людей з відповідної території та ретельна її перевірка експертами- вибухотехніками, кінологами, працівниками МНС України.

Внаслідок цього діяльність об'єктів, відносно яких було повідомлено про загрозу, паралізується на декілька годин.

На практиці розрізняють два види пошуку вибухонебезпечних пристроїв у порядку перевірки при надходженні сигналів про загрозу безпеці громадян на конкретному об'єкті. Перший - первинний огляд предметів, схожих на вибуховий пристрій, виявлених в результаті пошуку на замінованому об'єкті або в ході профілактичних заходів при патрулюванні, охороні громадського порядку, огляді підозрюваних осіб або транспортних засобів. Другий - вибухотехнічний, який здійснюється фахівцями вибухової справи з метою розпізнання наявного вибухового пристрою, визначення ступеня вибухонебезпечності та вжиття заходів щодо його знешкодження або знищення.

При отриманні повідомлення про загрозу вибуху, якщо точне місце знаходження вибухового пристрою невідомо, насамперед здійснюються такі заходи:

- визначається межа небезпечної зони (відстань від неї до ймовірно замінованого об'єкту визначається з урахуванням конкретної обстановки - як правило, не менше 300 м);
- забезпечується оточення меж небезпечної зони за допомогою постів і умовних знаків;
- організовується евакуація людей з небезпечної зони [1, с. 66-69].

Що стосується комплексу власне пошукових заходів, які проводяться в приміщенні (в адміністративній будівлі, спортивно-культурній споруді, офісі, житловому чи службовому приміщенні тощо), територія (площа) цього приміщення ділиться на ділянки (сектора), в яких визначаються найбільш вразливі місця можливого мінування (їх пошкодження заподіє найбільші руйнування і спричинить більш тяжкі наслідки). У процесі пошуку вибухового пристрою спочатку застосовуються службово-розшукові собаки, спеціально натреновані кінологами на виявлення вибухових речовин. Якщо цей спосіб виявлення місця знаходження вибухового пристрою виявився безуспішним, то здійснюється візуальний (фізичний) пошук

співробітниками правоохоронних органів за участю спеціаліста-вибухотехніка та з використанням спеціальних засобів (металошукачів, газоаналізаторів, що реагують на молекули вибухової речовини, світлоскопів, портативної рентгеноапаратури тощо).

Перед оглядом необхідно мати план цього приміщення і знати розташування кімнат, сходів, ніш, силових і телефонних комунікацій, вентиляції, каналізації. Це дозволить заздалегідь припустити місця можливої закладки вибухового пристрою. Крім того, потрібно мати комплект ключів від приміщень, шаф та інших об'єктів, що замикаються. Співробітники пошукових груп мають максимально розосередитися, щоб звести до мінімуму ураження людей у разі вибуху. Пошук доцільно починати з протилежних боків приміщення та здійснювати в напрямку один до одного. Пошук вибухового пристрою - це виснажлива робота, вона вимагає постійної напруги. Тому співробітники пошукових груп повинні робити перерви в роботі для відпочинку.

В останні роки у великих містах і промислових центрах спостерігається збільшення анонімних телефонних дзвінків з погрозами вчинення вибухів із застосуванням вибухових пристроїв. Найчастіше до правоохоронних органів телефонують підлітки-школярі, які з хуліганських спонукань повідомляють про нібито закладений у будівлі школи вибуховий пристрій. Як правило, такі правопорушники жодних вимог не висувають і, повідомляючи про бомбу, переслідують єдину мету - зірвати шкільні заняття у зв'язку з евакуацією учнів та оглядом приміщень школи працівниками правоохоронних органів. Також схожі дзвінки надходять на службові або домашні телефони керівникам або черговим промислових об'єктів, установ та організацій від анонімних абонентів, які одночасно з погрозою вчинення вибуху пред'являють різного роду вимоги, як правило, пов'язані з вимаганням великих сум грошей.

Лікарі-психотерапевти відзначають, що в осінньо-весняний період загострюються сплески так званого телефонного тероризму у психічно неврівноважених людей.

Однак, фахівці відзначають, що останні випадки пов'язані не тільки з порою року. Безумовно, є своя специфіка в сьогоднішній ситуації, коли в суспільстві наростає очевидне напруження у зв'язку з останніми подіями на сході України та економічною кризою. В цілому, напружена ситуація тисне на психічно нестабільних людей, що призводить до збільшення числа злочинів взагалі та завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, зокрема [2].

Система заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян в узагальненому вигляді обов'язково повинна передбачати:

- конкретні дії по своєчасному виявленню та знешкодженню вибухових пристроїв;
- профілактично-роз'яснювальні заходи серед керівників підприємств та службовців про їх дії у разі отримання анонімного повідомлення з погрозою такого характеру;
- активні пропагандистські заходи в засобах масової інформації з протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян;
- впровадження сучасних багатофункціональних цифрових комплексів реєстрації сигналів і систем автоматичного визначення номерів, рекомендованих компетентними органами [3, с. 115].

Як висновок слід зазначити, що основними принципами ефективного та дієвого запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян залишаються принципи комплексності, наукової обґрунтованості, своєчасності, економічної доцільності тощо.

Список використаних джерел

1. Бавыкин Д.Ю. Некоторые особенности тактики неотложных действий на местах происшествий при получении сообщений об угрозе взрыва / Д.Ю. Бавыкин // - Вестник Владимирского юридического института, № 1 (10), 2009. - с. 66 - 69.

2. Експерти: телефонні терористи мають мету посіяти страх серед населення: РІА новини України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rian.com.ua/analytics/20140728/355411870.html>.

3. Артамонов И.И. Терроризм: способы предотвращения, методика расследования: монография / И.И. Артамонов. - М.: Шумилова И.И., 2002. - 331 с.

Галаган В.І., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Спеціальне запобігання злочинам - соціальний процес, основою якого є використання спеціальних методів і прийомів, знань та навичок регулювання соціальних відносин винятково з метою ліквідації тих їх негативних моментів, які можуть викликати вчинення злочинів, тобто з метою забезпечення кримінально-правових вимог.

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам повинні відповідати певним вимогам, а саме:

- послідовній реалізації вимог закону про завдання, засоби і гарантії профілактичної діяльності, про компетенцію окремих органів, про дотримання в ході профілактичної діяльності прав та інтересів громадян й організацій;
- обґрунтованості, яка визначається: а) повнотою і правильністю встановлення і оцінки причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів; б) відповідністю мір у зміні,

інтенсивності та терміні застосування поставленого завдання; в) наявністю реальної потреби у їх застосуванні;

- конкретності, максимальній «прив'язці» до різних видів злочинів і типів злочинної поведінки з урахуванням наявності специфічних криміногенних факторів;

- реальності, соціально-економічній обґрунтованості;
- системності й комплексності;
- орієнтованості на викорінення основних недоліків у діяльності організацій, які мають криміногенне значення;

- використанні при розробці запобіжних заходів комплексу кримінологічних, економічних, психолого-педагогічних та інших спеціальних знань.

У Рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи з медіа-освіти зазначається, що для більшості дітей і молоді сучасні медіа (і особливо - Інтернет), значно більше, ніж прості засоби пізнання навколишнього світу. Це їх світ, їх віртуальна реальність, де все найкраще й найгірше може бути як створено, так і знищено. Молоді значно більше, ніж дорослим подобається мати справу з новими технологіями, і вони більш невимушені у цьому відношенні. У той же час молоді люди не володіють достатніми навичками для об'єктивного оцінювання реального змісту отримуваної інформації. Бурхливий розвиток медіа та поява нових технологій у поєднанні зі зловживаннями свободою слова та відсутністю навичок критичного сприйняття інформації підлітковою та молодіжною аудиторією підсилюють негативний вплив ЗМІ на неї. У зв'язку з цим важливим напрямком протидії такому впливу видається формування обізнаності людей з правилами існування в інформаційному суспільстві.

Спеціально-кримінологічне запобігання негативному впливу засобів масової інформації на формування злочинної поведінки неповнолітніх має вирішуватись через інтегрування до навчальних планів окремих дисциплін занять з основ медіа-освіти, або шляхом впровадження її як відповідного самостійного курсу, активного використання технічних можливостей нових ЗМІ (Інтернету, комп'ютерної анімації,

інтерактивної гри) для розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення, естетичного сприйняття і смаку. Доцільним також вбачається проведення роз'яснювальної роботи у старших класах школи, коледжах, вищих навчальних закладах. Зміст таких бесід має ґрунтуватися на наявності у реципієнтів основ медійних знань й скеровуватися на формування у них здатності використання потенційних можливостей ЗМІ на етапі безпосередньої взаємодії з макросвітом.

Для забезпечення практичної реалізації медіа-освітніх заходів необхідно провести відповідні дослідження, розробити навчальні посібники та методичні рекомендації, підготувати кваліфікованих педагогів.

Доброскок А.Ю., здобувач кафедри кримінології та кримінально виконавчого права, начальник курсу ННПФПСКМ Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Кальченко Т.Л., професор кафедри кримінології та кримінально виконавчого права Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ВАНДАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

На початку ХХІ століття на території України значно посилюється вплив негативних соціальних явищ. Стрімко почала зростати кількість проявів вандалізму, що зумовлено агресивністю й негативізмом пов'язаним з руйнуванням матеріальних та духовних цінностей у суспільстві. Прояви вандалізму набувають особливо небезпечного для соціуму

значення. Різносторонні події, які на даний момент проходять в Україні, значно сприяють поширенню вандалізму.

Беручи до уваги те, що дана тема не є досить популярною серед дослідників, виникають підстави вважати, що в Україні немає суттєвих проблем пов'язаних з вандалізмом. На жаль, це не так, проблема з кожним днем загострюється. Про це свідчить численна хвиля руйнувань та пошкоджень культурно історичних цінностей, державного майна. Збитки від вандалістичних діянь становлять мільярди доларів, але головним збитком є втрата історії та культурних цінностей нашої держави.

Дії вандалів набувають особливого соціального значення. Акти вандалізму, які полягають в оскверненні культових будинків, релігійних святинь, могил та інших місць поховань, призводять до загострення міжнаціональних і міжрелігійних конфліктів, антисемітизму та інших форм ксенофобії в країні. “Чорні археологи” спричинюють невідворотну шкоду історичній спадщині України, знищуючи кургани та курганні могильники, військові захоронення, розкопуючи поселення та городища у пошуках стародавніх цінностей, які ними незаконно привласнюються. Акти вандалізму набувають широкого розголосу в пресі, на телебаченні, інших засобах масової інформації.

До кримінально-правових проявів вандалізму належать діяння, які передбачені різними розділами Особливої частини Кримінального кодексу (КК) України, зокрема, пошкодження релігійних споруд чи культових будинків, умисне знищення або пошкодження майна, масові заворушення, хуліганство, знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці, наруга над могилою, наруга над державними символами та ін.

Дослідженням вандалізму в ході розслідування хуліганства на монографічному рівні займалися В.І. Захаревський, А.О. Крикунов, О.О. Кузнєцов В.В., поряд з цим,

А.М. Бандурка й А.Ф. Зелінський, висвітлювали дану проблематику в монографії «Вандалізм», але без всебічного розгляду багатьох важливих аспектів. Також, є низка вчених, які більш глибоко досліджували окремі питання вандалізму, але ніяк не досліджували, вандалізм як цілу сукупність у всіх його проявах.

У результаті деформації суспільної моралі розповсюджується види поведінки, що порушують громадський спокій та завдають правам і законним інтересам громадян, суспільству та державі. До подібних проявів антигромадської поведінки належить вандалізм, який переважно вчиняється громадських місцях і виявляється в умисному знищенні або пошкодженні майна (підпал будинків, автомобілів, побиті вітрини), релігійних споруд чи культових будинків, в оскверненні або знищенні релігійних святинь, надрузі над державними символами. В основі вандалізму лежить комплекс факторів: психологічних, соціально-психологічних, соціально-економічних, культурних, педагогічних. Він може бути пов'язаний з порушеннями в сферах: емоційної (невиправдані емоції - злість, ненависть, гнів), мотиваційної (мотиви наслідування, протесту), вольовий (нестійкість характеру або прагнення до помилкового самоствердження), моральної (деформація характеру, аномальні відхилення психіки). Організаторами даного виду злочинів найчастіше є молоді люди у віці від 23 до 27 років, виконавцями - підлітки від 11 до 18 років, «інформаторами» - діти від 8 до 10 років.

На сьогодні держава витрачає великі кошти на ліквідацію наслідків вандалізму: відновлення пам'ятників культури, скління вікон у різних видах транспортних засобів та середніх навчальних закладах, заміну поштових скриньок і ліфтів, шкільного інвентарю і т.п. Але для того, щоб по-справжньому боротися з цим негативним явищем, необхідно почати з профілактичної роботи. Тому нами була зроблена спроба на основі вивчення різновидів вандалізму проаналізувати його причини, мотивацію правопорушників та їх особистісно-психологічні особливості.

Вандалізм поділяється за віком учасників злочину, по їх приналежності до тієї чи іншої категорії населення, за кількістю дійових осіб, по кінцевій меті і, нарешті, за змістом. Основними проявами вандалізму є руйнування матеріальних цінностей і погроми в процесі проведення мітингів, демонстрацій екстремістськими угрупованнями, що наймають для цієї мети підлітків; економічний супроводжується псуванням обладнання, готової продукції, підпалом складів; екологічний - пошкодженням.

Дослідження показали, що вандали з середовища молоді багато часу витрачають на «тусовки» в дворових компаніях (40%), на перегляд телепередач (35%), захоплюючись при цьому трилерами, другосортними фільмами, які пропагують насильство; воліють агресивні комп'ютерні ігри (25% вільного часу). Все це сильно впливає на свідомість молоді і штовхає її на різного роду експерименти злочинного характеру.

Ще одна проблема полягає в пристрасності частини молоді з середовища вандалів до алкоголізму та наркоманії. Ці шкідливі звички самі по собі часто стають причиною негативних дій, а відсутність грошей для покупки спиртного або наркотиків може призвести до потреби здійснювати інші злочини, вже з метою збагачення. Вживання наркотиків і алкоголю призводить до нервових зривів, у осіб схильних до вандалізму починають формуватися риси нестійкості, які в несприятливому середовищі різко посилюються. Вандали, як правило, не займаються трудовою діяльністю. Вони практично ще нічого не зробили своїми руками, тому не цінують людську працю, можуть безжально ламати і трощити все навколо себе.

Досить поширеним мотивом вандалізму є помста. Вона спонукає до руйнування як "відповіді суспільству" на тиск певних інтересів, прояв несправедливості з боку дорослих. До вандалізму на ґрунті помсти може призвести деструктивна критика, яка є причиною психічного напруження і почуття гніву.

Отже, можна зробити висновок, що вандалізм становить самостійну кримінологічну групу злочинів. Як і інші агресивні

прояви, вандалізм - особливий різновид деструктивної поведінки. Вандалізм - це соціальне відхилення, яке не можна обмежити лише типом деликвентності, або особистісної проблемою. Це прояв того, що в суспільстві відсутні чіткі норми і правила поведінки.

Дьордяй В.І., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ЗГВАЛТУВАННЯМ,ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ В УКРАЇНІ

Проблеми сексуальної злочинності відносяться до числа найменш досліджених в кримінології, в першу чергу, через невеликий об'єм емпіричних даних, отриманих в результаті дослідження особистості сексуальних злочинців і механізмів їх злочинної поведінки. Але, слід зазначити, що дослідження саме цієї проблеми необхідно здійснювати на базі використання підходів різних наук: психології, психіатрії, сексології, кримінології.

Неповнолітні особи, через специфічні вікові особливості, перебування у, так би мовити, переломному періоді, коли лише відбувається становлення їх психіки, потребують підвищеної уваги. Такий стан сприяє тому, що в них, через недостатню увагу з боку батьків, вчителів, вихователів, може сформуватись спотворене бачення світу. Саме у цей період відбувається поступове формування майбутнього злочинця.

Заходи запобігання згвалтувань, вчинених неповнолітніми, економічного характеру в значній мірі визначають характер і рівень розвитку матеріальних умов, життя суспільства, надаючи прямо чи опосередковано вплив на всі її сторони і сфери. Тому одним з основних заходів загально-соціальної профілактики згвалтувань є стабілізація економічних

процесів, а також підйом вітчизняної промисловості та сільськогосподарського виробництва, що дозволить державі вкладати якомога більше коштів у соціальну сферу.

В основному заходи запобігання злочинності неповнолітніх економічного характеру спрямовані на нейтралізацію криміногенних наслідків функціонування економічної сфери і проявляють себе як на макрорівні (наприклад, оздоровлення економіки країни в цілому; економічного захист найменш забезпечених верств населення за допомогою введення науково обґрунтованого прожиткового мінімуму), так і на мікрорівні (наприклад, пільги і допомога конкретним особам, які знаходяться в критичних ситуаціях).

Економічна реформа в нашій країні повинна бути спрямована не тільки на стабілізацію економіки, що знаходиться у кризі, а й на підйом життєвого рівня населення. Для цього необхідно суттєво скоротити молодіжне безробіття; матеріально забезпечити дитячий та молодіжний спорт, творчість, та дозвілля. Наприклад, з метою активізації трудової діяльності підростаючого покоління необхідні наступні заходи економічного характеру: передбачити в місцевих або регіональних бюджетах кошти для фінансування діяльності по створенню робочих місць для неповнолітніх; встановити в регіонах пільгове оподаткування, кредитування, цільове фінансування та інші форми підтримки та стимулювання діяльності роботодавців щодо забезпечення зайнятості неповнолітніх.

Узагальненою суб'єктивною причиною статевого злочину є мотивація - результат взаємодії особистості і середовища, так як неповнолітні знаходяться не тільки в родині, а й у мікросередовищі, що його оточує, в якому він постійно спілкується. У зв'язку з цим важливий напрямок загально соціального запобігання згвалтувань, вчинених неповнолітніми, є організація їхнього дозвілля. За статистичними даними 23% неповнолітніх, що перебували на профілактичному обліку в ОВС, не відвідували гуртки, секції та установи додаткової

освіти, весь вільний час проводячи на вулиці в компанії однолітків.

У молодіжному середовищі необхідна пропаганда культури статевих відносин, яка повинна орієнтувати молодих людей у сфері сексуальних взаємин. Також в даний час значну роль повинна відігравати морально-духовна спрямованість виховної роботи з підлітками, з рішучим усуненням кримінально-ринкової психології, відродженням психології колективізму, співчуття, справедливості і жертвності в ім'я вищих соціальних інтересів. При проведенні підлітками дозвілля, важливо не допустити впливу криміногенної середовища на законослухняних осіб, яких необхідно орієнтувати на вітчизняні духовні цінності, залучаючи до цього процесу релігійні організації. Найбільш ефективними заходами загального запобігання розглянутого виду злочинів є: організація позитивно спрямованого дозвілля підліткових груп; пропаганда здорового способу життя; активне залучення їх до занять фізкультури і спорту, мистецтва і літератури. Ця діяльність повинна здійснюватися у всіх інститутах соціального розвитку, де навчається, працює або проводить вільний час підрастаюче покоління.

Таким чином, тільки з покращенням економічної ситуації в Україні можливо сподіватися на те, що в майбутньому з'являться реальні можливості поліпшення умов життя, шкіл, дошкільних та позашкільних закладів; на реалізацію різних соціальних програм, спрямованих на поліпшення умов життя людей, і, відповідно, відбудуться зміни у ситуації зі злочинністю неповнолітніх.

По-перше, до основних заходів економічного характеру, спрямованих на запобігання звалтуванням, вчинених неповнолітніми, належать: прийняття і виконання Закону про молодь, який був би націлений на вирішення чи пом'якшення економічних проблем неповнолітніх; поліпшення матеріального становища сімей, які виховують неповнолітні, захист малозабезпечених сімей, гарантованість отримання ними роботи; скорочення підліткового та молодіжного безробіття;

поліпшення матеріального забезпечення освітніх та закладів дозвілля.

По-друге, необхідним є поліпшення системи профілактики в кожному навчальному закладі, а саме: чітке виконання навчального плану; забезпечення повсякденної зайнятості учнів після занять корисними видами діяльності (організація спортивних секцій, гуртків, відвідування музеїв, кіно, тощо) ; роз'яснення підліткам правил поведінки на вулиці і в інших місцях з метою недопущення обставин, що сприяють вчиненню згвалтувань.

По-третє, у сфері освіти необхідно: а) створити умови для отримання всіма бажаючими безкоштовної середньої (повної) загальної освіти; б) вжити заходів до розвитку установ початкової професійної освіти всіх типів; в) відтворити в кожному навчальному закладі відповідні органи профілактики правопорушень учнів; г) удосконалити психологічну службу в навчальних закладах, до якої входив би психолог, що займається психокорекцією школярів.

Рудик М.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ МОЛОДІЖНИМИ РАДИКАЛЬНИМИ УГРУПОВАННЯМИ

Соціально-економічні й політичні перетворення в країні, пов'язані з реформуванням усіх сфер суспільного життя, призвели до суттєвих змін у соціальному просторі, зламу колишніх моральних цінностей, норм, традицій, стереотипів мислення. Це впливає, передусім, на молодь, яка не залишається осторонь змін, що відбуваються у суспільстві. Останніми роками почастишали вияви молодіжного радикалізму, зокрема на національному, релігійному та політичному ґрунті.

Сучасний стан правопорядку в Україні характеризується доволі складною криміногенною обстановкою, зокрема у сфері охорони громадського порядку. За статистичними даними МВС України, ці злочини посідають п'яте місце у загальній структурі злочинності та мають значну питому вагу (протягом 20012 - 2014 рр. у середньому - 4,5 %). Серед злочинів загальнокримінальної спрямованості лише хуліганство 2012 р. склало 12,2 %, у 2013 - 11,6 %, у 2014 - 12,8 %. Майже 70 % групових порушень громадського порядку вчиняються за участю неповнолітніх, які перебувають у стані алкогольного (наркотичного) сп'яніння.

Групові порушення громадського порядку, як свідчить практика, торкаються цілої низки відносин, зокрема у сфері охорони власності, життя та здоров'я населення, роботи органів державної влади тощо. Поведінка натовпу зазвичай є агресивною, безконтрольною та залежною від зовнішніх чинників, що характеризується підвищеною суспільною небезпекою. Нерідко ці дії набувають соціально загрозливих форм та мають тяжкі наслідки (вбивства на ґрунті расових, міжнаціональних або міжетнічних конфліктів, знищення пам'яток історії й культури, погроми й підпали, силове захоплення споруд і ділянок місцевості, вияви тероризму тощо).

Останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості грубих порушень громадського порядку з боку уболівальників під час проведення футбольних матчів.

На профілактичних обліках в органах внутрішніх справ перебуває понад 900 осіб, схильних до вчинення злочинів. Лише у першому колі сезону 2013-2014 років за участю команд Прем'єр-ліги в Україні відбулося 114 футбольних матчів, які відвідали близько 937 тис. осіб. Під час проведення цих заходів за різні правопорушення та злочини затримано 200 осіб. Широкому загалу відомі інциденти, пов'язані з неправомірними діями футбольних фанатів, наслідком чого є вияви вандалізму та інші дії, що загрожують безпеці багатьох людей та майна, а також становлять ризик зривання спортивних заходів. Зловмисники потрапляють на стадіони щоб вчинити безпорядки, спровокувати зіткнення вболівальників та спрямувати агресію на працівників, які забезпечують правопорядок.

Все це ставить перед наукою і практикою завдання поглибленого вивчення цього різновиду правопорушень та розробку ефективних заходів боротьби з ними. Про актуальність цієї проблеми свідчать підвищена увага з боку керівництва МВС України, тенденції зростання агресивності футбольних уболівальників, відсутність належної реакції на злочинні дії радикально налаштованої молоді з боку організаторів футбольних матчів, брак необхідного досвіду щодо запобігання цим виявам у працівників органів внутрішніх справ.

Основними чинниками, що нині негативно впливають на діяльність неформальних молодіжних організацій, є такі: відсутність цілеспрямованої, виваженої координації цих об'єднань державою; невдоволення молоді старшим поколінням, що переростає у молодіжно-підлітковий протест; пропаганда неонацистських і расистських ідей; незахищеність від втручання у діяльність "неформалів" кримінальних структур, представників деструктивних релігій; формування молодіжно-підліткового середовища, в якому превалує вульгарна, девіантна поведінка, пропагується вживання алкоголю, наркотиків, паління, статева розбещеність; пригнічення особистості підлітка в асоціальних і антисоціальних об'єднаннях (угрупованнях).

Нині створено десятки молодіжних об'єднань різного характеру - від ліберальних до ультрарадикальних. Молодь все активніше заявляє про себе і вимагає від влади уваги. Це виявляється й в екстремістських витівках, і в створенні нових рухів.

Серед чинників, що визначають створення нових молодіжних об'єднань радикального спрямування, є такі: недостатня увага з боку держави до проблем розвитку молоді на тлі відсутності національної молодіжної ідеології; неналежне фінансове забезпечення роботи гуртків, секцій, дитячих і молодіжних організацій, клубної діяльності; байдуже ставлення центральних та місцевих органів влади, освітніх закладів до проблем виховання молоді; руйнування системи відпочинку й дозвілля; негативний вплив засобів масової інформації; високий рівень політизації та бюрократизації діючих молодіжних об'єднань та складна система їх реєстрації; недостатня увага з

вчителів до інтересів та захоплень дітей і підлітків; схилення молодих перед закордонними (східними, західними, африканськими) зразками культури тощо.

Список використаних джерел

1. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення з постатейними матеріалами -Київ: «Орінком Інтер, 2001.
3. Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування: Постанова Кабінету Міністрів Українвїд 20 грудня 2000 р. N 1872
4. Про затвердження інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо забезпечення взаємодії з населенням та громадськими формуваннями по охороні громадського порядку: Наказ МВС України від 9.02.2004 № 133.
5. Статут патрульно - постової служби міліції Укураїни : Затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ від 28 липня 1994 р. № 404.

Мікіш А.С., ад'юнкт кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ
ЗАПОБІГАННІ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ
СЛІДЧИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ**

Внаслідок правової неузгодженості діяльності суб'єктів господарювання в Україні, фіктивне підприємництво набуло нових видів і форм у стратегічних для економіки держави сферах і становить підвищену суспільну небезпеку. Відомим є той факт, що значна кількість тіньових товарно-грошових

операцій здійснюється, у нашій державі, з використанням фіктивного підприємництва - протиправної фінансової системи, складовими якої є: комерційні банки, мережа фіктивних підприємств (zareestrovanih, як правило, на підставних осіб), легальні підприємства.

У сучасному розумінні нелегальна (тіньова) економіка, враховуючи й один із способів її розвитку - фіктивне підприємництво, сформувалася як потужне соціально-економічне, політичне, внутрішньодержавне та транснаціональне явище системного характеру. Протистояти їй може лише більш потужна за своїм характером та функціональністю система, складовою якої повинна стати правоохоронна система України.

Дослідження проблеми запобігання фіктивному підприємництву залишилася поза увагою науковців - це пов'язано з особливою складністю предмета дослідження, високою латентністю цієї категорії злочинів, наявністю організованих форм і транснаціональним характером. Враховуючи такий стан справ у державі, правоохоронні органи разом з іншими державними органами повинні об'єднати зусилля у боротьбі з фіктивним підприємництвом, насамперед з виявлення та усунення причин і умов, що їх породжують.

Розглядаючи детермінанти фіктивного підприємництва, доцільно виділити:

1) загальні або сукупні причини фіктивного підприємництва, зокрема: ставлення до власності; диспропорції у системі розподільних відносин; деформації у системі товарно-грошових відносин; недоліки у проведенні реформ і управлінні економікою;

2) конкретні або специфічні причини фіктивного підприємництва, зокрема: відсутність у переважній більшості громадян навичок економічної поведінки в умовах розвитку ринкових відносин; низька інформованість про процедури і правила здійснення угод та інших господарських операцій; неповна відповідність законодавства вимогам ринкової економіки (наявність суперечностей та прогалін у законодавчій

базі; невідповідність законодавства вимогам ринкової економіки; недосконалість механізму реалізації права; невідповідність законів і нормативних документів один одному); неналежне організаційне супроводження підприємницької діяльності, що детермінує вчинення злочинів у сфері економічної діяльності, зокрема фіктивного підприємництва (несвоечасне державне реагування на зміну характеру економічної злочинності, яке відбувається через відсутність державної системи кримінологічного моніторингу економіки, тобто безперервного спостереження, оцінки і прогнозу явищ, що виникають в економіці; низький рівень розкриття злочинів у сфері фіктивного підприємництва, що призвело до утворення великої кількості осіб, що займаються цим видом економічних злочинів).

Виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, є одним із засобів їх профілактики та забезпечення правопорядку. Причини та умови злочинності (криміногенні детермінанти), являють собою сукупність соціально-негативних економічних, демографічних, ідеологічних, соціально-психологічних і т.п. явищ, які породжують і обумовлюють (детермінують) злочинність як свій наслідок [1].

Відповідно до вимог ст. 23 та ст. 23-1 КПК України 1960 року при провадженні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язані виявляти причини й умови, які сприяли вчиненню злочину, та, встановивши їх, вносять у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов [2]. Вищезазначеними нормами законодавець підкреслював, що боротьба зі злочинністю полягає не лише у розкритті злочинів і притягненні до відповідальності осіб, винних у їх вчиненні, а й у їх профілактиці. Вірно визначено авторами монографії «...особами, які безпосередньо ведуть кримінально - процесуальне провадження, поставлено два кримінологічні завдання. Перше пов'язане з виявленням причин і умов, які

сприяли вчиненню злочину. Друге - із вжиттям заходів для усунення цих причин і умов» [3]. Вирішення цього важливого завдання передбачало комплекс заходів, серед яких: ефективне законодавче регулювання профілактики злочинів, робота відповідних державних структур, контроль з боку керівництва держави за станом профілактики злочинності тощо.

Однак, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, не містить норми, подібної до ст. 23, ст. 23-1 КПК України 1960 року [4]. Без виявлення причин і умов вчинення злочину і пропозицій щодо заходів по їх усуненню дослідження обставин справи не буде всебічним і повним, і, якщо це має істотне значення для правильного вирішення справи, може бути підставою для повернення справи на додаткове розслідування. А, подання про усунення встановлених причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, є найбільш ефективним з наявних у слідчих засобів запобігання злочинності. До того ж, воно може успішно поєднуватись з іншими профілактичними заходами, що робить його ще дієвішим (наприклад, шляхом виступу на зборах трудового колективу, у пресі, по радіо, телебаченню тощо).

На сьогодні бракує розробленого простого, дієвого, ефективного механізму реального усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину. І останнє слово тут має бути, перш за все, за фахівцями у галузі кримінології кримінального права та кримінально-процесуального права. Не виключаємо, що вирішенню цього питання буде сприяти реальне удосконалення чинного КПК України. Втім, слід визнати, що відсутність норми, подібної до ст. 23 ст. 23-1 КПК України 1960 року *приводить* до послаблення правового регулювання кримінологічної діяльності суб'єктів кримінального судочинства. Вочевидь, що питання виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину є одним із основних у запобіганні злочинності - це обґрунтовується вітчизняними та зарубіжними вченими у галузі кримінології, кримінального, кримінально-процесуального права. Так, В.Зеленецький (1969 рік), Ф. Лопушанський (1967 рік) присвятили кандидатські дисертації та низку монографій слідчій профілактиці, а О.

Кальман (2010 рік), спільно з колективом вчених, підготував підручник «Проблеми протидії злочинності», де у V розділі розкриває питання щодо виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину та їх усунення [5]. Безумовно, є й інші наукові, науково-практичні, навчальні, навчально-методичні праці, в першу чергу вітчизняних науковців - правників, у яких досліджуються зазначені проблемні питання.

Отже, слідча профілактика - це спеціальна діяльність органів досудового слідства органів внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки, Державної податкової служби України, спрямована на недопущення вчинення нових злочинів. Для реалізації слідчої профілактики у нормах кримінально-процесуального законодавства повинен бути передбачений обов'язок органів досудового слідства при проведенні слідчих дій виявляти причини і умови, що сприяли вчиненню злочину, і вживати заходів щодо їх усунення шляхом внесення у відповідні державні органи, організації, посадовим особам подання про вжиття заходів щодо усунення цих причин і умов. До заходів щодо усунення причин і умов належить саме подання слідчого у кримінальній справі. А формами позапроцесуальної роботи слідчого щодо запобігання злочинам має бути: постійне вивчення криміногенної обстановки на підпорядкованій йому дільниці чи у районі; аналіз причин і умов учинення злочинів за групою справ, що перебувають у провадженні, і участь у розробленні заходів щодо їх усунення; узагальнення практики реагування на подання слідчих; індивідуальні та колективні бесіди з певним контингентом осіб тощо.

Список використаних джерел

1. Кузнецова Н.Ф. Кримінологія. М.1994.- С.7.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України // Закон України від 28.12.1960 № 1001-05 [Електронний ресурс]. - <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Давиденко В.Л. та ін. Кримінальна діяльність суб'єктів кримінального судочинства: монографія / за заг. ред.. проф. Л.М. Давиденка. - Харків: Тимченко, 2011. -214с. - С.8.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

5. Виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину: актуальність питання [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua>.

Маньковський Н.Я., ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх
справ

БОРОТЬБА З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ, ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасна організована злочинність становить небезпеку не лише національним інтересам окремих держав, а й пряму загрозу міжнародній безпеці, набуваючи транснаціонального характеру. Особливу небезпеку організована злочинність утворює для країн із нестабільною суспільно-політичною та економічною ситуацією в суспільстві, до яких належить і Україна. Недосконалість механізму державного управління та відсутність дієвого суспільного контролю за діяльністю органів державної влади, стрімке зниження життєвого рівня більшості населення, а також ряд інших факторів створили благодатні умови для розвитку організованої злочинності. Зростаючі масштаби організованої злочинності, поширення її впливу практично на всі сфери суспільного життя, в т.ч. намагання окремими її представниками контролювати політичні та економічні процеси, створюють реальну загрозу національній безпеці, висувають перед суб'єктами боротьби нові завдання та зумовлюють пошук дієвих заходів, спрямованих на протидію зазначеному негативному суспільному явищу.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняється у зв'язку із створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [1].

Діяльність організованих злочинних угруповань спрямована, як правило, на тривалий період, систематичне вчинення злочинів. Кожний злочин ретельно планується, визначаються альтернативні варіанти досягнення злочинного результату, прогнозується діяльність правоохоронних органів, а також засоби по її нейтралізації. Сучасні організовані злочинні угруповання мають широкі можливості для збирання інформації, іноді навіть формують систему розвідки та контррозвідки, оперують значними коштами, мають високопоставлених корумпованих осіб, озброєні найновішими технічними засобами і вчиняють активну протидію діяльності правоохоронних органів.

Кримінальну складову незаконної діяльності для отримання прибутку утворюють:

- кримінальний промисел (наркобізнес, незаконна торгівля зброєю, вибухівкою, радіоактивними матеріалами, людьми і трансплантатами; викрадення та збут автотранспортних засобів; рекет; секс-бізнес тощо);

- економічна злочинність (приховування прибутків від оподаткування, розкрадання, шахрайство з фінансовими ресурсами, хабарництво тощо).

Зокрема, відповідно до статті 28 Кримінального кодексу України [3] організовані злочинні угруповання розділяються на: організовану групу та злочинну організацію.

Злочин вважається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [2].

Організовану злочинну групу характеризують такі ознаки як стійкість, що забезпечується організатором чи керівником групи, наявність співвиконавців злочину. Характерно, що організація злочинного угруповання є закінченим злочином з моменту створення цього угруповання, тобто коли організована злочинна група лише готується до вчинення злочину.

Найбільш розвинутою формою кримінальної структури є злочинна організація - інтеграція можливостей державних службовців, керівників фінансово-економічних структур та організованих злочинних угруповань з метою отримання надприбутків, економічної та політичної влади.

Злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп [2].

Отже, можна зробити висновок, що організована злочинність не є явищем однорідним, вона виявляється в різних видах злочинності, що мають спільну рису: у зв'язку з величезними прибутками від цієї злочинності збільшується її вплив на економіку, правопорядок, а також на громадську адміністрацію, юриспруденцію і політику. Спроможність розпоряджатись значними фінансовими засобами створює небезпечну ситуацію, що далеко сягає за традиційне уявлення про безпеку і порядок; вона спроможна порушити підстави демократичного Інституту права.

Список використаних джерел

1. Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року [Електронний ресурс]. - Режим доступ: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.

2. Кримінальний кодекс України, 2001 [Електронний ресурс]. - Режим доступ: <http://zakoni.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Джужа О.М. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: посібник / Джужа О.М., Василевич В.В., Кулакова Н.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джужі. - К.: Київ. Нац. ун-т внутр. справ, 2007. - 248.

Оберемко Ю.О., здобувач Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УМИСНІ ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Стать, вік, рівень освіти, соціальний статус, сімейний стан тощо, є тими показниками, які притаманні будь-якій людині. Однак, коли мова йде безпосередньо про особу злочинця вони набувають особливого кримінологічного значення. Соціально-демографічні характеристики осіб значною мірою визнають їхні соціальні ролі і поряд з цим стають вирішальним фактором у формуванні морально-психологічних рис особи [1, с. 87]. Розглянемо ці показники більш детально.

Стать. Результати узагальнення архівних кримінальних справ показали, що питома вага умисних вбивств з корисливих мотивів - 95,3 % вчиняються чоловіками. Відповідно частка жінок становить — 4, 7 %. Таке переважання осіб чоловічої статі над жіночою на нашу думку, пов'язане скоріше за все із психологічними особливостями та тими соціальними ролями, які їм відводяться у суспільстві. Так, звичним для нас є твердження про те, що чоловіки є представниками сильної статі, а тому і прояви агресії, бажання встановлення переваги над іншим, застосування насильства частіше асоціюються з особами

чоловічої, аніж жіночої статі. І хоча для жінки природними є імпульсивність, інколи емоційна неврівноваженість, психічна напруженість вони все ж таки уособлюють уявлення про продовження роду, сімейне благополуччя та добробут. Таке, традиційно визначене місце жінки у суспільстві, певною мірою може пояснювати деякі особливості вчинення умисних вбивств з корисливих мотивів особами жіночої статі. Останні, як правило, під час вчинення досліджуваного нами виду злочинів виконують другорядні ролі (найчастіше пособників) [2, с. 120], які не пов'язані із застосуванням насильства.

Наступним, не менш важливим показником соціально-демографічної характеристики є *вік* особи. Упродовж життя зі зміною віку — змінюються уявлення людини про цінності, потреби, інтереси, зникають або навпаки з'являються нові, соціально значущі зв'язки. Тому, дослідження вікового показника має важливе кримінологічне значення і дозволяє зробити висновки про кримінальну активність і особливості поведінки представників різних вікових груп [3, с. 76].

За даними наших досліджень найбільшою кримінальною активністю характеризуються особи молодіжного віку. Зокрема, переважна більшість умисних вбивств з корисливих мотивів вчиняється особами у віці від 18 до 24 років - 55,5 %. Нижчі, але не менш значні відсоткові показники (17,6 %, 13,2 %, 10,6 %) закріпилися за віковими групами 25-29, 30-35 та 14-17 років відповідно. Як правило, з накопиченням життєвого досвіду вчинки людини стають більш обґрунтованими та виваженими. Це пояснює спад кримінальної активності осіб у старшому віці. Тому, віковим категоріям злочинців у межах від 35 до 50 років, які у своїй сукупності складають лише 3,1 %, значної уваги ми приділяти не будемо.

Віковий період з 18 до 24 років характеризується становленням особистості та вибором життєвого шляху. Напевно, йдеться про найбільш вразливий щодо криміногенних ризиків період життя людини [2, с. 125]. Традиційно, молоді люди у цьому віці переходять на етап самостійного життя, зіштовхуються із проблемами матеріального забезпечення та

пошуку джерел для існування. Соціальні негаразди у сукупності із типовими для цього віку амбітністю, імпульсивністю, схильність до прийняття категоричних рішень призводять до вибору соціально неприйнятних моделей поведінки. Через те, бажання задовольнити свої, як правило, завищені матеріальні потреби реалізується шляхом вчинення корисливих насильницьких злочинів, зокрема і умисних вбивств з корисливих мотивів.

Близькі один до одного показники кримінальної активності (17,6 %, 13,2 %) спостерігаються у вікові періоди 25-29 та 30-35 років. Більшість засуджених означено віку зазнали поразки у спробах влаштувати власне життя: вступити у шлюбні відносини, досягти кар'єрних успіхів, отримати матеріальну незалежність. Окрім цього, багато хто з них вже були раніше засудженими та мають відповідний кримінальний досвід.

Значно менша кількість умисних вбивств з корисливих мотивів (10,6 %) вчиняється особами у підлітковому віці від 14 до 17 років. Слід зазначити, що скоріше за все це особи, які потрапили під негативний вплив криміногенно налаштованої, старшої за себе молоді. Такі підлітки, як правило позбавлені уваги з боку батьків, вчителів, зростають в умовах сімейного неблагополуччя, яке в більшості випадків супроводжується відсутністю належного матеріального забезпечення.

Не менш важливе кримінологічне значення мають данні про *рівень освіти* корисливих вбивць. Саме освіченість людини впливає на формування правосвідомості та визначає рівень її правової культури. Результати нашого дослідження показали, що абсолютна більшість осіб (93 %), які вчинили умисні вбивства з корисливих мотивів мають середній освітній рівень, зокрема: 30,9 % осіб - неповну середню освіту, 45,3 % - середню освіту і 16,8 % — середню спеціальну освіту. Тільки 4,4 % серед засуджених осіб мали вищу освіту, решта - 2,6 % взагалі не освідченні. У свою чергу рівень освіти визначає *соціальний статус* особи. За нашими даними 77,3 % корисливих вбивць не працювали і не навчалися. Задіяними у

трудо́вій діяльності виявилось лише 10,9 %, решта — 11,8 % навчалися. Як бачимо, спільною рисою для більшості корисливих вбивць є їхня приналежність до низькостатусного прошарку населення. З огляду на такий високий показник незайнятих суспільно-корисною працею осіб, постає питання: за рахунок чого вони забезпечують своє існування? Результати анкетування засуджених до позбавлення волі за умисні вбивства з корисливих мотивів показали, що 38,2 % постійно працювали та отримували невеликі прибутки. Більшість засуджених (54,7 %) жили за рахунок тимчасових заробітків (наймалися на одноразову роботу, займалися підсобним господарством тощо). Ще 8,8 % перебували на утриманні близьких та родичі або розраховували на пенсії чи соціальні виплати. 9,7 % відповіли, що жили за рахунок вчинення крадіжок, займалися заготівлею та продажем металобрухту або інших речей. Наведені результати дозволяють дійти висновку, що більшість корисливих вбивць - малозабезпечені особи без постійного джерела прибутку.

Сімейний стан. Низький соціальний статус, нестабільне матеріальне становища вочевидь може бути причиною того, що більшість (63,8 %) засуджених не перебували у шлюбних відносинах, ще 2,5 % — були розлучені. Відповідно 33,7 % засуджених корисливих вбивць перебували у шлюбі, у тому числі фактичному. Окрім вищезазначеного, значний вплив на облаштування особистого життя, на нашу думку, справляє сім'я в якій виховувався засуджений. За даними проведеного нами анкетування 58,8 % опитаних виховувалися в неповних батьківських сім'ях. Причинами цього були: розлучення батьків (55 %), смерть одного із батьків (23,3 %), позбавлення батьківських прав (10 %), перебування одного із батьків в місцях позбавлення волі (11,7%). Вважаємо, що такі несприятливі умови виховання у неповноцінних батьківських сім'ях формують у свідомості молоді неправильне уявлення про сімейні цінності та шлюбні відносини.

Таким чином, на підставі аналізу соціально-демографічних даних можна зробити висновок, що переважна

більшість корисливих вбивць належить до молодіжної вікової групи та має середній рівень освіти. Це соціально невлаштована молодь, що, не працює і не навчається, і відповідно, - не має стабільного джерела доходу.

Список використаних джерел

1. Кримінологія : навч. посіб. / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа. - 2-ге вид., доповн. та перероб. - К. : вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. - 228 с.
2. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність : феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б.М. Головкін. - Х. : Право, 2011. - 432 с.
3. Батиргарєєва В.С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних із проникненням у житло. - Х. : «Одіссей», 2003. - 256 с.

Семененко В.В., ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ГРАБЕЖАМ В УКРАЇНІ

Запобігання злочинам на сьогоднішній день це один з найважливіших напрямків боротьби зі злочинністю, який тісно взаємопов'язаний з перетвореннями, що відбуваються в економіці, політиці, ідеології та інших сферах суспільного життя. Кримінологічна наука виходить з того, що планування комплексу заходів з профілактики злочинів ґрунтується на знанні загальних закономірностей розвитку суспільства, використанні конкретних форм політичного, економічного, ідеологічного, правового та інших видів впливу, спрямованих на подолання явищ і процесів, які виступають в якості причин і умов злочинності. Кримінологія та практика боротьби зі злочинністю виходять з того, що профілактика злочинності

повинна здійснюватись шляхом зосередження зусиль всіх державних органів і громадських організацій з реалізації економічних, політичних та інших заходів в обраному напрямку.

Боротьба зі злочинністю охоплює все, починаючи від розробки відповідного законодавства та його застосування ізакінчуючи закріпленням результатів виправлення і ресоціалізації осіб, які відбули покарання. Отже, в систему боротьби зі злочинністю (в систему контролю і впливу на злочинність) входять: розкриття та розшук злочинців, розслідування злочинів, призначення та виконання покарань, запобігання злочинів.

Здійснюючи боротьбу зі злочинністю і тим самим впливаючи на дане явище, правоохоронні органи диференціюють напрямки своєї роботи і діють щодо окремих видів, категорій і груп злочинів. Цілком предметна робота ведеться з грабежами і особами їх вчиняють. Тут, як зазначається в літературі, велика кількість «ступенів - цілей» діяльності правоохоронних органів; звернемо увагу на основні з них, які є важливим для безпосередньо грабежів: виявлення грабежів та осіб, які їх вчиняють; аналіз цих діянь, їх практично значуща класифікація з метою диференціації заходів впливу; вивчення осіб, які вчиняють грабежі їх групування за статтю, віком та іншим принципам; типологія з урахуванням характерних властивостей особистості злочинця; виявлення, вивчення причин і умов грабежів та аналіз мотивів діянь, способів, ситуації та інше.; виявлення і вивчення жертв грабежів; виявлення, усунення (нейтралізація) обставин, що можуть обумовлювати і стимулювати грабежі; виявлення і запобігання реально можливих (в тому числі які готуються) грабежів, переходу на злочинний шлях певних осіб; виявлення та усунення обставин, які сприяли вчиненню грабежів, та можуть сприяти новим злочинам; недопущення рецидивних грабежів, індивідуальна робота з особами, раніше засудженими за дані

діяння; виявлення і нейтралізація різного роду злочинних угруповань, що займаються грабежами.

Аналіз практики свідчить, що основними напрямками діяльності органів внутрішніх справ щодо запобігання грабежів є: участь у розробці та реалізації комплексних цільових програм боротьби з корисливо-насильницької злочинністю; забезпечення суб'єктів, відповідальних за усунення криміногенних факторів, сукупністю кримінологічної інформації про причини і умови, що сприяють вчинення цих злочинів, та внесення пропозицій про заходи щодо їх усунення; періодичне звернення до громадян через засоби масової інформації і систематичні виступи перед різними групами населення за місцем проживання, навчання і роботи; посилення патрулювання в найбільш криміногенних ділянках території обслуговування: вулицях, дворах житлових масивів, в місцях проведення масових, видовищних та культурних заходів; проведення цільових рейдів та операцій, спрямованих на виявлення та припинення діяльності злочинних груп, що займаються грабежами; організація та здійснення взаємодії з освітніми та медичними установами, з метою виявлення осіб, що представляють оперативний інтерес та інше.

Зазначені заходи повинні будуть сприяти утриманню від протиправних дій осіб, схильних до скоєння грабежів. Важливе значення для профілактики грабежів має налагодження органами внутрішніх справ взаємного обміну інформацією з установами органів охорони здоров'я та навчальними закладами, інструктажі медичного персоналу, а також своєчасної передачі інформації в правоохоронні органи. це дозволить отримувати відомості як про осіб причетних до вчинення грабежів і розбійних нападів, так і про потерпілих від цих протиправних дій. Саме установами органів охорони здоров'я в першу чергу стикаються з особами, яким заподіяно шкоду здоров'ю (ними можуть бути як потерпілі, такі винні, яким потерпілий заподіяв шкоду здоров'ю, чинячи опір), а в навчальних закладах можна виявити осіб, що живуть не по достатку, і імовірно, отримують грошові кошти злочинним

шляхом. Не можна не звернути уваги на те, що за останніми роки особовий склад підрозділів і служб органів внутрішніх справ істотно оновився, в територіальних підрозділах відзначається високий рівень "плинності" кадрів. Це вимагає організації навчання співробітників навичкам профілактики корисливо-насильницької злочинності. Тому вважаємо за доцільне у всіх органах внутрішніх справ розширювати і поглиблювати спеціалізацію слідчих і співробітників оперативних підрозділів у розкритті та розслідуванні грабежів; організовувати їх навчання на прикладах успішного розкриття таких злочинів.

У висновку, хотілося б відзначити, що грабежі мають ряд характерних особливостей які істотно відрізняють їх від інших злочинів проти власності. Це доводить необхідність вироблення специфічних заходів профілактичного впливу на цей вид злочинності. А успіх у запобіганні грабежам може бути досягнутий за умови організації чіткої взаємодії та розмежування функцій правоохоронних органів, державних і громадських організацій. У сучасних умовах також необхідна цілеспрямована, комплексна політика, головною метою якої має стати реалізація заходів щодо захисту прав та інтересів потерпілих від злочинних посягань.

Гуренко Г.В., здобувач кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Стратегія боротьби зі злочинністю в нашій країні завжди орієнтувалась на запобігання злочинів, через впливом на соціальні процеси, які будуть сприяти зниженню, обмеженню, ліквідації явищ, що породжують злочинність і тим самим

забезпечать правомірну поведінку всіх членів суспільства. Сьогодні цілком обґрунтованим визнається, що вивчення злочинності без віктимологічного аналізу є неповним і неточним. Без дослідження особи потерпілого, запобігання не може вийти за рамки існуючих традиційних підходів. Тому, розглядаючи її рівні, форми і види виділяють її віктимологічний напрям, зумовлений ідеєю, що можливість вчинення злочину залежить від багатьох чинників, одним з яких і є жертва злочину та її поведінка. Оскільки віктимологічна профілактика злочинів у сфері обігу фальсифікації лікарських засобів слугує засобом недопущення перетворення особи на жертву, на основі проведеного дослідження вважаємо за необхідне визначити систему таких заходів:

1) Купівля лікарських засобів виключно в аптечних закладах, що мають ліцензію на здійснення відповідної діяльності. Перевірка наявності ліцензії аптечного закладу, згідно чинного законодавства, а саме п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» - споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця) [1]. Наказ МОЗ України Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами від 31.10.2011 р. № 723, а саме п. 3.5.7. даного Наказу, передбачається, що ліцензіат, який провадить діяльність з роздрібною торгівлі лікарськими засобами, повинен мати в залі обслуговування населення інформацію про наявність ліцензії (копії ліцензії), про особливості правил відпуску лікарських засобів, місцезнаходження і номер телефону суб'єкта господарювання, якому належать аптека та структурні підрозділи, місцезнаходження і номер телефону державного органу у справах захисту прав споживачів, місцезнаходження і

номер телефону територіального органу державного контролю якості лікарських засобів, а також книгу відгуків та пропозицій, забезпечити можливість встановлення та функціонування інформаційного стенда або терміналу [2].

2) Не купувати лікарські засоби через мережу Інтернет або пошту. П. 2.6 Ліцензійних умов забороняється дистанційна (через мережу Інтернет) торгівля лікарськими засобами, а також продаж лікарських засобів поштою та через будь-які заклади, крім аптечних, та поза ними, крім винятків, що передбачені для закладів у сільській місцевості [2].

3) Відповідально ставитись до своїх прав як споживача, що передбачені Законом України «Про захист прав споживачів», тобто не нехтувати правом ознайомитись зі змістом сертифікату якості на лікарський засіб, що видається виробником та завірений печаткою останнього постачальника. На сьогодні, згідно чинного законодавства - п. 2.3. Ліцензійних умов, продаж ліків на території України, що не зареєстровані в Україні та не мають сертифіката якості, що видається виробником та завірений печаткою останнього постачальника заборонено. На суб'єкт господарювання покладено обов'язок зберігати сертифікат якості виробника (копії на паперових носія чи електронні копії) на серії лікарських засобів, що реалізуються ним, протягом трьох років з дати придбання [1; 2]. Ліцензіат зобов'язаний пред'явити на вимогу сертифікат до ознайомлення. У разі збігання серії лікарського засобу в сертифікаті та на самому лікарському засобі, можна вважати такий засіб належної якості. Якщо у покупця виникають сумніви щодо справжності сертифікату, його дійсність можна перевірити за допомогою мережі Інтернет. Для цього необхідно зайти на офіційний сайт українського фармацевтичного інституту якості за посиланням - <http://uphiq.org/ru/check4>, ввести номер серії лікарського засобу та отримати необхідну вам інформацію. З огляду на вищезазначене, необхідно наголосити на проблемі недостатнього забезпечення доступу до мережі Інтернет аптечних закладів, що суттєво обмежує можливість споживачів,

а так само, і працівників аптечних закладів отримувати достовірну інформацію про якість лікарських засобів і тим самим захистити своє здоров'я та життя. Також ми вважає, що потребує удосконалення положення п. 2.3. Ліцензійних умов, згідно яких у разі зберігання сертифікатів якості у вигляді сканованих копій сертифікатів ліцензіат зобов'язаний надати (на вимогу) їх паперові копії, засвідчені печаткою суб'єкта господарювання, у строк не пізніше двох днів, як такі, що обмежують право особи на отримання своєчасної інформації про продукцію, її кількість, якість, асортимент тощо[2].

4) Заходи віктимологічної профілактики щодо юридичних осіб (аптечних закладів): а) лікарський засіб, що пропонується по ціні значно нижчій, ніж минулий раз, або ж суттєво дешевше, ніж аналогічний препарат (можливо інакшого виробника) у інших фірм-постачальників повинен викликати сумнів щодо його якості. Переважно, у таких медикаментів не все в порядку або ж з реєстрацією в Україні, або з легітимним їх ввезенням, або ж у них обмежений термін придатності. Щоб розпізнати фальсифіковані ліки, необхідно звертати увагу: сертифікат повинен бути розбірливим, з обов'язковим номером, назвою та адресою виробника та назвою препарату, вказанням серії та дати випуску, повинен бути вказаний термін придатності, обов'язкове посилання на нормативний документ, згідно якого проведено аналіз. Показники, вимоги аналітично-нормативної документації та результати аналізу також повинні бути розбірливими. І головне, печатки (як виробника, так і постачальника), повинні бути чіткими (не розмитими). При недотриманні хоча б одного пункту треба негайно телефонувати до постачальників із вимогою надати якісний документ. Якщо ж це неможливо - інформуйте керівництво для подальших дій. Більшість фальсифікованих ліків можна виявити саме по нестандартних документах; б) перевірка зовнішнього вигляду упаковок, їх цілісність, колір етикеток (порівнювати із попереднім привезенням), наявність серії, терміну придатності, реєстраційного номера та ін. При певних змінах в упаковках

ліків, деякі солідні заводи-виробники (наприклад «Київмедпрепарат» або ж «Юрія-Фарм») розсилають листи, в яких описують зміни упаковки; в) обов'язково на місці приймання товару треба мати перелік препаратів, які були забраковані Держлікслужбою, і постійно звіряти із прихідним товаром; г) іноземне маркування упаковок та інструкцій про застосування (без наявності, хоча б стікера на доступній мові) також тепер є підставою для сумніву щодо легальності та якості препарату. Краще взагалі не приймати такі ліки, адже проблем не оберешся потім як із управлінням у справах захисту прав споживачів, так і з самими клієнтами, які мають повне право вимагати інструкції.

Отже, ще одним із заходів віктимологічної профілактики є розроблення подібних матеріалів та розповсюдження їх серед аптечних закладів. Необхідно також, з метою профілактичного впливу на потенційну жертву злочину, забезпечити систематичні заходи щодо покращення професійного рівня відповідальної особи через відвідання курсів підвищення кваліфікації, можливо навіть складання раз на пів року атестаційного завдання тощо. Заходи щодо покращення рівня правосвідомості та правової культури працівників аптечних закладів збігаються з аналогічними заходами щодо особи - споживача.

Таким чином, ефективність віктимологічної профілактики залежить не тільки від її організації, тактики, але й від умов формування поглядів громадян на недопущення вчинення по підношенню до них злочинів. Розробка та застосування заходів віктимологічної профілактики фальсифікованих лікарських засобів будуть сприяти зниженню рівня злочинності, а також покращенню стану здоров'я населення.

Список використаних джерел

1. Про захист прав споживачів. Закон України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>;

2. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами. Наказ МОЗ України від 31.10.2011 р. № 723 . Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1420-11>.

Нескоромний Д.А., здобувач
кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ АРЕШТУ НА КОРЕСПОНДЕНЦІЮ, ЯК НЕГЛАСНА СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ В ПРОЦЕСІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Створення в кримінально-процесуальній системі окремого інституту процесуальних дій - НСРД дозволило на законодавчому рівні органам досудового розслідування отримувати (збирати) докази або здійснювати перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Запровадження саме НСРД передбачає виконання одного із завдань кримінального провадження: забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

НСРД за своєю суттю являються оперативно розшуковими заходами, що ґрунтуються на принципах верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини. Тому дії слідчого по підготовці та проведенню НСРД повинні мати чіткий алгоритм на кожному НСРД.

Під поняттям алгоритму слід розуміти систему правил виконання обчислювального процесу, що приводить до розв'язання певного класу задач після скінченного числа

операцій. Для того, щоб розв'язати будь-яку задачу, треба керуватися цілою системою правил — алгоритмом. У літературних джерелах справедливо зазначається, що, оскільки важливою властивістю алгоритму є його результативність, то алгоритмічна інструкція лише тоді може бути названа алгоритмом, коли при використанні певної сукупності початкових даних вона гарантує, що через кінцеве число кроків (дій) буде обов'язково одержаний результат [2].

В свою чергу, алгоритм підготовки та проведенні НСРД можна визначити як систему правил послідовності дій, спрямованих на досягнення зазначеної мети чи на розв'язання поставленої задачі за скінчену кількість операцій.

Метою алгоритмізації слідчої діяльності є її оптимізація, підвищення ефективності, об'єктивності отриманих результатів, скорочення термінів розслідування та створення реальних передумов для розробки автоматизованих систем обробки та оцінки отриманої інформації, прийняття рішень у певних типових ситуаціях [3].

В ході досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий, прокурор, а у випадках передбачених КПК України, слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором прийнявши рішення про проведення НСРД починають етап їх підготовки та безпосереднього проведення НСРД як особисто чи дають доручення уповноваженим органам на їх проведення.

Етап підготовки та проведення конкретної НСРД являються індивідуальними, які залежать від методів їх виконання та визначеними підзаконними нормативними актами органів, що забезпечують їх проведення.

Арешт на кореспонденцію може накладатися на кореспонденцію, адресовану конкретній особі або відправлену цією особою. Враховуючи, що накладення арешту на кореспонденцію передбачає собою втручання у приватне спілкування не можна накладати арешт на кореспонденцію, яка

надходить на конкретний адрес або відправляється з нього, без зазначення особи, якій адресується кореспонденція.

Метою накладення арешт на кореспонденцію є отримання інформації, яка міститься в поштової кореспонденції, телеграмах, щодо злочинної діяльності особи, її протиправних зв'язках, місцезнаходження розшукуваної особи, виявлення предметів та речовин заборонених до обігу. В зв'язку з чим у клопотанні про накладення арешту на кореспонденцію особи і відповідно в ухвалі слідчого судді, окрім загальних відомостей, передбачених ст. 248 КПК України, мають бути вказані конкретна установа зв'язку (відділення, оператор, провайдер), на керівника якої покладається здійснювати контроль і затримувати зазначену кореспонденцію (певні її різновиди або усі види кореспонденції), порядок невідкладного інформування цією установою слідчого про затримання кореспонденції [2], прізвище, ім'я та батькові особи, точна адреса цієї особи, термін, протягом якого зберігається арешт на кореспонденцію [2]. Подальшому слідчий або за його доручення уповноважені органи направляють ухвалу слідчого судді до установи зв'язку для безпосереднього її виконання. Керівник установи зв'язку повідомляє слідчого про затриману кореспонденцію.

Накладення арешту на кореспонденцію передбачає собою його огляд та виїмку, в разі виявлення в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення у кримінальному провадженні. Тому в ухвалі слідчого судді про накладення арешту на кореспонденцію зазначається огляд і виїмка кореспонденції.

Процесуальний огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності - за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію.

В ході проведення огляду і виїмки кореспонденції слідчий зобов'язаний забезпечити збереження в таємниці факту

проведення НСРД, забезпечити цілісність затриманої кореспонденції; зберегти в таємниці відомості, що містяться в кореспонденції [2]

Зважаючи на те, що наданням послуг зв'язку займаються у тому числі й комерційні структури, де працівники не мають допуску до відомостей, що містять державну таємницю, вимога в обов'язковому порядку присвоєння гриф таємності може ускладнити процес реалізації заходу. В зв'язку з цим, ми погоджуємося з позицією Луцика В. який пропонує, що у випадку накладення арешту на кореспонденцію, яка доставляється приватними поштовими службами, слідчому, прокурору доцільно прийняти рішення про не засекречення протоколів НСРД, а попереджати їх учасників про кримінальну відповідальність за розголошення даних досудового розслідування [26, с. 235].

Список використаних джерел

1. Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>

3. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного суду

України від 28 березня 2008 р. №2 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>

Мельниченко Л.М., ад'юнкт кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПОБІГАННЯ КРАДІЖОК, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ В УКРАЇНІ

На сучасному рівні розвитку кримінології виникає потреба боротьби з злочинністю неповнолітніх, від дослідників вимагається комплексний підхід з диференційованим вивченням даного соціального явища. Необхідний глибокий аналіз окремих форм протиправної поведінки неповнолітніх, його причин, особливостей, мотивів, а також способів реалізації умислу.

Рівень наукової розробки проблеми можна визначити як достатньо досліджений. Відомими є наукові праці таких авторів як В.Т. Маляренка, А.П. Закалюка, О.І. Бугери, М.І. Ветрова, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, Л.М. Лобойка, М.М. Михеєнка та інші.

Однак у сучасному суспільстві ще багато прогалин у цій роботі і особливо у сфері запобігання підлітковим крадіжкам.

Крадіжка - це викрадення предмета матеріального світу, здійснюючи яке, винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого чи інших осіб, та має на меті збагатитись за рахунок іншої особи, порушуючи встановлені норми та правила поведінки в суспільстві.

Запобігання крадіжкам неповнолітніх є одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів України, їх особлива роль в цій справі зумовлена широкою компетенцією, значним обсягом повноважень щодо здійснення оперативно-розшукової, адміністративно-юрисдикційної,

кримінально-процесуальної та інших видів діяльності у боротьбі з крадіжками, що здійснюють неповнолітні.

Протиправна поведінка дитини обумовлена, перш за все, особливостями середовища, в якому вона знаходиться, а саме: перебування у криминогенному оточенні, виховання у проблемних та кризових сім'ях, відсутність індивідуального підходу до проблемної дитини у навчально-виховних закладах, негативний вплив асоціальних груп однолітків.

Як свідчать дані Державної пенітенціарної служби України, щорічно до спеціальних виховних установ надходить до 30 засуджених неповнолітніх, які не вміють читати й писати. Значна кількість засуджених неповнолітніх (69 %) раніше вже засуджувалися до покарань, але не пов'язаних з позбавленням волі [1].

Враховуючи це, успішне запобігання крадіжкам неповнолітніх може бути забезпечена не тільки шляхом створення відповідних умов для утримання засуджених неповнолітніх у спеціальних виховних установах, які б забезпечували надання освіти та професійних навичок, підвищення правової компетентності та психологічної готовності до свідомого соціально унормованого життя, а також запобігання та профілактику злочинів серед неповнолітніх в цілому.

Запобігання злочинності - це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

М.І. Ветров під терміном «запобігання крадіжкам неповнолітніх» розуміє сукупність соціально-економічних, ідеологічних, культурно-виховних, організаційно-управлінських заходів, спрямованих на виявлення та запобігання причинам крадіжок, умовам та обставинам, що сприяють їх учиненню, на

виправлення та перевиховання осіб, які мають відхилення у поведінці, на застереження суспільства від протиправних діянь [2].

Термін «запобігання» (попередження) у кримінологічній літературі визначається як складна, багаторівнева система державних органів та громадських організацій, що здійснюють анти криміногенний вплив на соціальні об'єкти, з метою недопущення порушень кримінально-правових норм і усунення (нейтралізації) чинників, що її детермінують [3].

Проблеми запобігання злочинності уже багато десятиліть є предметом дискусії у наукових колах. Сьогодні поняттям запобігання злочинності охоплюється система різноманітних заходів, які прямочи опосередковано можуть впливати на усунення причин та умов вчинення злочинів.

На даний час у суспільстві дедалі утверджується думка про те, що запобігти крадіжкам неповнолітніх лише за допомогою засобів кримінально-правового впливу на підлітків-правопорушників неможливо [4].

Тому виникає потреба на нашу думку у створенні *ювенальної юстиції*, яка б передбачала: комплексну взаємодію державних і недержавних установ та організацій з метою виявлення глибинних процесів у цій сфері та причин, що породжують крадіжки серед неповнолітніх, адекватне реагування на них; запобігання вчиненню злочинів та їх профілактику; правовий вплив на неповнолітніх, які вчинили крадіжки, та осіб, що своїми діями сприяли антисоціальній поведінці; соціальну реабілітацію неповнолітніх правопорушників та адаптацію їх у суспільстві.

Необхідність створення в Україні системи ювенальної юстиції зумовлена тим, що положення чинного законодавства не повною мірою відповідають міжнародним договорам, що були ратифіковані Україною: Конвенція про права дитини (ст.40), Мінімальна стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила).

Вітчизняне законодавство, спрямоване на захист прав та законних інтересів неповнолітніх, у єдності з міжнародними

угодами повинно бути покладене в основу державних та регіональних програм попередження крадіжкам неповнолітніх. Основна спрямованість ювенальної юстиції має бути соціально-реабілітаційною, а не каральною [5].

Запобігання крадіжкам, що вчиняються неповнолітніми в Україні, варто виділити ряд основних напрямів діяльності різних соціальних інститутів, установ, громадських організацій, кожної молодої людини, що спрямовані на зниження рівня злочинності та вчинення безпосередньо крадіжок серед неповнолітніх, а саме: зниження рівня безробіття, особливо молодіжного; соціальна допомога малозабезпеченим, молодим, неблагополучним, асоціальним сім'ям та її спрямованість на подальший саморозвиток кожної сім'ї; правове виховання дитини в сім'ї, набуття необхідних соціальних умінь; високий рівень правового виховання учнів у школі; корекція проявів агресивної поведінки неповнолітніх; запобігання переходу девіантної поведінки неповнолітніх у кримінальну; підвищення успішності дитини в навчальній діяльності, взаємостосунках з однолітками; розвиток системи позашкільних дозвільних закладів, здебільшого безплатних; підвищення ефективності роботи правоохоронних органів щодо попередження, розкриття злочинів та крадіжок безпосередньо; широка соціальна реклама, спрямована на формування правової культури населення загалом.

Список використаних джерел

1. Звіт про виконання Плану заходів щодо реалізації основних напрямів діяльності Державного департаменту України з питань виконання покарань на 2010 рік (за IV квартал 2010 року) [Електронний ресурс]. - Електрон. текстові дані. - Режим доступу: <http://kvs.gov.ua>.

2. Бугера О.І. Роль засобів масової інформації як одного з чинників профілактики протиправної поведінки неповнолітніх // Право України. - 2005. - № 4. - С. 92-95.

3. Кримінологія. Зелінський А. Ф., Харків, 2000 р. - с. 136-137.

4. Курс кримінології: Загальна частина [Текст]: підручник / за заг. ред. док. юрид. наук, проф. О. М. Джузи; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв: у 2 кн. - Кн. 1: Заг. част. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 345 с.

5. Музика М. В. Аналіз злочинності неповнолітніх та шляхи їх подолання. Вінницький Торговельно-Економічний Інститут. [Електронний ресурс]. - Електрон. текстові дані. - Режим доступу: <http://intkonf.org/muzika-mv-analiz-zlochiv-pero\поШпШ4а-8ЫаЫ-уШ-ро^1аппуа>

Кальченко Л.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, інспектор відділу зв'язків з громадськістю Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖЕРТВ (ПОТЕРПІЛИХ) ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ

Інтеграція України до Євросоюзу висуває перед державною владою ряд умов, серед яких зниження аварійності на вулицях та автошляхах країни, а також приведення вітчизняних нормативно-правових актів у відповідність із міжнародними нормами та стандартами. Зокрема, це стосується забезпечення безпеки від дорожньо-транспортного травматизму.

Саме, складний стан цієї проблеми зумовлює необхідність постійного проведення профілактичних заходів щодо запобігання дорожньо-транспортного травматизму, удосконалення існуючих і пошуку нових заходів щодо зменшення кількості жертв на дорогах. На жаль, на сьогодні кількість дорожньо-транспортних подій із важкістю їх наслідків залишаються надзвичайно значними.

В напрямі профілактики аварійності на транспорті вітчизняні кримінологи зробили певний внесок у результати таких розробок. Разом з цим, поки що їх зусилля спрямовані переважно на опрацювання заходів впливу на злочини та осіб, які їх вчиняють. Жертва злочину, або у нашому випадку дорожньо-транспортної події, як правило, залишається поза увагою. Як наслідок, до цього часу немає повного обліку потерпілих, а тому не вивчаються їх соціально-демографічні, соціально-рольові, морально-психологічні, психічні та правові характеристики, роль у генезисі злочинної поведінки, розмір заподіяних їм збитків тощо. Заходи віктимологічної профілактики часто мають фрагментарний характер, а особа потерпілого розглядається лише як джерело інформації про кримінальне правопорушення.

Віктимологічний напрям профілактики порушень правил безпеки дорожнього руху, що включає в себе зниження рівня дорожньо-транспортного травматизму, розглядається у вигляді складової цілісної системи запобігання злочинам, передбачає вжиття заходів, спрямованих як на ліквідацію обставин, так і на зниження індивідуальної, групової та видової віктимності потенційних жертв дорожньо-транспортних злочинів [1, с. 64]. Жертва злочину з точки зору кримінальної віктимології - це потерпіла фізична особа незалежно від того, чи визнана вона потерпілою у кримінально-процесуальному порядку і чи оцінює себе такою суб'єктивно. Таке поняття ґрунтується на об'єктивному критерії, що відбиває реальну подію, - наявність шкоди, збитків, завданих злочином. Якщо особу, яка безпосередньо постраждала від злочину (тобто реальна жертва), не визнано потерпілою, вона, незалежно від цього, є такою. Будучи формальним актом, процесуальне рішення не може приховати фактичне заподіяння шкоди [2, с. 34].

Таким чином, жертвою дорожньо-транспортного травматизму, тобто потерпілою особою від автотранспортного злочину, слід вважати фізичну особу, якій унаслідок дорожньо-транспортної події були заподіяні тілесні тяжкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження, або настала її смерть.

З точки зору віктимологічної характеристики, необхідно розрізняти потенційних (у відношенні яких реального заподіяння шкоди ще не відбулося) і реальних (вже зазнали шкоди) жертв дорожньо-транспортного травматизму. Будь-яка жертва злочину, як потенційна, так і реальна, володіє певними якостями, що роблять її більшою чи меншою мірою вразливою. Виходячи з цього досліджуючи наслідки дорожньо- транспортних подій, можна виділити чотири рівні віктимності при автотранспортних злочинах: 1)вікова віктимність, що характерна для осіб похилого віку та малолітніх дітей. Літні люди та діти в силу вікових особливостей не здатні швидко приймати оптимально правильні рішення і реагувати на аварійну дорожньо-транспортну ситуацію; 2)віктимність- патологія, характеризується певними відхиленнями в стані здоров'я особи, зокрема це може бути поганий зір, слух, або каліцтво що не дозволяють такій особі адекватно реагувати на аварійні ситуації; 3)віктимологічна деформація особистості яка проявляється в усвідомленому постійному порушенні правил дорожнього руху; 4) стресова віктимність, яка може бути в психічному чи психологічному стані потенційного потерпілого як безпосередньо під час вчинення автотранспортного злочину, так і за довго до нього [3, с. 8]. Враховуючи зазначене, щодо кожної окремої групи жертв дорожньо-транспортного травматизму необхідно здійснювати віктимологічну профілактику на індивідуальному та загальному рівнях. Так на наш погляд, індивідуальна віктимологічна профілактика застосовується до конкретних осіб, які з високою ймовірністю можуть стати жертвами автотранспортних злочинів. До таких відносяться особи відповідного віку (діти, літні люди); особи з особливими потребами (інваліди); особи, які раніше порушували правила дорожнього руху. Індивідуальна віктимологічна профілактика являє собою сукупність заходів, які спрямовані на виявлення таких осіб та зниження рівня їх віктимності. Відтак загальна віктимологічна профілактика буде спрямована не на конкретних осіб, а на суспільство взагалі.

Потенційно, кожна особа може стати жертвою дорожньо-транспортної події і зазнати фізичної чи матеріальної шкоди. Тому заходи віктимологічної профілактики мають проводитись в масштабах конкретно взятого регіону - району, міста, району в місті або в межах діяльності адміністрації самоврядування населеного пункту. Така діяльність є одним з напрямів загальної кримінологічної профілактики, що має на меті виявляти та усувати обставини, що мають негативний вплив на особистість учасника дорожнього руху і призводять до негативної віктимної поведінки наслідком якого є дорожньо-транспортний травматизм. Отже, аналізуючи віктимологічну характеристику потерпілих в дорожньо-транспортних подіях, зробимо висновок, що існує потреба планування загальної системи профілактики дорожньо-транспортного травматизму, що передбачає організаційні, виховні, технічні, економічні, правові та інші заходи які мають впливати на зниження рівня віктимності населення. Отже, запровадження вищезазначеної системи віктимологічної профілактики має вплинути на зниження рівня аварійності в Україні. Водночас статистичні дані, які періодично подаються у засобах масової інформації, свідчать про те, що європейські країни значно випередили нас у питаннях профілактики дорожньо-транспортного травматизму та безпеки руху в цілому. Тому для ефективного зниження аварійності з тяжкими наслідками на вулицях та автошляхах України та профілактики порушень правил безпеки дорожнього руху необхідне запозичення зарубіжного досвіду, зокрема країн Євросоюзу.

Список використаних джерел

1. Мойсюк О. Про віктимологічну профілактику дорожньо-транспортних злочинів /О. Мойсюк // Право України. - 1998. - № 6. - С. 63-66.
2. Ривман Д. В. Криминальная виктимология : учеб. / Д. В. Ривман. - СПб. : Питер, 2002. - 304 с.
3. Таюрская Е. А. Виктимологическая характеристика и профилактика дорожно-транспортных преступлений : автореф.

дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. Наук / Е. А. Таюрская. - Иркутск, 2006. - 22с.

4. Гізімчук С. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил, норм, стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. В. Гізімчук ; Ун-т внутрішн. справ. - Х., 1999. - 17 с.

Бобрик К.Ю., здобувач кафедри
досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Наразі в Україні досить гостро стоїть питання щодо можливості притягнення до кримінальної відповідальності та кваліфікації дій осіб, що фактично не вчиняючи злочинних діянь, а лише здійснюючи загальне управління всіма сферами організованої злочинності, спричиняють значну шкоду охоронюваним КК України суспільним відносинам.

З кінця 80-х початку 90-х років ХХ століття в Україні значно погіршився криміногенний стан. З'явилися види злочинності, які раніше були маловідомі, зокрема: рекет, викрадення людей з метою отримання викупу, торгівля людьми; широкого розповсюдження набули злочини, пов'язані із так званими „важкими наркотиками”, незаконним обігом вогнепальної зброї. Професійна злочинність почала утворювати легальні об'єднання, які насправді були замаскованими організованими злочинними угрупованнями[1, с. 3].

Організована злочинність має історичне минуле, що зумовлює досить тяжкий процес викорінення цього явища. Вважаємо, що підвищення відповідальності за злочини

вчинювані організованими злочинними групами та організаціями, зокрема внесення змін, що стосується відповідальності «злочинів в законі» є дієвим механізмом на шляху подолання організованої злочинності.

Відповідно до проекту Закону України № 1188, статтю 255 КК України пропонується доповнити ч. 2 «зайняття особою вищого становища в злочинній ієрархії», за що передбачено покарання у вигляді позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років. Та ч. 3 «дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони вчинені особою, яка займає вище становище в злочинній ієрархії», за яке передбачено позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі».

Також було сформовано примітку, яка тлумачить значення особи, що займає вище становище в злочинній ієрархії («злочин в законі») як особи, яка відповідно до визначених у злочинному миру (злочинному середовищі) спеціальних правил поведінки в будь-яких формах організовує та/або керує злочинським миром (користується авторитетом у членів злочинського миру, надає їм завдання/доручення, що сприяють досягненню цілей злочинного миру, організовує злочинські розбори, бере участь у зібранні (сходці) «злочинів в законі» тощо).

Розглядаючи поняття “злочин в законі”, слід наголосити, що це представник еліти злочинного світу, який обраний на “сходці”, зібранні не менше 3-х “злочинів в законі”, що в житті керується неписаними злочинними правилами (законами). На “сходці” вирішуються організаційні питання (коронування претендента на титул “злочин в законі”, розподіл сфер впливу, вирішення конфліктних ситуацій між різними членами організованих злочинних угруповань, а також позбавлення “злочинського титулу”). “Злочин в законі” фактично безпосередньо не вчиняють злочинів, а виступають як керівники чи консультанти організованих злочинних угруповань[2].

Злочинський закон - антисуспільні моральні норми, дотримання яких передбачає належність особи до відповідної референтної групи[3].

Наразі маємо позитивний досвід Грузії законодавчим органом якої було прийнято спеціальний Закон - у кримінальному кодексі цієї країни з'явилась окрема стаття 223¹ «Злодій в законі, належність (членство) до злочинського миру». Дане законодавче нововведення знайшло підтримку і розуміння на загальноєвропейському рівні.

Європейським судом з прав людини оприлюднено рішення у справі «Ашларба проти Грузії», яким суд одногосно ухвалив, що криміналізація Грузією участі в «злочинському світі» і титулу «злочин в законі» не порушує ст. 7 Конвенції (немає покарання без закону), що передбачає точність у визначенні кримінально караного діяння і передбачуваність застосування закону.

Однак, при цьому звернемо увагу, що ст. 3 Закону «Про організовану злочинність та рекет», що був прийнятий парламентом Грузії дає повноцінне тлумачення цих та інших термінів. В Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року N 3341-ХІІ нажаль вищезгаданих термінів та їх тлумачення не міститься.

Під злочинним середовищем розуміють об'єднання осіб, які діють відповідно до встановлених, визнаних ними спеціальних правил поведінки, обумовлених соціальними зв'язками між всіма учасниками групи, їхніми загальними прагненнями, інтересами, взаємодопомогою, метою якого є залякування, погрози, примус, насильство, умови нерозголошення, злочинські розбори (вирішення спорів за допомогою погроз, примусу, насильства, залякування або інших незаконних дій), вчинення злочинів або підбурювання до вчинення злочинів, залучення інших осіб, у тому числі неповнолітніх до злочинних дій, з метою отримання неправомірного прибутку членами об'єднання або іншими особами.

З метою отримання об'єктивної інформації про ефективність дії норм нового Кримінального процесуального кодексу України серед працівників правоохоронних органів, які

здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, фахівцями Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України протягом 2013 року було проведено соціологічне дослідження. За результатом опитування, рівень протидії організованій злочинності оперативними підрозділами після набуття чинності нового КПК респонденти оцінили більш негативно, як низький оцінили - 50,8% (1499), як середній - 39,8% (1174), як високий - 3,9 (115), не змогли оцінити - 5,5 % (162)[4, с. 113].

На думку фахівців Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, ідея притягнення осіб до кримінальної відповідальності лише за те, що вони "належать" до певної спільноти (навіть такої, що прямо визнає себе злочинною), є хибним. Кримінальне покарання, яке є найтяжчою з тих правових санкцій, які можуть бути застосовані до певної особи, має застосовуватись не за "статус" чи "стан" певної особи, а за діяння, які завдають шкоди або створюють загрозу заподіяння шкоди правопорядку[5].

Тому, Комітет прийняв рішення рекомендувати Верховній Раді України за результатами розгляду на пленарному засіданні в першому читанні законопроект (реєстр. № 1188) повернути суб'єктам права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Отже, наразі законодавство України не дозволяє повною мірою боротися зі „злочинцями в законі”, оскільки відсутня кримінальна відповідальність за вказані дії, а такі особи фактично не вчиняють злочини, активно впливають на криміногенну обстановку, а також керують та координують злочинну діяльність організованих злочинних угруповань.

Список використаних джерел

1. Виговський Д.Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дмитро Леонідович Виговський . - Київ, 2006. - 20 с.

2. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. - К.: Атака, 2010. - VI. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). - 1128 с.

3. Словник спеціальних термінів правоохоронної діяльності / За ред. проф. Я. Ю. Кондратьєва. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. - 560 с.

4. Підсумки роботи Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України за 2013 рік. - К., 2014. - 260 с.

5. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України "Про внесення змін до статті 255 Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності для "злочинців в законі)" / Електронний ресурс. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_17pf3511=52627

Горлач С.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕРПІЛИХ
ВІД УМИСНИХ ВБИВСТВ,ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ
НЕПОВНОЛІТНІМИ

Важливим є питання про жертву вбивства. Жертва злочину - це особа, яка потерпіла внаслідок злочинних дій. Як зазначається у численних кримінологічних дослідженнях, вивчення жертви злочину також необхідно, як і самого злочинця. Це пов'язано з тим, що нерідко жертва злочину своїми певними властивостями і якостями «сприяє» вчиненню щодо себе злочину [1].

Як відзначає В.Д. Рівман, вбивство відноситься до злочинів, віктимний характер яких найбільш очевидний [1]. Віктимність від вбивства можна визначити як властивість, що

має соціально-психологічну природу схильність окремих людей ставати в певних ситуаціях в силу поєднання низки особистісних станів і зовнішніх чинників жертвою (потерпілим) від того чи іншого злочину. Жертвами вбивств найчастіше (в 78,4 % випадків) стають чоловіки, віком 25-30 років (38 %) [1].

Велика частина загиблих, а саме 67,3 % були неповнолітніми. Частка загиблих повнолітнього віку склала відповідно 32,7 %. Проведений аналіз показав, що в більшості випадків (63,7 %) злочинці були раніше знайомі зі своїми жертвами (це однокласники, родичі, особи, які проживають в одному з ними мікрорайоні). Убиті повнолітні особи були також, в більшості випадків, їм знайомі. Це були вітчими, отці, сусіди. Серед незнайомих осіб, убитих неповнолітніми переважають особи без певного місця проживання, особи, які перебувають в стані алкогольного сп'яніння, з якими у них стався конфлікт, або ж щодо яких вони вчинювали протиправні дії, переросли потім у вбивство. Це фіксується та іншими дослідниками. Зокрема В.Д. Рівман відзначає, що тільки 19 % жертв вбивств не були знайомі із злочинцем. Кількість загиблих в результаті злочинних дій безсумнівним чином підвищує ступінь суспільної небезпеки діяння. В абсолютній більшості випадків (79,3 %) жертвою досліджуваних вбивств був один чоловік. Але виявлено також випадки, коли неповнолітні в результаті своїх дій вбили двох людей (15,6 %); трьох - 3,1 % і навіть більше осіб (2,0 %) [2].

За статистичними даними, 43,0 % жертв насильницьких злочинів характеризувалися безпосередньо перед учиненням проти них кримінального насильства агресивно-провокуючою поведінкою, у тому числі 39,3 % потерпілих ображали, принижували тощо злочинця або інших членів сім'ї, кожен п'ятий (21,5 %) загрожував зазначеним особам вбивством або заподіянням тілесних ушкоджень. Майже кожен четвертий (23,7 %) наносив їм побої, а 3,7 % заподіяли злочинцю або іншому членові сім'ї тілесні ушкодження. Причому підвищення суспільної небезпеки і тяжкості цих злочинів тісно пов'язано зі

зростанням рівня агресивно-провокуючої поведінки потерпілих у механізмі вчинення кримінальних діянь. Так, агресивна поведінка потерпілого стала приводом для вчинення 88,2 % вбивств, 58,6 % - навмисних заподіянь тяжкої, 50,0 %, - середньої тяжкості й 41,7 % - легкої шкоди здоров'ю, 20,0 % - нанесення побоїв, 9,1 % - погроз вбивством або заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю. При цьому з підвищенням тяжкості сімейного насильства помітно збільшується і суспільна небезпека самої агресивно-провокуючої поведінки жертв [3].

При дослідженні особи і поведінки потерпілого в час, що передував вбивству, необхідно визначити час вбивства, з'ясувати професію потерпілого, посаду, дати соціально- демографічну характеристику. Певна категорія осіб у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків інколи вимушена (може) вступати в конфліктні стосунки з громадянами [4].

Зазвичай окремі показники негативного особистісного статусу та характер негативної дозлочинної поведінки потерпілих схожі з аналогічними показниками осіб, які винні у вчиненні злочину. До них належать: стан сп'яніння у момент учинення злочину, вживання алкогольних напоїв безпосередньо перед учиненням злочину потерпілим спільно з особами, які вчинили злочин. Остання обставина особливо характерна для вчинення зґвалтувань, генезис яких обтяжено негативною поведінкою самих потерпілих.

Подібні риси існують у характеристиці особи, яка стала жертвою злочину, та особи, яка його вчинила. Так, у структурі морально-психологічної характеристики осіб, які потерпіли від насильницьких злочинів, та які своєю негативною поведінкою сприяли вчиненню злочинів, характерними виявилися такі якості: агресивність, деспотизм, схильність до вживання алкоголю, нерозбірливість у виборі знайомих, статева нерозбірливість. У морально-психологічній характеристиці ситуативних злочинців можливо виділити групу осіб, які характеризуються: підвищеною збудженістю, запальністю, нестриманістю, що свідчить про соціальну неадаптованість;

схильністю до вживання алкоголю; деспотизмом відносно близьких, незлагідністю [5].

На основі наведених характеристик можливо припустити, що в тих межах, де відбувається стійка схожість показників, певна їх сукупність у рівній мірі може сприяти формуванню як злочинця, так і жертви, об'єктивуючись у негативній поведінці, що мала місце до вчинення злочину (задовго до злочину, або безпосередньо перед його вчиненням). Водночас, жодний комплекс особистісних якостей «потенційного потерпілого» не може свідчити про фатальну схильність стати потерпілим. Цей комплекс може свідчити лише про те, що особа, яка володіє ним, здатна за певних обставин, частіше ніж інші, стати потерпілою. Вчинення злочину стосовно потенційного потерпілого залежить ще від низки інших взаємодіючих віктимогенних та криміногенних факторів, які є складовими дозлочинної ситуації, саме при цій взаємодії збільшується значимість негативної поведінки як умови, що сприяє злочину, а також місце та час дозлочинних подій.

Список використаних джерел

1. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. - СПб.: Питер, 2002. - 304 с.
2. Джужа О.М. Кримінологічні засади віктимізації та девіктимізації як різновидівпрофілактичноїдіяльності/ О. М. Джужа // Право і суспільство. - 2011. - № 1. - С. 31-36.
3. Джужа О. М., Горлач С. В. Злочинецьабо особа, яка вчинила злочин (порівняльнийаналіз) // Науковийвісник Нац. акад. внутр. справ. - 2014. - № 2 (91). - С. 15-21.
4. Стан і структура злочинності в Україні за 2008-2014 рр. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>.
5. Кримінологічнавіктимологія : [навч. посібник] / за заг. ред. професора О.М. Джужі. - К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. - 416 с. - С. 185-187.

Кушнір М.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ ЖІНОЧОЇ СТАТІ

Вивчаючи особу злочинця з кримінологічного погляду, необхідно розглядати її через взаємодію з соціальним середовищем. Якпоказують дослідження, досить часто злочинну поведінку породжує саме взаємодія оточуючого середовища і людини. Зв'язок соціальних умов зі злочинною поведінкою носить складний характер, до того ж соціальні умови завжди проявляються в злочинах через особу злочинця. Також злочинна поведінка залежить не лише від особистісних характеристик, а й від стійких соціально зумовлених деформацій особи.

Підліток не завжди діє відповідно до норм, що мають цінність у суспільстві. Неповнолітні проходять довгий та тривалий шлях становлення особи, спроможної жити у суспільстві. А життя в свою чергу ставить безліч перешкод перед ними, викликаючи такі життєві ситуації, які вимагають негайного вирішення. Здатність неповнолітнього правильно розуміти, а також більш правильно вирішити її з погляду суспільства, чи іншої проблеми, впливає на формування його поведінки, відбувається той чи інший вплив на особу з боку середовища. До того ж у житті виникає досить багато протиріч, які вимагають морального вирішення.

Вплив середовища може бути як соціально-позитивний, так і соціально-негативний. Соціально-негативний вплив проявляється в тому, що у особи закріплюються і посилюються антисоціальні погляди, звички, які містяться в основі правопорушень. Тому для встановлення причин їх вчинення

необхідно розглянути та проаналізувати соціальні умови, які впливають на злочинність. Можливість вчинення правопорушення зростає при несприятливих умовах формування особи неповнолітнього [1, с. 262].

Для підлітка характерна підвищена потреба у спілкуванні з однолітками, прагнення до самоствердження в їх середовищі, увага до їх думки. Потреба підлітка в спілкуванні та самоствердженні повинна реалізовуватись у сприятливих умовах, на основі соціально корисної діяльності. Якщо цього не відбувається, то самоствердження відбувається у підліткових групах, вуличних компаніях і може стати криміногенним фактором. Як стверджує Ю.В. Чуфаровський, людина засвоює ту лінію поведінки, яка підтримується тим найближчим оточенням, з яким вона контактує, і якщо в ньому переважають думки, позиції і уявлення, що суперечать нормам моралі і права, то, поділяючи їх, індивід вступає в конфлікт з суспільством і законом. Так, спільна злочинна діяльність підлітків здійснює на співучасників значно більший руйнуючий вплив, ніж злочин, скоєний наодинці. Підліток, залучаючись до злочинної групи, піддається швидкій десоціалізації. Тому значну роль у генезисі злочинної поведінки неповнолітніх відіграють групові утворення, які виникають на основі загальних звичок, інтересів, характеру поведінки, і тому орієнтація на такі групи забезпечує реалізацію особистих цінностей та моральних норм їх членів. Група виступає найближчим соціальним середовищем, яке контролює поведінку неповнолітнього, впливає на освіту. Досить часто особисте приноситься в жертву групі.

У групі підлітки легше і швидше досягають виконання злочинних намірів, тому в складі груп вчиняються, як правило, такі небезпечні злочини, як звалтування, крадіжки, грабежі, розбійні напади, хуліганство [2, с. 37].

Взагалі, група як соціальне утворення може посилювати або ослаблювати ті чи інші риси окремої особи. Досить часто особа, яка є членом якоїсь конкретної групи, подавляє в собі прояви, які суперечать думці групи.

У процесі соціалізації особи не останню роль відіграє школа, яка повинна здійснювати моральне, трудове виховання, прищеплювати підліткам повагу до старших, до закону, а також такі риси характеру, як принциповість, доброта, чесність, правдивість, порядність.

В умовах розшарування груп населення та поглиблення економічних проблем склалися несприятливі умови для виховання підростаючого покоління. Збільшується кількість функціонально неспроможних сімей, віддаляються від виконання завдань виховання заклади освіти, згортається робота з дітьми за місцем проживання. Наслідками цього є збільшення кількості неповнолітніх, залишених наодинці зі своїми проблемами, тих, чия поведінка виходить за межі правових та моральних норм.

Характеризуючи сьогоднішню соціальну сферу життєдіяльності неповнолітніх дівчат зазначимо, що: 1) на розвиток особи все більше має вплив західна культура; 2) однією з тенденцій є збільшення негативного впливу телебачення та ЗМІ; 3) домінує зорієнтованість на розваги, збільшено час, відведений на дозвілля; 4) відсутнім є достатній контроль за організацією життєдіяльності у різних сферах молоді з боку держави, органів державної виконавчої влади, батьків; 5) відбувається зміна духовних і моральних цінностей суспільства. З боку органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування не забезпечено загальнодоступності закладів позашкільної сфери; спостерігається відсутність високої якості відеопродукції, яка є у широкому продажі, прокаті; функціонує мала кількість клубів, гуртків, інших соціальних структур, які б займались розвитком і навчанням дівчат; проводиться недостатня кількість заходів, що формують образ дівчини, або цьому просто не надається значення; відсутня система дій з метою припинити поширення окремих негативних образів, взірців, тендерних ідеалів. Перегляду вимагає підхід до виховання неповнолітніх дівчат основними соціальними інститутами, такими як сім'я і школа.

Список використаних джерел

1. Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология: учеб. для высш. учеб. завед. / Чуфаровский Ю. В. - М.: Новый юрист, 1998. - 433 с.

2. Рыбальская В. Я. Проблемы борьбы с преступностью несовершеннолетних: учеб. по—соб./ Рыбальская В.Я. - Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1994. - 162 с.

Михайлова І.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Стратегічний курс розвитку України спрямований на інтеграцію до Європейського Союзу, зближення із сучасною європейською системою права, що сприятиме координації і взаємодії між Україною та Європейським Союзом у галузі юстиції, забезпеченню прав дитини, запобіганню злочинності осіб, які не досягли повноліття. Адже злочинність неповнолітніх в Україні навіть попри її незначну позитивну динаміку, що спостерігається за останні десять років, залишається серйозною соціальною проблемою.

Аналіз законодавства, що регулює запобігання злочинам неповнолітніх, статистичних даних, правозастосовної практики, наукових досліджень у цій сфері дає підстави стверджувати, що на сьогодні вирішення вказаних проблем потребує відмови від виключно каральної реакції на злочини неповнолітніх, яка не може належним чином забезпечити як права осіб, що їх вчинили, так і потерпілих, а також розробки на цій підставі пропозицій по модернізації й оптимізації системи запобігання злочинам цієї категорії осіб [1; 2, с. 14-16; 3, с. 86-90; 4; 5].

Кризові явища у соціальній та економічній сферах держави викликають необхідність запровадження ювенальної юстиції, яка являтиме собою спеціалізовану систему органів та служб, що забезпечуватимуть захист прав, свобод та законних інтересів дітей, які характеризуються девіантною поведінкою, а також тих, які вчинили правопорушення та злочини.

Теоретичний аналіз науково-юридичної літератури як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, кримінального, кримінального процесуального, цивільного, сімейного законодавства та практики його застосування дозволяє дійти наступних узагальнень щодо тенденцій створення ювенальної юстиції в Україні.

Систему ювенальної юстиції в Україні мають становити: ювенальний суд як базовий орган у системі ювенальної юстиції; прокурори у справах неповнолітніх; адвокати у справах неповнолітніх; працівники кримінальної міліції у справах дітей МВС України; слідчі, які здійснюють провадження у справах неповнолітніх; соціальні працівники; служба пробації у складі кримінально-виконавчої інспекції Державної пенітенціарної служби України; органи та установи для дітей Державної пенітенціарної служби України; координатори та ведучі програм з відновного правосуддя; психологи й фахівці-медики, які працюють з неповнолітніми правопорушниками; вчителі, вихователі, соціальні педагоги, які працюють з дітьми та дітьми-правопорушниками.

У підсистемі спеціалізованих ювенальних судів слід утворити місцеві та міжрайонні ювенальні суди з розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ щодо захисту прав і свобод дітей, їх законних інтересів. Необхідно поступово переходити до створення спеціалізованих ювенальних місцевих судів, а в судах вищого рівня (апеляційних та касаційних) - створювати спеціальні колегії по юрисдикціям із розгляду таких категорій справ.

Судові рішення у кримінальних справах щодо неповнолітніх в апеляційному та касаційному порядку мають переглядати спеціалізовані склади суддів, визначених,

відповідно, головами апеляційних та касаційного судів. У зв'язку з цим, до частини другої статті 18 Закону України від 12 лютого 2015 року № 192-УШ «Про судоустрій і статус суддів», який набирає чинності 28 березня 2015 року, необхідно внести зміни, доповнивши її словами «У системі судів загальної юрисдикції може бути утворено спеціалізовані суди окремих судових юрисдикцій».

Концепцією розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схваленою Указом Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011 до основних заходів з розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, зокрема, належить удосконалення превентивної та профілактичної роботи шляхом визначення механізмів взаємодії державних органів у сфері кримінальної юстиції [6].

Ефективно, якісно та оперативно запобігати злочинним діянням дітей можливо через упровадження в діяльність правоохоронних органів та судів принципів взаємодії, системності й комплексності. Взаємодія правоохоронних органів та судів між собою та із службами у справах дітей і спеціальними установами для дітей завжди відігравала важливу роль у запобіганні злочинам неповнолітніх. У разі об'єднання зусиль правоохоронних органів та судів підвищується результативність, ефективність та дієвість запобіжної діяльності в боротьбі зі злочинністю неповнолітніх [7; 8, с. 111-122].

Крім цього, на нашу думку, необхідність взаємних дій виступає як об'єктивна умова забезпечення цілісності системи при внутрішній та міжсистемній взаємодії, що сприятиме усуненню причин та умов вчинення злочинів неповнолітніми, налагодженню дієвого обміну інформацією, здійсненню профілактики правопорушень та злочинів серед неповнолітніх.

Найбільш загальним видом взаємодії правоохоронних органів у реалізації завдань ювенальної юстиції щодо запобігання злочинам неповнолітніх має бути координація діяльності правоохоронних органів. Цей вид спрямовано на узгодження у вирішенні загальних питань запобігання злочинності неповнолітніх, у тому числі розроблення стратегії,

тактики і практичних рекомендацій із запобігання злочинності неповнолітніх. Форми взаємодії мають переважно організаційний характер (міжвідомчі оперативні наради, обмін інформацією, розроблення спільних доповідей про стан злочинності неповнолітніх, основні напрями та результати боротьби з нею тощо).

Список використаних джерел

1. Амджадін Л. Суспільні практики та законодавство у сфері правопорушень неповнолітніх / Л. Амджадін, О. Гончарук. - К. : К.І.С., 2010. - 184 с.

2. Крестовська Н. М. Інститут кримінальної відповідальності неповнолітніх як правова передумова створення ювенальної юстиції в пострадянських країнах / Н. М. Крестовська // Південноукраїнський правничий часопис. - 2006. - № 2. - С. 14-16.

3. Ліхолетова Ю. А. Ювенальна юстиція як суб'єкт запобігання рецидивної злочинності молоді / Ю. А. Ліхолетова // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2011. - № 5. - С. 86-90.

4. Зеленський С. М. Перспективи створення системи ювенальної юстиції в подоланні проблемних питань у провадженнях по кримінальних справах дітей / С. М. Зеленський, Н. О. Чередніченко // Південноукраїнський правничий часопис. - Одеса, 2008. - № 4. - С. 19-21.

5. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3 кн. : Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання окремих видів злочинів / Закалюк А. П. - К. : Ін Юре, 2007. - 712 с.

6. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затв. Указом Президента України від 24 трав. 2011 р. № 597/2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

7. Користін О. Є. Економічна безпека : навч. посіб. / [Користін О. Є., Барановський О. І., Герасименко Л. В]. - К. : КНТ, 2009. - 400 с.

8. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009-2013 роки) : моногр. / [Є. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. О. Книженко та ін.]. - К. : Нац. акад. прокуратури України, 2014. - С. 111-112.

Наумова О.С., здобувач кафедри
кримінального права та процесу
Київського університету права
НАН України

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВОЛІ ОСОБИ ЗА ОЗНАКОЮ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ

Аналіз засобів, що забезпечують кримінально-правову протидію злочинам проти волі особи у нормах Особливої частини КК України передбачає, насамперед, необхідність дослідження статей Розділу III Особливої частини КК України «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Зокрема до статей, що забезпечують кримінально-правову протидію злочинам проти волі особи слід віднести: ст. 146 КК України (незаконне позбавлення волі або викрадення людини); ст. 147 (захоплення заручників); ст. 148 (підміна дитини); ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини); ст. 150-1 (використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом); ст. 151 (незаконне поміщення в психіатричний заклад). На нашу думку, ці статті Особливої частини КК України утворюють систему кримінально-правової охорони волі особи. Утворена така система шляхом диференціації кримінальної відповідальності, в тому числі, і за ознаками суб'єкта злочину.

З метою аналізу повноти кримінально-правової охорони волі особи видається доцільним дослідити питання диференціації кримінальної відповідальності у цих злочинах за ознаками суб'єкта злочину.

За спостереженнями Й. П. Осецького, «у новітніх кримінологічних дослідженнях активно застосовується системний підхід, що дозволяє розглядати запобігання злочинам та злочинності як соціальну систему. Однією із основних ознак цієї системи є її об'єктивна природно-правова визначеність і необхідність та урегульованість конкретними юридичними засобами у нормах чинного законодавства [1, с. 440]. Також, на думку Л. Луць «поняття система є цілісною сукупністю (комплексом) закономірно розташованих та взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів. До основних ознак системи, як правило, відносять: 1) комплексність (сукупність) елементів; 2) впорядкованість та подільність елементів; 3) наявність зв'язків між ними; 4) наявність цілісних властивостей. Ознаками, що відрізняють систему від інших явищ, є цілісність, зв'язок, стала структура [2, с. 48]. Таким чином, диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти волі особи за ознакою суб'єкта є складовою частиною системи кримінально-правової протидії злочинам проти волі особи у статтях Особливої частини КК України.

Аналіз статей Розділу III Особливої частини КК України надає можливість встановити, що у простих складах цих злочинів відповідальність настає за ознаками загального суб'єкта (статті 146, 147, 149 КК України). У статтях 148, 150-1, 151 КК України суб'єкт злочину спеціальний. Так, за вчинення злочину, передбаченого ст. 148 КК України підлягає відповідальності особа, яка досягла 16-ти років і для якої дитина є чужою. Суб'єктом вчинення злочину, передбаченого ст. 150-1 КК України, є батьки (батько чи мати) малолітньої дитини, а також особи, які їх замінюють. За вчинення злочину, передбаченого ст. 151 КК України, відповідальність настає для службової особи, яка наділена повноваженнями поміщати особу в психіатричний заклад.

Законодавець у кваліфікованих складах злочинів, що становлять систему кримінально-правової протидії злочинам проти волі особи, використовує такі ознаки спеціального суб'єкта або форми співучасті у злочині: незаконне

позбавлення волі або викрадення людини, вчинене за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 146 КК України); захоплення заручників, вчинене організованою групою (ч. 2 ст. 147 КК України); торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини вчинене: 1) за попередньою змовою групою осіб; 2) службовою особою з використанням службового становища; 3) особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності (ч. 2 ст. 149 КК України); використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом вчинене: 1) особою, яка раніше скоїла один із злочинів, передбачених [статтями 150, 303, 304](#) КК України; 2) за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 150-1 КК України).

В особливо кваліфікованих складах злочинів, що становлять систему кримінально-правової протидії злочинам проти волі особи, використані такі ознаки спеціального суб'єкта або форми співучасті у злочині: незаконне позбавлення волі або викрадення людини вчинене організованою групою (ч. 3 ст. 146 КК України); торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини вчинене організованою групою (ч. 3 ст. 149 КК України); використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом вчинене організованою групою (ч. 3 ст. 150-1 КК України).

Таким чином, диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти волі особи за ознакою суб'єкта забезпечується встановленням відповідальності загального та спеціального суб'єкта злочину в залежності від характеру об'єктивної сторони конкретного складу злочину, використанням ознак спеціального суб'єкта або ж окремих форм співучасті у злочині в якості кваліфікуючих ознак у цих злочинах, виокремленням в окремих складах злочинів особливо кваліфікуючих ознак за ознакою вчинення злочину організованою групою.

Важливим напрямком удосконалення системи кримінально-правової протидії злочинам проти волі особи за ознакою суб'єкта їх вчинення є узгодження норм КК України з вимогами чинних для держави Україна міжнародних договорів.

Зазначимо, що відповідно до ч. 1 ст. 20 Конвенції Ради Європи 2005 року про заходи щодо протидії торгівлі людьми, яка ратифікована Україною у 2011 році, кожна сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином учиненого умисно пособництва або співучасті в скоєнні будь-якого з правопорушень, установлених згідно зі статтями 18 і 20 цієї Конвенції. Зокрема для цілей цієї Конвенції (п. «а» ст. 4), «торгівля людьми» означає найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації. Експлуатація включає в себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів [3]. Окремо слід зазначити, що у ст. 19 згаданої Конвенції встановлено вимоги щодо криміналізації користування послугами жертви торгівлі людьми.

Отже, диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти волі особи за ознакою суб'єкта забезпечується встановленням відповідальності загального та спеціального суб'єкта злочину залежно від характеру об'єктивної сторони конкретного складу злочину, використанням ознак спеціального суб'єкта або ж окремих форм співучасті у злочині в якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак. У статтях Розділу III Особливої частини КК України, що забезпечують кримінально-правову протидію злочинам проти волі особи, має бути передбачена відповідальність таких суб'єктів відповідно до вимог Конвенції.

Список використаних джерел

1. Осецький Й. П. Запобігання злочинам як завдання КК України: погляд кримінолога / Й. П. Осецький // 10 років

чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовтня 2011 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. - Х. : Право, 2011. - С. 439-442.

2. Луць Л. А. Критерії системного аналізу - методологічні основи дослідження правової системи / Л. А. Луць // Вісник Львівського університету. - Серія юридична. - 2001 - Вип. 36. - С. 47-53.

3. Конвенція Ради Європи 2005 року [про заходи щодо протидії торгівлі людьми](#) від 16 травня 2005 року / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_858.

Ремський В.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ ЩОДО СТАНУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ

Формування та вдосконалення політико-правових і соціально-економічних засад етнонаціональної стабільності, механізмів узгодження інтересів етнічних спільнот й розв'язання міжнаціональних суперечностей на державному рівні визнано в якості одного з концептуальних пріоритетів політики національної безпеки. У забезпеченні його реалізації, поряд із відповідною законодавчою базою, мають місце конкретні позитивні напрацювання. Разом із тим, у межах нормотворчого процесу та процесу правозастосування залишається низка проблемних питань. Серед наслідків збереження стану їх невіршеності є загроза дестабілізації, формування конфліктогенного потенціалу у відносинах

національних груп українського суспільства, усталення позитивної динаміки злочинності на етнічній основі [1, с. 27].

Характерні особливості сучасного стану організованої злочинності на етнічній основі в Україні пов'язані зі збереженням досить значних масштабів міграції та поширенням практики використання організованими групами і злочинними організаціями, учасниками яких є іноземні громадяни та особи без громадянства, території України у злочинних цілях.

Так, у 2008 році за незаконне перетинання кордону (або спробу) було затримано 3 тис. 364 мігранти, а в 2012 році - втричі менше (1 тис. 117 осіб). Слід відмітити суттєву зміну структури міграційних потоків за національною залежністю.

На сьогодні 92 % мігрантів, затриманих за незаконне перетинання кордону та інші правопорушення, становлять громадяни пострадянських країн, переважно Молдови (740 осіб), Грузії (219), Росії (119 - вихідці з Чечні), Азербайджану (92), Вірменії (84), Узбекистану (72), Таджикистану (59), Киргизстану (50), Казахстану (17).

Деякі представники діаспор, які функціонують в Україні, допомагають незаконним мігрантам і залучають їх організованих злочинних угруповувань, які мають чітку ієрархію, жорсткими заходами конспірації та мають стійку тенденцію до збільшення своєї чисельності та в своїй злочинній діяльності підконтрольні “зłodіям в законі”.

У червні 2014 року працівниками УБОЗ ГУМВС України в м. Києві було затримано четверо фігурантів етнічного організованого угруповання «вибивали» гроші від громадянина Республіки Узбекистан, погрожуючи фізичною розправою та вогнепальною зброєю. Саме в такий спосіб рекетири змушували віддати їм близько 5 тисяч доларів США. Оперативниками УБОЗу було розроблено та проведено операцію із затримання підозрюваних. Всі учасники злочинного угруповання тимчасово винаймали житло в м. Києві Обравши жертву, намагалися отримати відкупні в іноземній валюті, шляхом залякування та погрозами застосувати вогнепальну зброю у випадку відмови. Затриманими виявилися уродженці Грузії 1977, 1982, 1985 та 1991 року народження. Двоє з них вже мали за плечима

злочинний досвід і притягувалися до кримінальної відповідальності за скоєння корисливих злочинів. В ході проведення санкціонованих обшуків в квартирах, де вони проживали, було виявлено вогнепальну зброю (пістолет іноземного виробництва та набої) [2].

Кримінально-психологічна специфіка організованої злочинної діяльності, екстремальні умови її здійснення висувають жорсткі об'єктивні вимоги до лідера. Виконавець цієї ролі повинен максимально орієнтуватися на досягнення злочинної мети чи завдання, бути авторитетним та універсальним,

поширювати свій вплив на всі основні сфери активності групи. Лідерство в організованій злочинній діяльності має жорстоко авторитарний та одноосібний характер. Здійснення лідерства двома-трьома особами трапляється рідше і спирається на близькородинні чи національно-етнічні зв'язки [3, с. 99].

На сьогодні в Україні склалась досить складна політична та економічна ситуація. Даною нестабільністю користуються представники злочинного світу - злочинні угруповання (організовані групи, злочинні організації, злочинні співтовариства), організатори або керівні особи, які відповідно до їх ієрархії є «зłodі в законі», котрі потрапляють до України з території Російської Федерації, Грузії, Вірменії, Азербайджану і встановлюючи кримінальні контакти, впливають на криміногенні процеси, зокрема, контролюють певні види нелегального бізнесу, що призводить до погіршення криміногенної обстановки в державі.

У 2009 році працівники ГУБОЗ МВС України успішно попереджені та припинені три масштабні представницькі „зłodійські сходки”. У травні затримано відомого грузинського „зłodія в законі” Матєвича, який намагався налагодити міжнародний канал контрабанди важких наркотиків з Росії через Україну до країн Західної Європи. У серпні в Криму затримано Каху Новоросійського, який переховувався від правоохоронних органів Російської Федерації і спробував провести в Україні зустріч з іншими „зłodіями в законі”.

У 2014 році оперативні працівники ГУБОЗ МВС України

центрі Києва, організовану кількома представниками клану Мераба Джангвеладзе, на якій розглядалися питання про взяття під контроль поставок енергетичного вугілля, а також пасажирських перевезень в Україні та незаконного видобутку бурштину тощо. Затримані поміщені до приймальника-розподільника Державної міграційної служби України. Надалі планується їх примусове видворення за межі території України з подальшою заборонаю в'їзду.

На сьогодні законодавство України не дозволяє повною мірою боротися зі «злочинами в законі», оскільки відсутня кримінальна відповідальність за вказані дії, а таких осіб максимум чекає примусова депортація.

З метою вжиття більш дієвих заходів у боротьбі з організованою злочинністю та протидії злочинній діяльності «злочинів в законі», а також надання правоохоронним органам додаткового механізму для боротьби із цим явищем та зменшення суспільної шкоди від нього, потребує внесення відповідних змін до статей 27, 28, 67, 255 Кримінального кодексу України, а також внесення змін до статті 140 Кримінально-виконавчого кодексу України[4].

Так, за результатами проведених правоохоронними органами оперативно-розшукових заходів, протягом 2011-2012 рр. було виявлено, що 16 «злочинів у законі» - вихідців з країн СНД, мають паспорти громадян України. 13 із них отримали громадянство України за підробленими документами та фіктивними даними. Викриті, зокрема працівниками ГУБОЗ МВС України, злочинні схеми незаконного отримання громадянства України «злочинами в законі» діяли в Донецькій, Житомирській, Кіровоградській, Харківській, Луганській, Тернопільській, Київській та Миколаївській областях.

Отже, для запобігання злочинній діяльності організованої злочинності на етнічній основі необхідно вдосконалення процес перетину державного кордону України іноземцями та унеможливити функціонування низки схем їх легалізації на території України.

Список використаних джерел

1. Підсумки роботи Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України за 2012 рік. - К., 2013. - 253 с.
2. Оголичні працівники УБОЗ знешкодили злочинну групу вимагачів / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.guboz.gov.Ua/newsarchive/2014/06/4/index.html>
3. Медведєв В.С. Психологія злочинної діяльності : [навч. посіб.] / В.С. Медведєв - К., Атіка, 2012. - 204 с.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо встановлення кримінальної відповідальності для «злодіїв в законі» та посилення відповідальності за злочини, вчиненні злочинними угрупованнями) / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/?pf35П=52627>

Сівак О.В., ад'юнкт кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ

ВПЛИВ НА ПРАВОСВІДОМІСТЬ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ЗАСТАВИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Жодне суспільство не можна уявити як таке, що гармонійно існує, адже завжди поряд із сумлінними громадянами будуть існувати порушники їх спокою та встановленого правопорядку. Не винятком із категорії даних громадян є і неповнолітні правопорушники, які через вплив на їхнє життя та свідомість негативних чинників, та через власну необізнаність, стали на шлях злочинності. Саме особи, які притягуються до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, відчувають на собі наслідки державного примусу, що

в певні мірі, полягають в обмеженні їхніх конституційних прав примусовими заходами.

Ефективність застосування запобіжних заходів нерозривно пов'язана з соціальною ефективністю кримінального процесуального закону в цілому. Запобіжні заходи, що застосовуються до неповнолітніх, мають особливе значення у запобіганні та профілактиці злочинів серед неповнолітніх. Правильне їх застосування може реально сприяти запобіганню злочинів і, в той же час, забезпечити виправлення підлітків [1, с. 142]

До неповнолітнього підозрюваного, відповідно до ст. 492 КПК України, може бути застосовано один із запобіжних заходів, передбачених нормами кримінального процесуального закону. Одним із таких є запобіжний захід у вигляді застави, порядок та особливості застосування якої, передбачені у ст. 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК). Застава як запобіжний захід щодо неповнолітнього підозрюваного полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків за умови звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків [2, с. 464]. Перевага запобіжного заходу, а саме застави, полягає в тому, що вона має не лише попереджувальний, а й виховний характер, що є вагомим критерієм щодо впливу на поведінку неповнолітнього правопорушника. Ефективність запобіжного заходу побудована на реалізації важливих психологічних властивостей людини; він також стимулює виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків.

Питання ефективності застави як запобіжного заходу у своїх працях розглядало чимало науковців. Так, П. Митник визначав, що мети застосування даного запобіжного заходу досягаються шляхом впливу на матеріальні інтереси особи, щодо якої вона застосовується, бо застава сума вноситься ним самим, а також шляхом впливу і на його моральні стимули, коли

заставу вноситься третьою особою та обвинувачений (підозрюваний), не бажаючи заподіяти витрати заставодавцю, виконує обов'язки, покладені на нього у зв'язку із застосуванням застави [3, с. 18]. Деякі з авторів, такі як Зінатуллін З.З., Корнуков В.М., Лівшиц Ю.Д., вважають, що застава як запобіжний захід себе не виправдовує, практично не застосовується і взагалі неприйнятна, відноситься до числа низько ефективних, є «мертвою нормою», і загалом пропонують відмовитися від майнових заходів примусу. В свою чергу Петрухін І.Л., Михеєнко М.М., Пилипчук П.П., Донченко Ю.В., М. А. Погорецький вважають, що застосування застави та її вплив на забезпечення прав людини сьогодні є одним із найбільш актуальних напрямків наукового та практичного пошуку у кримінальній процесуальній діяльності та практиці і «відповідає сучасним соціально-економічним умовам життя суспільства, духу часу, і її потрібно застосовувати якомога ширше».

Повністю погодитися із думкою одного із вищенаведених авторів - ми не можемо, оскільки частково підтримуємо як одну сторону так і іншу. Проте, те що стосується питання застосування застави як запобіжного заходу щодо неповнолітніх, то ми підтримуємо думку Обушенко О.М., про те, що застосування застави до неповнолітнього є недоцільним, коли внесення коштів здійснюють близькі родичі або члени сім'ї. Адже інколи підозрюваного неповнолітнього ці обставини не зобов'язують виконувати покладені на нього обов'язки [4, с. 92]. Неповнолітній через нестійку психіку, через вплив на свідомість негативних чинників, через невміння логічно аналізувати і розмежовувати погане з хорошим, не завжди буде дотримуватися встановлених правил. Він розумітиме застосування, щодо нього даного запобіжного заходу, як факт того, що від будь-якого покарання можна відкупитися, внісши лише вказану суму, і надалі займатися злочинною діяльністю. Тобто, свідомого розуміння, застосованого щодо нього запобіжного заходу у вигляді застави, останній не отримає, і

виховного впливу на правосвідомість неповнолітнього правопорушника, здійснено не буде.

У нормі ст. 182 КПК України зазначено, що застава може бути внесена як самим підозрюваним, обвинуваченим, так і іншою фізичною особою, тобто у випадку неповнолітнього застава вноситиметься батьками, опікунами чи піклувальниками і відповідальність за порушення чи не виконання обов'язків будуть нести заставодавці, тобто ті ж батьки, опікуни, піклувальники. Введення фінансових стягнень є новелою КПК України, покликаною підвищити громадянську відповідальність осіб, залучених до процесу кримінального провадження, за неналежне виконання процесуальних обов'язків, покладених на них у зв'язку з набуттям певного статусу. Виникає логічне запитання, чи взагалі доцільно застосовувати до неповнолітніх правопорушників такий запобіжний захід як застава, коли законодавець, майже аналогічний захід примусу, виділив спеціально для даної категорії осіб? Ми вважаємо, що ні. Адже санкція статті відрізняється лише сумою грошових коштів, тобто матеріальними збитками, які будуть завдані особам, які братимуть на себе зобов'язання щодо виконання неповнолітнім його обов'язків. Це дійсно має значення для осіб, які беруть на себе ці зобов'язання, але ні в якому випадку не для самого правопорушника, котрий, у більшості випадків, у зв'язку із впливом на психіку елементів підліткового максималізму, буде продовжувати вчиняти протиправні діяння.

Проте, цілком доцільним є застосування застави як запобіжного заходу щодо неповнолітнього правопорушника, як альтернативи триманню під вартою, адже за своїм змістом застава є менш суворим заходом примусу. Для зменшення випадків застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, новий КПК передбачає обов'язок слідчого судді у кожному випадку винесення ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою визначати розмір застави як альтернативного запобіжного заходу (ч.3 ст. 183 КПК України).

З вищевикладеного можемо зробити висновок про те, що не усі питання є вирішеними до кінця, багато що носить у собі елементи невизначеності, тобто застава як запобіжний захід має достатню кількість особливостей, які потрібно надалі досліджувати, для здобуття найвищої оцінки як в плані ефективності так і в практичності. Адже процесуальний порядок, додаткові умови та організаційні особливості застосування запобіжного заходу «застави», особливо до неповнолітніх правопорушників, повинні сприяти оптимізації кримінально-процесуальних відносин та ефективному виконанню завдань кримінального провадження.

Проте, варто пам'ятати, що головне завдання для слідчих, прокурорів, слідчих суддів, та представників органів опіки - запобігати вчиненню кримінальних правопорушень, вжити усіх заходів, аби не допустити їх вчинення в майбутньому. Забезпечити ефективність системи гарантій прав дитини в кримінальному судочинстві та запобігти злочинності неповнолітніх можна лише за умови злагодженої взаємодії судової системи з усіма органами державної влади, на які покладено це важливе завдання, та розробки спільного алгоритму дій [5]. Особливий їх вплив повинен бути саме на правосвідомість неповнолітніх правопорушників, аби в майбутньому вони не продовжували злочинний шлях і правильно визначали відповідальність за вчинені дії.

Список використаних джерел

1. Мудрецька Г. В., Цикова О. В. Особливості застосування запобіжних заходів під час кримінального провадження щодо неповнолітніх / Г. В. Мудрецька, О. В. Цикова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки. - 2013. - Т. 2. - № 3. - С. 141 - 143.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково - практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М.

Блажівський, Є. П. Бурдоль, та ін.. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. - 768 с.

3. Митник П. Застава як запобіжний захід / П. Митник // Юстиція Білорусі. - 2001 .- № 3. - с. 17-21.

4. Обушенко О. М. Особливості застосування запобіжних заходів до неповнолітнього підозрюваного / О. М. Обушенко // Вісник ХНУВС. - 2014. - № 3 (66). - с. 87-95.

5. Губська О. А. До проблеми дотримання прав неповнолітніх при обранні щодо них запобіжних заходів / О. А. Губська [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://kaas.gov.ua/Law-Prbrary/artides/g/227-do-problemi-dotrimannya-prav-nepovnoPitshkh-pri-obransh-shchodo-shkh-zapobizhnikh-zakhodiv.html>.

Тимошук Ю.С., здобувач
Інституту держави і права ім.
В.М. Корецького НАН України

ГУМАНІЗМ ЯК ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Політикау сфері протидії злочинності є частиною правової політикидержави, яка у свою чергу є елементом внутрішньої політики. За останні роки проблему політики в сфері протидії злочинності найбільш глибоко розробив вітчизняний науковець П.Л. Фріс. Загалом поняття «політикау сфері протидії злочинності» часто замінюється терміном «кримінальна політика», який критикується вченими. Його буквальне тлумачення може дати підстави розуміти під нею політику, яка спрямована на розвиток злочинності, що, звичайно, у корені не відповідає змісту, який вкладається в цей термін. По суті мова йде про антикримінальну, антизлочинну політику[8, с. 1]. На наш погляд, така критична оцінка є обґрунтованою, проте немає принципового значення. Адже і закон про кримінальну

відповідальність має назву «Кримінальний кодекс», а не «Антикримінальний кодекс». Тому вважаємо допустимим застосування терміну «кримінальна політика».

Вітчизняні вчені довели, що структурно кримінальна політика складається з «чотирьох елементів, які перебувають у функціональній залежності та взаємодії між собою: це кримінально-правова політика, судова та кримінально-процесуальна політика, кримінально-виконавча, а також кримінологічна політика» [1, с. 30].

Сьогодні актуалізована проблема принципів кримінально-правової політики. Весь процес законотворчої діяльності повинен відповідати керівним основоположним ідеям кримінально-правової політики. Зважаючи на євроінтеграційний курс нашої держави, існує потреба розробки нових підходів до побудови сучасної системи принципів кримінально-правової політики.

Під принципами кримінально-правової політики слід розуміти вихідні фундаментальні, основоположні ідеї, що впливають зі змісту правових норм, закріплених у кримінальному законі, і лежать в основі побудови кримінального права. Гуманізм є одним із найважливіших кримінально-правових принципів, порушення якого здатне привести до багатьох негативних наслідків як для системи правосуддя, так і в цілому для суспільства.

М.С. Таганцев відзначав, що зо всіх галузей права найбільш мінливим є право кримінальне: на поняттях про злочин і покарання з наочністю відображаються всі політичні і соціальні перевороти народного життя, і чим швидше розвивається життя, тим швидше здійснюються ці реформи[6, с. 105]. Отже, усі останні політичні і соціальні перевороти життя українців не можуть не позначитися на підходах до розуміння всієї системи принципів кримінально-правової політики, у тому числі принципу гуманізму.

Реалізація принципу гуманізму не повинна суперечити ні принципу справедливості, ні принципу законності, ні іншим засадам кримінального права України. Принцип гуманізму є самостійним і має своє вираження та реалізацію у багатьох

інститутах кримінального права України. Зокрема, в інститутах звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від кримінального покарання та подальшого його відбування, відповідальності та покарання неповнолітніх тощо.

Громадянин і держава повинні знаходитися в збалансованих відносинах на основі поваги взаємних прав і відповідальності, гуманізму і справедливості, без утиску прав людини, та без свавілля чиновника чи приватної особи[4, с. 73]. Принцип гуманізму завжди був і буде важливим принципом кримінально- правової політики, оскільки кримінальний закон регламентує найбільш суворі заходи державного примусу, що найбільше втручаються у приватне життя людини.

Існує два розуміння принципу гуманізму. Широке розуміння принципу гуманізму передбачає захист людини засобами кримінального закону[7, с. 75-76]. Інше, вузьке розуміння, принципу гуманізму звернене до осіб, які порушили кримінальний закон[3, с. 20]. Тобто таке розуміння принципу гуманізму передбачає, що реалізація кримінально-правових норм має відрізнятися гуманним ставленням до злочинця.

С.П. Погребняк наголошує на формуванні, починаючи з другої половини ХХ ст., стійкого переконання, що позитивне право має відповідати певним моральним стандартам - справедливості, рівності, свободі, *гуманізму* та ін. Ці засади знаходять своє відображення в конституціях і міжнародних актах, що свідчить про своєрідну «конвергенцію» природного і позитивного права, завдяки чому зникає підґрунтя для гострого конфлікту між цими школами праворозуміння при оцінці правового характеру тих чи інших норм[5, с. 6]. Отже, гуманізація права та правозастосування - це шлях до компромісу між протилежними школами праворозуміння - позитивізмом і природним правом.

На наш погляд, не слід і зловживати принципом гуманізму у кримінально-правовій політиці. Надмірна гуманізація кримінально-правової політики здатна потягти вкрай несприятливі наслідки у правоохоронній сфері, у тому числі в частині

ефективності протидії злочинності правоохоронними органами держави. Якщо вчасно не ухвалювати послідовних (у т.ч. жорстких) заходів, то суспільство поступове сповзе в кримінальну кризу - і тоді наджорсткий репресивний метод починає видаватися усім єдиним засобом рятування[2, с. 63]. О.О. Житний також констатує, що принцип гуманізму не повинен ставати надмірно пануючою ідеєю в будь-яких проявах кримінально-правової політики, інакше з блага цей принцип перетворюється на необґрунтований лібералізм, нівелює повагу до кримінального закону, знижує його профілактичний і виховний потенціал та можливість впливати на суспільні відносини[3, с. 24].

Зважаючи на криміногенну ситуацію в Україні 2014-2015 років, а саме значне зростання кількості особливо тяжких злочинів, зокрема терористичних актів, умисних вбивств, захоплення заручників, поширення організованої озброєної злочинності тощо, вплив на злочинність повинен носити стабільний і поступальний характер.

Реалізація принципу гуманізму кримінально-правової політики не повинна суперечити іншим принципам - справедливості, законності, невідворотності відповідальності. Не зважаючи на світову тенденцію гуманізації кримінально-правової політики у надскладний для України час не можна допустити втрати кримінальним законом своєї основної функції охоронної, а також попереджувального та виховного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Даньшин І. М. Кримінальна політика: за і проти/ І.М. Даньшин, А.Ф. Зелінський//Право України. - 1992. - №8 - С. 29-31.
2. Дудоров О.О. Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред.. М.І. Хавронюка. - К.: Ваіте, 2014. - 944 с.
3. Житний О.О. Проблеми реалізації принципу гуманізму в деяких інститутах кримінального права України / О.О. Житний // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 29. -Х.:Нац. ун-т внутр. справ, 2005. - С. 20-24.

4. Номоконов В.А. Проблема причин преступности в России / В.А. Номоконов // Российский ежегодник уголовного права. / Под ред. д-ра юрид. наук, профессора А. И. Бойцова. — СПб., 2013. — С. 60-78.

5. Погребняк С.П. Основоположні принципи права. -дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Погребняк Станіслав Петрович. — Х., 2009. - С. 6.

6. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции. Частьобщая : в 2 т. / Н. С. Таганцев ; [сост. и отв. ред. Н. И. Загородников]. - М. : Наука, 1994. Т. 1. - 1994. - 380 с.

7. Фещенко О С. Сучасний погляд на принципи кримінального права / О.С. Фещенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. — 2013. - Вип. 4 (65). — С. 75-78.

8. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України :автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально- виконавче право» / П.Л. Фрісч - К., 2005. - 39 с.

Цибулін Т.Г., здобувач
Київського університету права
НАН України

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕВДАЛОГО ПОСОБНИЦТВА

Особливість кримінально-правової ролі пособника полягає у тому, що її реалізація не передбачає участі пособника у виконанні об'єктивної сторони складу злочину, який вчиняється іншим співучасником - виконавцем. Проте, незважаючи на зазначений фактор, дії пособника є суспільно небезпечними, а відтак і кримінально-караними. При цьому ступінь караності таких дій залежить від діяння виконавця злочину, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 29 КК пособник підлягає кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті)

Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем. Таким чином, кримінальна відповідальність пособника напряду залежить від того, чи було виконавцем вчинено злочин, якому сприяло діяння пособника.

Разом із тим, особливості змісту діянь пособника, а саме те, що роль останнього може бути повною мірою реалізована до вчинення злочину виконавцем, зумовлює існування наукової дискусії щодо з'ясування змісту правового поняття «невдале пособництво», а також стосовно кваліфікації дій такого пособника. У цьому контексті необхідно погодитись із Ф.Г. Бурчаком, який зазначав, що особливість кримінальної відповідальності при невдалому пособництві полягає в тому, що в цих випадках потенційний виконавець ніяких каранних дій не вчиняв і відповідно не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Однак діяльність інших співучасників тут не обмежилася лише виявленням наміру, а тому питання про притягнення їх до кримінальної відповідальності має вирішуватись окремо [1, с. 183].

Поряд із невдалим пособництвом у науці кримінального права порушується питання про необхідність з'ясування правового значення та наслідків невдалого підбурювання та невдалих організаторських дій. У цьому контексті В. Пітецький звертає увагу на причини відсутності нормативно-правового регулювання невдалих дій співучасників: чи свідчить така відсутність про некараність відповідних дій, чи це є законодавчою прогалиною, зумовленою, зокрема, заборонаю кримінально-правової аналогії [2, с. 51].

А.О. Бірілло обґрунтовано виокремлює такі підходи до визначення ситуацій невдалої співучасті, а також констатує відсутність єдиної позиції щодо її кваліфікації: одні фахівців вважають, що невдала співучасть, зокрема, підбурювання, має місце лише в тих випадках, коли підбурювач не зміг схилити підбурюваного до вчинення злочину. Інші поширюють невдалу співучасть також і на випадки, коли виконавець дав згоду на вчинення злочину, а потім відмовився від цього. Третя концепція тлумачить невдалу співучасть більш широко і передбачає випадки,

які можна назвати безнаслідковою співучастю, у тому числі, якщо дії виконавця були припинені на стадії вчинення злочину [3].

Ми вважаємо, що з'ясування правової природи наслідків невдалого пособництва значною мірою залежить від способів пособницької діяльності у кожному конкретному випадку, а також від причин, внаслідок яких пособництво виявилось невдалим. М.І. Бажанов у цьому контексті зазначав, що у випадку, коли змову на вчинення злочину було досягнуто, а вчинення злочину не вдалося (безрезультатна, безнаслідкова співучасть), якісно відрізняються від випадків, коли навіть не вдалося досягти змови, підшукати співучасника [4, с. 213]. На користь цього свідчить і диференційований законодавчий підхід до визначення способів пособництва, який передбачає виокремлення способів сприяння вчиненню злочину та способів приховування злочину. Суспільна небезпечність пособника, на наш погляд, залежить від його функції у спільному вчиненні злочину. Так, суспільна небезпечність пособника, який задалегідь обіцяв переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети залишається незмінною, незалежно від того, чи було вчинено злочин виконавцем, чи ні.

Причини невдалого пособництва можуть бути різноманітними. Зокрема, М.Д. Дурманов вважав, що невдале пособництво має місце у тому випадку, коли сприяння виконавцю здійснюється після його добровільної відмови від вчинення злочину (про що пособник не знав) або надання сприяння після вчинення злочину, а також після припинення злочину державними органами чи громадянами [5, с. 74 - 75].

Разом із тим, у КК регламентовано лише правило кваліфікації дій інших співучасників у разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавцем (співвиконавцем). Так, відповідно до ч. 1 ст. 31 КК, у разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавцем (співвиконавцем) інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до того

злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець.

При цьому, як зазначалось вище, проявом невдалого пособництва є здійснення сприяння вже після добровільної відмови виконавця від вчинення злочину, а тому наведене правило кваліфікації до такого та до інших випадків невдалого пособництва не може бути застосоване.

Відсутність відповідної регламентації зумовлює існування наукових пропозицій, спрямованих на подолання цієї прогалини. Результати аналізу наукових підходів до подолання цієї прогалини свідчать про існування концептуальної відмінності між ними. Перший підхід є системним та передбачає правило кваліфікації, яке поширює свою дію на випадки невдалого організаторства, підбурювання та пособництва, а відповідно до другого пропонується закріпити норму, яка стосується винятково одного виду співучасника - пособника.

На наш погляд, очевидною є необхідність закріплення системного підходу до кваліфікації різних проявів невдалою співучасті: організаторства, пособництва, підбурювання. Застосування у нормах кримінального закону фрагментарних підходів до нормативно-правового регулювання окремих проблем правозастосування не сприятиме вдосконаленню такого закону і лише частково долатиме прогалини, які у ньому містяться. Враховуючи те, що кваліфікація діянь пособника нерозривно пов'язана із кваліфікацією діянь інших співучасників, закріплювати норму, яка б регламентувала правило невдалої участі лише цього виду співучасника є недоречним.

Таким чином, КК потребує вдосконалення в частині закріплення правил кваліфікації невдалої співучасті, оскільки чинні норми регламентують лише випадок правової оцінки невдалої співучасті, коли виконавець здійснив добровільну відмову від вчинення злочину. Разом із тим, з огляду на те, що причини, з яких злочин може бути не доведено до кінця, здебільшого не знижують суспільної небезпечності інших співучасників у порівнянні із такою причиною як добровільна відмова

співучасника, КК має містити норму, яка б враховувала й інші причини, а саме ті, які можуть залежати, а можуть і не залежати від волі виконавця.

Враховуючи те, що одне правило оцінки невдалої співучасті уже закріплено у статті 31 КК, то, на наш погляд, для забезпечення системності правового регулювання, й інші правила мають міститися у цій же статті. Реалізація такого підходу передбачає необхідність зміни назви цієї статті, а саме її доповнення вказівкою на невдалу співучасть: «Стаття 31. Добровільна відмова співучасників та невдала співучасть». У свою чергу, частина перша цієї статті має бути доповнена абзацом, який міститиме норму у такій редакції:

«У разі, якщо злочин не було закінчено з причин припинення злочинного діяння виконавцем за відсутності ознак добровільної відмови або з інших причин, які не залежали від волі підбурювача, пособника, організатора, кожен із таких співучасників підлягає кримінальній відповідальності за замах на злочин».

Список використаних джерел

1. Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф. Г. Бурчак. - Киев: Наук. думка, 1969.

2. Питецкий В. Неудавшееся соучастие в преступлении /В. Питецкий // Российская юстиция. - 2003. - № 4.

3. Бирилло А.О. Уголовно-правовое значение неудавшегося соучастия: Управление в социальных и экономических системах : материалы XIX международной научно-практической конференции, г. Минск, 18 мая 2010 г. / Минский ин-т управления ; редкол.: Н.В. Суша [и др.]. - Минск, 2010. [Электрон. ресурс] - Режим доступа : <http://elibrary.miu.by/conferences>

4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. - К.; Х.: Юрінком Інтер: Право, 2001.

5. Дурманов Н. Д. Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву / Н.Д. Дурманов. - М.: Госюриздат, 1955.

Чернов А.О., здобувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА САМОПРАВСТВО (СТ. 356 КК УКРАЇНИ)

В ході проведення кримінально-правової кваліфікації діяльність її суб'єктів направлена на встановлення наявності підстави кримінальної відповідальності суб'єкта злочину. Нерозривним аспектом цієї діяльності є можливість призначення справедливого покарання, що відповідає характеру та наслідкам вчиненого злочину та здатне досягти мети покарання.

За вчинення злочину, передбаченого ст. 356 КК України, передбачено покарання у виді штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ), або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до трьох місяців. На думку В. В. Сташиса, «серед заходів державного реагування на вчинені злочини та осіб, що їх вчинили, кримінальне покарання набуває першорядного значення. У ньому знаходить відбиття від імені держави негативна оцінка вчиненого злочину і самого злочинця. Применшення цієї ролі є неприпустимим, таким, що суперечить каральній і запобіжній сутності кримінального покарання, як найбільш суворого заходу державного примусу, який застосовується за вироком суду до осіб, які вчинили злочин» [1, с. 41]. З метою аналізу ефективності застосування покарання за самоправство видається доцільним дослідити практику призначення вище наведених видів покарань.

Насамперед, слід зазначити, що згідно з даними судової статистики судами України в 2012-2014 роках за статтею «самоправство» винесено вироки, ухвали (постанови) щодо 115, 107 та 76 обвинувачених відповідно. При цьому в 2012 році тільки щодо 26 осіб було винесено обвинувальні вироки (з 115), 11 осіб були виправдані вироком суду, щодо 78 обвинувачених

кримінальна справа була закрита у зв'язку із звільненням від кримінальної відповідальності. У 2013 році відносно 47 обвинувачених винесено обвинувальні вироки (з 107), 11 осіб виправдано, 49 - кримінальна справа була закрита у зв'язку із звільненням від кримінальної відповідальності. У 2014 році щодо 20 осіб було винесено обвинувальні вироки (з 76), 2 особи було виправдано вироком суду, щодо 54 обвинувачених кримінальна справа була закрита у зв'язку із звільненням від кримінальної відповідальності [2]. Наведені статистичні дані за останні три роки свідчать про високий відсоток виправдувальних вироків за ст. 356 КК України (фактично 10% від розглянутих кримінальних проваджень). При цьому звертає увагу застосування судами у більш як 50 % випадків інституту звільнення від кримінальної відповідальності.

Щодо призначення покарання у 2012 році за самоправство, зазначимо, що покарання у виді виправних робіт на строк до двох років, або арешт на строк до трьох місяців не призначалося взагалі, а покарання у виді штрафу було призначено 26 засудженим. У 2013 році покарання за самоправство у виді виправних робіт на строк до двох років, або арешт на строк до трьох місяців не призначалося взагалі, а покарання у виді штрафу було призначено 40 засудженим. 6 засуджених звільнено від відбування покарання. Одному засудженому за сукупністю злочинів призначено покарання у виді обмеження волі за санкцією іншої статті Особливої частини КК України. У 2014 році покарання за самоправство у виді виправних робіт на строк до двох років, або арешт на строк до трьох місяців не призначалося взагалі, а покарання у виді штрафу було призначено 17 засудженим. Одного засудженого звільнено від відбування покарання у зв'язку із амністією, ще двох засуджено звільнено від відбування покарання з інших підстав.

Таким чином, суди, як правило, при призначенні покарання за самоправство призначали лише штраф як одне із альтернативних видів покарань, передбачених у санкції ст. 356 КК України. Фактично судами призначалося найбільш м'яке основне покарання,

що визначене у санкції. Проте, на нашу думку, це не свідчить про невідповідність визначених законодавцем інших видів основних покарань за самоправство ступеню суспільної небезпеки самоправства. Як наголошує Д.С. Азаров, «функціональне призначення санкції полягає у визначенні покарання за певний злочин, а її розмір безпосередньо залежить від небезпеки, яку він становить для суспільства» [3, с. 66]. Відповідно до п. 4. 1. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 «окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Справедливе застосування норм права - є передусім недискримінаційний підхід, неупередженість. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть один одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [4].

Таким чином, питання відсутності практики застосування судами за вчинення самоправства покарання у виді арешту та виправних робіт лежить у площині судового розсуду, поняття якого визначене у постанові судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23 січня 2014 року, зокрема «поняття судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві охоплює повноваження суду (його права та обов'язки), надані йому державою, обирати між альтернативами, кожна з яких є законною, та інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, даних про особу винного, справедливості та достатності обраного покарання тощо» [5].

Одже, аналіз практики призначення покарання за самоправство продемонстрував, що основним покаранням, яке призначається судами за вчинення цього злочину є покарання у виді штрафу до п'ятдесяти НМДГ.

Окремо необхідно вказати, що у 2012 році із 26 засуджених 4 засуджено за вчинення самоправства у складі групи осіб, у 2013 році з 47 засуджених у складі групи засуджено 10 осіб, 2014 році із 20 засуджених, 5 засуджено за вчинення самоправства у складі групи осіб. Фактично у 25 % випадках самоправство було вчинено у співучасті, що свідчить про поширеність вчинення самоправства у складі групи осіб. Зазначимо, що у кримінальних кодексах Республіки Латвія та республіки Казахстан вчинення самоправства групою осіб за попередньою змовою є кваліфікованим складом злочину. З огляду на викладене, враховуючи статистичні дані, вважаємо за доцільне розглянути можливість доповнення ст. 356 КК України кваліфікованим складом за ознакою вчинення самоправства за попередньою змовою групою осіб.

Список використаних джерел

1. Сташис В. В. Роль і значення покарання в системі запобігання злочинності/ В. В. Сташис // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовтня 2011 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. - Х. : Право, 2011. - С. 40-44.

2. Офіційний веб-портал «Судова влада України» / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/.

3. Азаров Д.С. Проблеми обґрунтованості та узгодженості кримінально-правових санкцій / Д. С. Азаров // Наука і правоохоронна. - 2008. - № 2. - С. 66 -72.

4. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України

(конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) / справа № 1-33/2004. - [Електронний ресурс]. -

Режим доступу до рішення: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>

5. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23 січня 2014 року / справа № 5-48кс-13

Олійник О.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

ВІДВЕРНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ НЕЗАКОНОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

1. Нецільове використання бюджетних коштів, передбачене ст. 210 КК України, є поширеним явищем соціальної дійсності у багатьох сферах національної економіки України. Особливу актуальність це явище набуває у військовій сфері через такі обставини: заподіяння Збройним Силам (далі - ЗС) України економічної шкоди на мільярди грн.; заважання Міноборони України у виконанні намічених бюджетних програм; гальмування належного технічного, ресурсного, кадрового та іншого забезпечення української армії під час проведення Антитерористичної операції у Луганській та Донецькій областях; зменшення обороноздатності України та підвищення ризиків втрати її територіальної цілісності тощо.

2. З метою обмеження криміногенної дії та, за можливості, усунення низки організаційно-управлінських, соціально-економічних чинників, що сприяють подальшому поширенню використання бюджетних коштів у ЗС України не за цільовим

призначенням, пропонується низка заходів із відвернення та припинення вчинення вказаних злочинів.

3. Для відвернення даного виду бюджетних злочинів у військовій сфері пропонується створити Міжвідомчий експертно-моніторинговий центр (далі - Центр). До його складу мають увійти спеціалісти різних органів державної влади: Міністерства юстиції України, Рахункової палати України, Держфінінспекції, Держказначейства, Департаменту аудиту та фінансового контролю Міноборони України.

Діяльність вказаного Центру пропонується розбити на кілька взаємопов'язаних етапів: 1) моніторинг бюджетного процесу розпорядників й одержувачів бюджетних коштів ЗС України; 2) підготовка моніторингових звітів; 3) повідомлення правоохоронних органів про виявлені порушення бюджетного законодавства; 4) перевірка органами кримінальної юстиції отриманої інформації та реагування на бюджетні зловживання.

Об'єктами вказаного моніторингу мають бути: а) нормативно-правові акти, що регламентують діяльність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів у військовій сфері; б) фінансова документація розпорядників й одержувачів бюджетних коштів; в) акти ревізії та аудиту господарської діяльності розпорядників й одержувачів бюджетних коштів; г) хід виконання та звітування розпорядників бюджетних коштів щодо реалізації кожної бюджетної програми Міноборони України.

4. При відверненні нецільового використання бюджетних коштів у ЗС України окремої уваги заслуговує діяльність Держказначейства. Система казначейського контролю за бюджетними коштами дає можливість запобігти порушенню, призупинити операцію та повернути платіжні документи без виконання [1]. Керуючись завданнями, які стоять перед Держказначейством та закріплені у чинному законодавстві [1], шляхами відвернення даних злочинів з боку цього центрального органу виконавчої влади можна назвати: а) відстеження підозрілих операцій розпорядників та одержувачів бюджетних

коштів ЗС України; б) посилення оперативності оновлення бази даних розпорядників та одержувачів державних фінансів у військовій сфері з метою недопущення розкрадань бюджету; в) покращення організації, взаємодії та координації діяльності головних бухгалтерів розпорядників бюджетних військових коштів; г) необхідність розміщення на офіційному сайті Держказначейства не лише звітності про виконання Державного бюджету України, але й переліку розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, які допустили серйозні порушення, в яких містяться ознаки складу злочину, передбаченого ст. 210 КК України; д) посилення контролю за: відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів ЗС України показникам розпису бюджету; відповідністю взятих цими розпорядниками бюджетних зобов'язань бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми; закупівлею товарів, робіт й послуг Міноборони України.

5. Особливу увагу слід приділити корупції у діяльності Держказначейства. Мовчазна згода на здійснення розрахунково-касового обслуговування операцій, в яких містяться ознаки нецільового використання бюджетних коштів, може призвести до реалізації корисливого умислу злочинців та завдання державі та ЗС України матеріальних збитків.

6. Запропонована модель відвернення нецільового використання бюджетних коштів у ЗС України, може бути доповнена кількома напрямками, які полягають у: а) проведенні нарад, присвячених додержанню законності у бюджетній сфері щодо нейтралізації злочинних намірів та добровільної відмови від їх реалізації; б) інформуванні бухгалтерських працівників усіх розпорядників бюджетних коштів ЗС України з боку керівників контролюючих й правоохоронних органів про результати діяльності щодо запобігання бюджетним злочинам; в) притягненні військовослужбовців до дисциплінарної або адміністративної відповідальності за недотримання бюджетного законодавства з метою недопущення вчинення більш суспільно небезпечних проявів даного явища соціальної дійсності.

7. Відвернення використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню важко здійснити без створення певних соціально-економічних передумов для службових осіб із сформованою злочинною мотивацією. Тому в якості перспективних можна запропонувати такі напрями відвернення, як: виділення додаткового грошового забезпечення працівникам фінансових управлінь та департаментів ЗС України, діяльність яких вказує на ймовірність використання державних фінансів усупереч їх цільовому призначенню; вирішення квартирного питання, допомога у санаторно-курортному лікуванні; надання службовій особі позачергової відпустки чи направлення її у відрядження.

8. Припинення використання державних фінансів усупереч їх цільовому призначенню можливе як на груповому, так й індивідуальному рівні. На груповому рівні для припинення злочинної діяльності в межах виконання бюджетних програм Міноборони України пропонується: вилучення фінансової документації; припинення фінансових операцій, спрямованих на використання коштів усупереч їх цільовому використанню; блокування відповідних фінансових рахунків; арешт активів злочинців.

Припинення окремих бюджетних злочинів, передбачених ст. 210 КК України, можливе шляхом: проведення термінової перевірки стану виконання певної бюджетної програми Міноборони України; здійснення тематичного внутрішнього аудиту щодо цільового характеру використання бюджетних коштів певним розпорядником чи одержувачем бюджетних коштів, відносно якого є оперативна інформація про готування до бюджетного злочину; витребування Департаментом фінансів Міноборони України у розпорядників нижчих рівнів звітів про поточні бюджетні призначення, стан використання бюджетних коштів за окремими напрямами.

9. На сучасному етапі запобігання бюджетним злочинам у ЗС України потребує зміна пріоритетів у роботі органів кримінальної юстиції. Тобто реагування на вже вчинені

бюджетні злочини та завдані економічні збитки для держави й ЗС України має бути замінене завчасним виявленням нецільового використання бюджетних коштів, що готується, з метою його недопущення. Це дозволить зекономити сотні мільйонів гривень, які використовуються не за цільовим призначенням, а потім не повертаються до Державного бюджету України.

Список використаних джерел

1. Єрмоліна М. Б. Роль органів державного казначейства України щодо цільового витрачання бюджетних коштів / М. Б. Єрмоліна [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

[http://www.rusnauka.com/2 ANR 2010/Economics/7_57523.doc.htm](http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/7_57523.doc.htm). - Загол. з екрана.

2. Про Положення про Державну казначейську службу України : Указ Президента України від 13.04.2011 р. № 460/2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/460/2011>. - Загол. з екрана.

Челпан О.В., лдобувач кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ПОШКОДЖЕННЯ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Основне фундаментальне завдання кримінологічних досліджень - вивчення стану, тенденцій, характеру злочинів і розробка на цій основі адекватних та перспективних соціальних, економічних, організаційних та правових рішень з метою більш ефективної протидії злочинності та її мінімізації. Глибинні причини вчинення злочинів складні та багатозначні, і є результатом складного переплетіння соціальних явищ та

процесів. Соціальні процеси відбуваються у часі і за своєю природою є динамічними. Розвиток соціальних явищ і процесів обумовлюється зовнішніми умовами та факторами, і системний підхід передбачає спеціальний аналіз.

Динаміка злочинності проявляється в наступних якісних та кількісних криміногенних змінах: в рівні коливань та структурних зрушеннях. Пошук логічних закономірностей є одним із найперспективніших напрямів багатомірного статистичного аналізу кримінологічної інформації [1].

Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту було вчинено в 2009 р. - 14927, 2010 р. - 12902 (динаміка - 13,6 %); 2011 р. - 12287 (динаміка +7,2 %), 2012 р. - 13894 (динаміка +13,7 %), 2013 р. - 698 (динаміка - 50,02 %), 2014 р. - 24497 (динаміка - +284,9 %) [2].

Визначити тенденцію зростання числа заяв і повідомлень про злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ст. 276-292 КК України) можливо шляхом аналізу помісячної динамки їх кількості за останні п'ять роки. За результатами проведеного нами дослідження динаміка зазначеного показника мала як спільні риси, так і відмінності. Кожного року спостерігається сезонний період зростання кількості заяв та повідомлень про злочини - березень-серпень і зниження цього показника на початку і в кінці року. Привертає на себе увагу, що у 2010 р. постійне зростання кількості заяв та повідомлень про злочини відбувалося в тривалий період - березень-листопад. І, нарешті, у вересні-грудні 2011 р. зазначений показник дуже істотно зменшився, що може свідчити про тенденцію зменшення вчинення досліджуваного злочину, але результати аналізу статистичних даних та проведеного нами дослідження дали можливість зробити висновок, що у 2014 р. відбувається різке зростання досліджуваних злочинів. Динаміка заяв та повідомлень про злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ст. 276-292 КК України) складає - 1,3 %. Частка заяв та повідомлень скоротилася за період з 2008-2014 р.р. - з 3,2 % до 1,3 %. А пошкодження шляхів сполучення і

транспортних засобів (ст. 277 КК України) дорівнює - 1,04% [2].

За підсумками роботи за 2014 р. кримінальне провадження у яких здійснюється слідчими ОВС за вчинення злочинів, що призвели до пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів: всього - 698, з них зареєстровано в протягом цього року - 660. Зареєстровано кількість кримінальних правопорушень, по яких особі повідомлено про підозру (без врахування закритих за п.п. 1, 2, 4, 6 ч.1 ст. 284 КПК) - 191, з них зареєстровано за 2013 р - 189, за 2014 р. - 245 [3].

160 особам було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, до них були застосовані запобіжні заходи: тримання під вартою - 8, домашній арешт - 5, особиста порука - 1, особисте зобов'язання - 22.

Кількість кримінальних правопорушень, за якими закінчено досудове розслідування - 573, з них було звернення до суду з обвинувальним актом - 158, з угодою - 24, усього направлено до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності та про застосування примусових заходів - 3, і звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 44 КК України, застосування заходів медичного характеру - 1.

Закрито кримінальних проваджень - 388, з них: 32 - п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України, 353 - п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, 3 - п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України. 125 - кількість кримінальних правопорушень, досудове розслідування за якими не закінчено [2].

149 осіб було виявлено, які вчинили правопорушення, з них: 103 - які вже раніше вчиняли правопорушення; 70 - особами, у яких судимість не знята або не погашена; 3 - неповнолітніми особами; 27 - у складі групи; 1 - у стані алкогольного сп'яніння.

За результатами вивчення пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, можливо зробити висновок, що фактично вчиняється злочинів у 5 разів більше кількості зареєстрованих. Більшість інформації про злочини, що реєструються, надходить до співробітників органів внутрішніх

справ, як правило, від самих потерпілих. Це означає, що поведінка населення щодо повідомлення в міліцію - один з вирішальних факторів, що впливає на реєстрацію злочинів.

Список використаних джерел

1. Бова А. А. Перспективи використання інтелектуального аналізу даних (Data Mining) у кримінологічних дослідженнях / А. А. Бова // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - 2002. - № 5. - С. 33-34 (32-35 с.);

2. Стан і структура злочинності в Україні 2009-2013 р.р. [Електронний ресурс] : За даними Управління статистичної інформації та аналізу Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : [htt://mvs.gov.ua](http://mvs.gov.ua). - Назва з екрану.

3. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту [Електронний ресурс] : За даними Генеральної прокуратури України - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу : [htt://mvs.gov.ua](http://mvs.gov.ua). - Назва з екрану.

Бежан О.О., студент Кіровоградського
відділення ННІЗН Національної
академії внутрішніх справ

**ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА
КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
ВЛАСНОСТІ**

У процесі історичного розвитку людство використовувало два основних способи протидії злочинності: покарання за вчинений злочин та профілактику злочинів. Система заходів попередження злочинів проти власності базується на засадах загальносоціального характеру, які покликані забезпечити необхідний рівень добробуту, культури, виховання та навчання

людей, а також на позитивних загальносоціальних зрушеннях економічного, культурно-виховного, правового, організаційного характеру, що дає можливість протистояти криміногенним чинникам. Одним із факторів вчинення корисливо-насильницьких злочинів проти власності виступає поведінка самої жертви злочину, яка обумовлена: особливостями ситуаційного стану (сп'яніння), станом здоров'я (дефекти органів сприйняття), особливим психічним настроєм, пов'язаним з неадекватними діями в звичайній ситуації; недбалим ставленням до безпеки своєї особистості, честі, гідності і збереження майна; небажанням повідомити правоохоронним органам про злочинні дії, які вже мали місце стосовно нього; легковажним відношенням до збереження свого майна; участю у незаконній угоді; провокуючою поведінкою.

Для того, щоб не стати жертвою корисливо-насильницьких злочинів проти власності необхідно запровадити наступні заходи:

1) проведення профілактичної роботи з потенційними жертвами злочинів з урахуванням демографічних, фізичних та соціально-рольових та соціально-психологічних властивостей особи;

2) здійснення віктимологічної профілактики, що включає в себе навчання потерпілих засобом нейтралізації конфліктів у сфері соціально-економічних та сімейно-побутових відносин, створення у свідомості людей стереотипу ненасильницького вирішення конфліктної ситуації, прийняття спеціальних заходів щодо потерпілих з підвищеним рівнем віктимоності;

3) впровадження спеціальних комплексних програм заходів щодо організації фізичної та психологічної безпеки жертви, інформування про передбачені законом заходи самооборони;

4) оперативне реагування суб'єктів профілактики на заяви, скарги на сімейно-побутові конфлікти, негайний захист об від злочинних посягань;

5) здійснювати систематичне контролювання найбільш кримінально-вражених місць, де відносно часто вчинюються насильницькі злочини проти власності з урахуванням часу їх

вчинення та інших криміногенних факторів (відсутність світла в нічний час, транспорту, не облаштованість парків, скверів тощо);

б) вихід у ефір регулярних телепередач, радіопрограм, рубрик газет, де роз'яснюються ті чи інші засоби захисту від нападу злочинців, правила поведінки в екстремальних ситуаціях.

7) врахування віктимогенних факторів та створення спеціальних карт із зазначенням найбільш криміногенних районів і доведення їх до відома громадськості;

8) розширення масштабів розповсюдження заходів охоронної сигналізації в приміщеннях, де знаходиться майно громадян, обладнання сигналізацією автостоянок та гаражів;

9) вжиття різноманітних заходів щодо припинення криміногенного впливу рецидивістів та професійних злочинців на неповнолітніх та молодь;

10) вивчення та аналіз практики реагування на правопорушення, які вчиняються на сімейно-побутовому ґрунті і з часом можуть перерости в злочини корисливо-насильницького характеру;

Розкриваючи основні форми віктимологічної профілактики, слід зазначити, що в якості об'єктів такої профілактики можуть виступати як окремі громадяни з високим рівнем віктимності, так і групи населення, а також, визначене середовище чи віктимогенна територія. Вибір об'єкта дозволить визначити кількість сил і засобів, необхідних для вирішення поставлених завдань.

Здійснення ефективних заходів профілактики злочинів проти власності можливе лише за умов тісної взаємодії правоохоронних органів із засобами масової інформації: пресою, радіо - і телемовленням, які здійснюють віктимологічну профілактику, інформуючи населення, як поводитися в тій або іншій криміногенній ситуації, а також розміщуючи так звану соціальну рекламу профілактичної спрямованості для віктимологічної освіти громадян та повідомлення про результати правоохоронної діяльності на даному напрямі.

Запобіжні заходи, що здійснюються сьогодні, спрямовані головним чином на осіб з антисуспільною поведінкою, від яких

можна очікувати скоєння злочину. Така спрямованість зрозуміла, втім, у багатьох випадках не останню роль відіграють і потерпілі. Тому найважливішою постає проблема вивчення жертв злочинності. Тривалий час правоохоронні органи акцентували увагу на злочин та злочинця і залишали осторонь жертв злочинів. Як наслідок, дотепер немає повного обліку потерпілих, не вивчаються їх особистісні особливості, інколи проводяться заходи віктимологічної профілактики.

Тому актуальною проблемою є зробити віктимологічну профілактику невід'ємним елементом боротьби зі злочинністю. Діяльність із попередження злочинів, що традиційно здійснювалася переважно «від злочину» або «від злочинця», необхідно значною мірою переорієнтувати у бік віктимологічної профілактики, головним призначенням якої є допомога людині уникнути небезпеки стати жертвою злочину. Це дасть змогу охопити превентивним впливом велику кількість людей - потенційних жертв корисливих злочинів.

На жаль, віктимологічна профілактика злочинів ще не набула широкого поширення у нашій країні. Заходи віктимологічної профілактики мають розроблятися з урахуванням специфіки місцевої кримінальної ситуації і через засоби масової інформації доводитись до відома населення.

Змієнко А.П., слухач Кіровоградського відділення ННІЗН Національної академії внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ СУТЕНЕРСТВУ ТА ВТЯГНЕННЮ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

Спеціально-кримінологічне запобігання злочину, передбаченому ст. 303 КК України являє собою цілеспрямовану діяльність спеціальних суб'єктів щодо конкретних осіб (груп, частин населення), мета діяльності яких - дискредитувати

злочинну поведінку.

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання сутенерству та втягнення особи в заняття проституцією охоплюють здійснення профілактичного впливу на окремі соціальні групи, в яких можливе вчинення саме таких злочинних діянь. У цьому випадку спеціально-кримінологічне запобігання в сфері кримінального секс-бізнесу повинно розповсюджуватися на такі групи явищ:

- недоліки у моральних уявленнях і правовому вихованні певних антисоціальних груп;

- чинники, які носять стійкий характер і суттєво впливають на суспільну небезпечність сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією, при чому вони характерні лише для певної групи осіб;

- недоліки в вихованні, складнощі у сфері сімейних відносин, руйнація загального позитивного уявлення про шлюб і сім'ю;

- недоліки і викривлення в суспільній моральності певних антисуспільно налаштованих груп;

- проституція як вид анти суспільної (девіантної) поведінки, що є фоновим явищем для багатьох злочинів, пов'язаних із суспільною моральністю.

Зважаючи на специфіку розглядуваного нами злочину, слід зазначити, що особливе місце в комплексі спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам, пов'язаним із сутенерством та втягненням особи в заняття проституцією, займає морально-правове виховання. Саме воно покликане позитивно впливати на формування особистості, правильно спрямовувати її наміри, з метою подальшого усвідомлення нею аморальності, протизаконності подібної поведінки. Морально-правове виховання є частиною культурного виховання населення, а воно включає в себе цілий ряд заходів запобігання розповсюдженню розглядуваного злочину. Сюди можна віднести і пропаганду правових знань, всебічне роз'яснення законодавства, а особливо злочинів проти моральності,

інформування населення про негативні сторони, наслідки заняття подібного роду діяльністю. Особливу увагу у даному напрямку слід приділяти розвитку системи статевого виховання, яке впливає на мораль, орієнтації, погляди, інтереси і мотиви вчинків людей.

Щодо внутрішньовідомчої співпраці, то варто зазначити, що найактивніше вона повинна відбуватися з такими підрозділами МВС, як:

- слідчі підрозділи - з метою повного та всебічного розслідування всіх обставин кримінальної справи, виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню конкретного злочину, виявлення способів втягнення осіб в заняття проституцією, виявлення характеризуючих даних щодо потерпілих осіб (віктимологічний аспект), виявлення можливих зв'язків фігурантів по конкретній справі з організованими злочинними групами та ін.;

- оперативні служби - з метою оперативного супроводження кримінальних справ, виконання доручень слідчого, здійснення оперативно-розшукових та розвідувально-пошукових заходів та застосування оперативно-розшукових методів;

- дільничні інспектори міліції - з метою виявлення, вивчення відповідних категорій осіб, від яких реально можна чекати вчинення розглядуваних злочинів, а також осіб, яких втягують в заняття проституцією, і постановка їх на облік з метою здійснення за ними профілактичного контролю, а також періодичної їх перевірки;

- кримінальна міліція у справах неповнолітніх - з метою встановлення та затримання неповнолітніх, які стали суб'єктами або об'єктами злочинного секс-бізнесу, виявлення дорослих осіб, які проявляють зацікавленість до втягнення неповнолітніх в заняття проституцією. Зазначимо, що у Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» вказано, що кримінальна міліція у справах дітей виявляє дорослих осіб, які займаються виготовленням,

розповсюдженням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту;

- підрозділи по боротьбі з незаконним обігом наркотиків
- з метою встановлення наявності наркотичних речовин у осіб, які займаються проституцією або ж її організацією;

- підрозділи по боротьбі з організованою та економічною злочинністю - з метою перевірки легальності діяльності в сфері індустрії розваг, приватних саун, готелів, салонів та інших закладів для подальшого виявлення та встановлення зв'язків з кримінальним секс-бізнесом. Адже, як ми зазначали раніше, сутенерство - це діяльність, яка здійснюється у вигляді промислу, добре організованими злочинними угрупованнями, за наявністю великих незаконних, тіньових грошових обертів.

Міжвідомча взаємодія повинна здійснюватись між правоохоронними органами та такими органами, як служба безпеки України, державна прикордонна служба України, митна служба України, прокуратура та ін. З метою проведення взаємних консультацій щодо взаємообміну інформацією, складання та реалізації спільних планів щодо проведення слідчо-оперативних та оперативно-розшукових дій з метою оперативного супроводження кримінальних справ.

Взаємодія між ОВС з урядовими, неурядовими, громадськими організаціями та населенням.

У ситуації, яка склалася, на нашу думку, слід скооперувати діяльність усіх можливих органів і організацій задля досягнення мети, що полягає у найефективнішій протидії втягненню у заняття проституцією, шляхом ліквідації всіх чинників, які їй сприяють, для зниження кількості вчинених злочинів. Протидія цьому явищу має бути масштабною та всеохоплюючою, до якої повинні бути залучені:

- міністерства та спеціалізовані установи, до яких, в першу чергу, слід віднести міністерство внутрішніх справ, а також інші міністерства, профільні комітети і відомства, служби у справах неповнолітніх та соціальні служби, у тому числі до

компетенції яких віднесено забезпечення дотримання та захист прав дітей та молоді;

- професійні спілки (головним чином, федерація профспілок України), основним завданням яких має бути контроль за реалізацією права на працю та недопущення, а у разі допущення - миттєва реакція на залучення дітей працездатного віку до праці, яка не відповідає рівню їх розвитку (так, більшість дітей, які працюють, виконують важку фізичну роботу, піддаються високій нервовій напрузі, не мають права на обід чи перерву, працюють в умовах високої запиленості чи загазованості, тобто в умовах, які важко назвати допустимими)

Маленик Ю.С., студент Кіровоградського
відділення ННІЗН Національної академії
внутрішніх справ

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У кримінологічній науці немає єдності думок щодо розуміння терміну, який би охоплював комплекс заходів, спрямованих на вплив на злочинність з метою зниження її рівня. Дискусія з даної проблеми триває дотепер.

Слід зазначити, що поведінка жертви злочину не завжди є протиправною чи аморальною (наприклад, надмірна довіра), але й вона має істотне значення для механізму вчинення злочинів.

Зупинимося на найбільш поширених видах поведінки жертв злочину. По-перше, це конфліктна поведінка, коли жертва або сама створює конфлікт, або приймає активну участь у конфлікті на боці когось. Особливим різновидом є необхідна оборона, затримання злочинця та інша правозахисна активність. У цьому випадку дії потерпілого є законними і необхідними в даній ситуації. В.Л. Васильєв вказує, що знання закону та своїх прав дає додаткові можливості при відбитті злочинного нападу, створює впевненість в правоті своїх дій, які перешкоджають

злочинному посяганню. Другим видом поведінки жертви є провокуюча, коли жертва демонструє свої статки і тим провокує злочинця на вчинення злочину. Третій тип - легковажна поведінка - надмірна довірливість особи, нездатність оцінити людину тощо.

Віктимологічна профілактика розуміється як специфічна діяльність соціальних інститутів, яка спрямована на встановлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин ситуацій, які формують віктимну поведінку та обумовлюють вчинення злочину відносно конкретної особи, виявлення груп та конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності і вплив на них з метою відновлення або активізації їх захисних якостей, а також розробку або вдосконалення діючих спеціальних засобів захисту громадян та конкретних осіб від злочинів та наступної віктимізації. Основними об'єктами віктимологічної профілактики професійної злочинності виступають особистісні якості осіб, які є потенційними жертвами злочину, соціальне оточення цих осіб та конкретні життєві ситуації, які сприяють вчиненню злочину відносно цих осіб. Профілактична робота повинна здійснюватися на трьох рівнях - загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному. Метою загальносоціальної профілактики є не тільки протидія професійній злочинності, а й досягнення інших результатів. Вона включає в себе комплекс заходів політичного, соціально-економічного, соціально-психологічного, організаційного, медичного, інформаційного, технічного характеру тощо.

Заходи політичного, соціально-економічного та організаційного характеру повинні бути спрямовані на розробку та впровадження програм, які спрямовані на розвиток економіки, підвищення матеріального забезпечення широких верств населення, формуванню дійсних ринкових відносин, які б виключили кримінальний тиск на суб'єктів підприємницької діяльності. Для цього необхідний реальний, а не уявний соціальний захист незабезпечених верств населення, допомога в працевлаштуванні, відповідна податкова політика тощо.

Культурні заходи повинні бути спрямовані на підвищення культурного розвитку населення й особливо неповнолітніх,

підвищення культури у всіх сферах життя людей - політичній, робітничій, побутовій. Україна знаходиться зараз не тільки під тиском глибокої економічної кризи, а й кризи моралі і культури, коли матеріальні спонукання стають основою життєдіяльності більшості населення країни. Гроші стають мірилом вирішення своїх проблем для осіб. У зв'язку з цим важливим напрямом загальносоціальної віктимологічної профілактики є впровадження або навіть відновлення правової пропаганди в різних формах, в тому числі й з залученням засобів масової інформації. О.М. Литвинов та Л.М. Давиденко пропонують такі реальні кроки впровадження заходів віктимологічної профілактики на загальносоціальному рівні: створення системи ефективного соціального захисту громадян від можливої віктимізації на підставі реформування всіх сторін життєдіяльності суспільства; зміну соціальної практики відношення до жертв злочинів, яка склалася, для цього слід ураховувати психологічні особливості жертв злочинів; підвищення соціально-правової активності громадян за рахунок розвитку нових форм залучення населення до забезпечення правопорядку, соціальна підтримка громадян, які займають активну життєву позицію у справі забезпечення законності; зміну законодавчих актів, прийняття нових, що регламентують принципові питання стану, статусу жертв злочинів; стимулювання з боку держави створення соціальних служб, недержавних структур, фондів допомоги, реабілітаційних центрів та інших установ захисту жертв злочинів; навчання кадрів для роботи з постраждалими, всебічне введення та переорієнтація діяльності державних служб на уважне, зацікавлене відношення до постраждалих від злочинів.

Віктимологічна профілактика на спеціально-кримінологічному рівні здійснюється не відносно всього населення, а відносно конкретних осіб, які характеризуються підвищеною віктимністю. Для цього також повинен бути здійснений комплекс заходів з виявлення таких осіб, виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів відносно цих осіб. Об'єктами профілактики повинні стати, з одного боку, самі

потенційні жертви злочинів, а з другого, - конкретні життєві ситуації, які призводять до вчинення злочинів відносно цих осіб.

Віктимологічна профілактика, яка орієнтована на потенційну жертву злочину, повинна в себе включати такі заходи: виготовлення та поширення спеціальних пам'яток як для всього населення, так і відносно конкретних категорій осіб (приватні підприємці, таксисти тощо), які містять форми поведінки для осіб в конкретних криміногенних ситуаціях; належна професійна та спеціальна підготовка осіб, які займаються кримінально небезпечним видом діяльності (інкасатори, охоронці, працівники фінансових та банківських установ); лікування осіб, які зловживають алкогольними напоями чи вживають наркотичні засоби; підвищення контролю з боку батьків за неповнолітніми.

Застосовується також ціла низка відповідних технічних та організаційних заходів: розробка і впровадження сучасних технічних засобів охорони громадян, їх власності; належне освітлення громадських місць, в яких вчиняються так звані вуличні злочини, здійснення добового відеоспостереження за певними кримінально небезпечними місцями; охорона під'їздів багатоповерхових будинків; здійснення патрулювання території громадянами у сільській місцевості; наближення міліцейських патрулів до кримінально небезпечних місць; належна технічна безпека фінансових та банківських установ та їх працівників. Спеціальні сучасні технічні засоби профілактики повинні бути здійснені й відносно так званих «комп'ютерних злочинів», які все частіше мають ознаки професійної злочинної діяльності.

Ця робота не може бути здійснена лише силами правоохоронних органів. Держава, суспільство, громадські організації і кожний громадянин повинен брати в ній участь.

На жаль, віктимологічна профілактика злочинів ще не набула значного поширення в нашій країні, хоча в деяких регіонах подібні рекомендації розповсюджували дільничні інспектори міліції як «пам'ятки» для мешканців. Заходи віктимологічної профілактики слід розробляти з урахуванням специфіки місцевої кримінальної ситуації і доводити до відома населення, використовуючи засоби масової інформації.

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ, ЙОГО ВИДИ ТА НАСЛІДКИ

Жорстоке поводження з дітьми - проблема держави та кожної свідомої особистості. Це реальність для тисячі неповнолітніх, які не отримують освіти, не мають постійного місця проживання, жебракують з однолітками або дорослими, потерпають від побиття та насильства, котрих примушують до важкої праці. І в наслідок того: поширення дитячої проституції, порнографії, і комерційна сексуальна експлуатація дітей, торгівля ними, це ті факти страшної агресії та жорстокості, що завдяки засобам масової інформації стають відомими громадськості.

Проблема жорстокості й насильства в нашому суспільстві стає дедалі актуальнішою. Це пов'язано з багатьма соціально-економічними чинниками, серед яких слід відзначити: збільшення кількості неповних сімей унаслідок розлучень і виїзду батьків за кордон, відвертої неконтрольованої пропаганди насильства та агресії на телеекранах, масове відкриття комп'ютерних та ігрових залів, де підлітки можуть “втекти”, “відірватися” від реальності та відчути себе “героями - вбивцями”, тощо.

Загрозою гармонійного психічного розвитку дитини можуть стати випадки, коли батьки не помічають їх - емоційна депривація; чи коли висувають завищені вимоги, що не відповідають розвитку; використовують дитину як “заручника” при вирішенні сімейних конфліктів, для задоволення власних егоїстичних потреб. Складність проблеми насильства вимагає комплексного підходу й об'єктивної оцінки методів розв'язання. Отже, насильство над дітьми поділяють на:

1. Фізичне насильство - усі форми травматизму, спричинені навмисними діями дорослих: переломи кісток, черепно-мозкові травми, синці на тих частинах тіла, на яких

вони не повинні з'являтися, коли дитина грається, опіки, подряпини, сліди людських укусів; споживання невідповідної їжі, напоїв або медикаментів (наприклад, наркотиків чи алкоголю, щоб змусити дитину заснути). Фізичне насильство у сім'ї визначається законом як умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, а також умисне позбавлення свободи, житла, їжі, одягу та інших нормальних умов життя, що може призвести до смерті постраждалого, викликати порушення фізичного і психічного здоров'я, зашкодити його честі й гідності.

2. Сексуальне насильство - це залучення дітей або підлітків до 18 років, до сексуального життя дорослих, без розуміння та згоди перших на це, а також просте споглядання чи присутність при сексуальних діях або сексуальна експлуатація дитини. Сексуальне насильство в сім'ї, закон трактує, як протиправне зазіхання одного члена родини на статеву недоторканність іншого, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї. Слід зазначити, що фахівці розуміють під діями сексуального характеру щодо неповнолітніх залучення дитини за її згодою або без такої згоди до сексуальних дій із дорослим (або людиною, яка старша від дитини не менш, ніж на три роки) задля отримання останнім сексуального задоволення або вигоди.

3. Емоційне (психічне) насилля - це вплив на психіку дитини шляхом залякування, погроз (зокрема фізичною розправою), щоб зламати волю до опору, заблокувати відстоювання своїх прав та інтересів, примус робити те, що суперечить її моральним принципам, висміюванням, дратуванням, кривдженням, залякуванням, постійна критика, ігнорування, приниження, тероризування. Психологічне насильство в сім'ї закон визначає як насильство, пов'язане із впливом одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно викликається емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, і може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю. Як свідчить практика, діти часто стикаються хоча б з одним із проявів

психологічного насильства: або принижували (зокрема й нецензурною лайкою), або зневажливо критикували їхню особистість, або до них застосовували погрози.

4. Байдуже ставлення (занедбання дитини) - небажання задовольнити потреби в одязі, їжі, медичній допомозі, тобто батьки не надають адекватну опіку і захист.

5. Економічне насильство - це навмисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу й іншого майна або засобів, на які потерпілий має передбачені законом права, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного або психічного здоров'я. Найхарактернішими різновидами економічного насильства щодо дітей є:

- примушування батьками або піклувальниками неповнолітніх до жебрацтва чи праці, що перешкоджає або унеможливує отримання дитиною освіти і ставить під загрозу її життя, здоров'я, нормальний фізичний та психічний розвиток;

- примушування до протиправних дій в економічній сфері;

- позбавлення та/або погроза позбавлення житла та грошового утримання;

- існування за рахунок дитини (наприклад, дитини-інваліда).

Економічне насильство в родині є дуже небезпечним із точки зору криміналізації дітей та підлітків - не маючи змоги легально отримувати й витратити кошти, вони вдаються до жебрацтва, крадіжок, азартних ігор тощо.

Зневажанню і насиллю над дітьми сприяють певні соціальні й культурні умови .

- відсутність у соціальній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань;

- демонстрація насильства у засобах масової інформації;

- неможливість своєчасно встановити факт насильства і здійснити втручання, тому що цього не дозволяють права громадянина, недоторканість приватного життя, власну та сімейну таємницю, закріплені у Конституції;

- відсутність ефективної превентивної політики держави;

- недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми;

- низька правова грамотність населення;

Причинами жорстокого поводження можуть бути й фактори сімейного виховання, які призводять до дезінтеграції «Я» дитини. За О. Захаровим, це:

- нерозуміння батьками своєрідності особистісного розвитку дитини;

- неприйняття дорослими дитячої індивідуальності;

- невідповідність вимог і очікувань батьків потенціалу і потребам дітей;

- нерозуміння особливостей виховання, різні вікові періоди;

- непослідовність у взаєминах дорослих і дітей;

- неузгодженість між батьками змісту, цілей і засобів виховання;

- прагнення визнання в якійсь сфері (професійній, економічній, соціальній) і неможливість її досягти;

- раптові серйозні зміни у різних сферах життя (втрата роботи, хвороба, смерть дружини тощо);

- афект, невміння загальмувати свою поведінку;

- приклад власних батьків;

- психічні хвороби;

- тендерні стереотипи суспільства, соціокультурне сприйняття статі, що диктує певну поведінку, культурні норми, стиль одягу;

- психологічні риси, здібності, види діяльності, професії.

Деякі з можливих причин жорстокого поводження з неповнолітніми в сім'ї: особистісні риси батьків (агресивність, авторитарність); відсутність позитивного прикладу поводження з дітьми; алкоголізм, наркоманія, релігійний фанатизм; фізичні чи психічні вади батьків (розумова відсталість, психічні захворювання, глухота, сліпота тощо); невміння виховувати дітей, незнання своїх прав та обов'язків щодо дітей, відповідальності за них, незнання прав та потреб дітей; невміння долати сімейні та життєві кризи, відсутність самореалізації.

Серед причин, що призводять до формування жорстокого поводження з дитиною в родині, можна назвати психологічні особливості самих малюків, які провокують насильницькі дії батьків. Це не означає, що дитина є “винною” в тому, як до неї ставляться, йдеться про те, що батьки, які не можуть прийняти певні особистісні, соматичні, психічні особливості власних нащадків, “зривають” на них своє невдоволення.

1. Фізичні та психічні аномалії, природжені аномалії розвитку дитини, які не лише ускладнюють виховання, а й украй обурюють і дратують батьків.

2. Розумова відсталість або хронічні психічні захворювання (якщо в середньому поширення інтелектуальних вад серед дітей складає 2-3 %, то в популяції дітей, які зазнали жорстокого ставлення, цей показник сягає 20-40 %). Батьки вдаються до насильства, оскільки не мають інших навичок подолання складнощів, пов'язаних із вихованням “особливої” дитини, а також зганяють на ній своє розчарування, викликане невинуватим власних надій. Додатковим фактором стає нервово-психічне перевантаження, спричинене доглядом за дитиною із затримкою розвитку або з психічними порушеннями.

3. Передчасне народження та, як наслідок, необхідність спеціальних заходів із підтримки життєдіяльності та нормального розвитку дитини протягом тривалого часу. Така ситуація дратує батьків, схильних покладати на нащадків великі надії, оскільки їм здається, що всі їхні зусилля марні, а сподівання повністю зруйновані, адже дитина ніколи не зможе стати видатною особистістю.

4. Гіперактивність, імпульсивність, агресивність малюка, що призводять до зниження здатності підкорятися вимогам батьків.

5. Плаксивість або галасливість дитини, яка в низці випадків призводить до зниження материнської прив'язаності та підвищення дратівливості через нервово-психічне навантаження.

6. Надмірна в'ялість і пасивність дитини, яка “ображає” матір, котра вважає, що дитя “недостатньо її любить” або байдуже до неї ставиться. Для деяких матерів це почуття є

настільки нестерпним, що вони починають вимагати в дитини будь-яких проявів любові насильницьким шляхом.

Отже, причини формування насильницьких взаємин у родині не вичерпуються будь-яким одним фактором. Розвиток стосунків такого типу між батьками та дітьми є наслідком поєднання соціально-економічних, психологічних та інших факторів.

Хохлова І.М., студент
Кіровоградського відділення ННІЗН
Національної академії внутрішніх справ

МІСЦЕ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Останніми роками в межах протидії злочинності вченими-кримінологами дедалі більше уваги приділяється віктимологічному аспекту запобіжної діяльності. Разом із тим, віктимологічна профілактика, як один із напрямів запобігання злочинності ще не посіла в нашому суспільстві належного місця.

Проблемі віктимологічної профілактики злочинності серед працівників ОВС України майже не приділяється уваги, а отже, цілий напрямок запобігання злочинності в ОВС залишається поза увагою суб'єктів профілактики, що робить окреслене питання надзвичайно актуальним.

Під віктимологічною профілактикою розуміють такий вид діяльності, що впливає на злочинність через знання про жертву. Жертва - це особа, яка постраждала від злочину, і тому оцінювати її поведінку (з етичної точки зору) потрібно дуже обережно. За інших умов це може виглядати як перенесення вини за вчинене на потерпілого, що неприпустимо, особливо коли мова йде про злочини, вчинені правоохоронцями. Саме тому для віктимологічної профілактики особливе значення має вимога здійснення профілактичних заходів на підставі глибокої поваги до особистості, із дотриманням норм етики.

Віктимологічна профілактика як один із напрямків кримінологічної профілактики передбачає специфічну діяльність соціальних інститутів, спрямовану на виявлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку та обумовлюють учинення злочинів, виявлення груп ризику й конкретних осіб із підвищеним рівнем віктимності та вплив на них з метою активізації їх захисних властивостей, а також розроблення спеціальних засобів захисту від злочинних посягань.

Основними завданнями віктимологічної профілактики називають: утримати від учинення злочину певну категорію осіб, яких провокує на вчинення злочину поведінка потенційних жертв, через що такі злочинці в силу провокації стають своєрідними «жартами своїх жертв»; зберегти для суспільства (застосувавши заходи виправлення) тих осіб, які у протилежному випадку могли б стати злочинцями-жертвами; здійснювати профілактичний вплив із використанням аргументації віктимологічного характеру, доводячи її до об'єктів профілактики через різні канали - перш за все через ЗМІ.

Основним шляхом віктимологічного напрямку профілактики злочинності в ОВС на сьогодні є інформаційне забезпечення. Позитивний запобіжний ефект у віктимологічному аспекті може мати широка роз'яснювальна робота з використанням газет, радіо, телебачення, мережі Інтернет, у яких доцільно висвітлювати рекомендації про елементарні правила поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях, іншу віктимологічну інформацію, що сприятиме підвищенню пильності людей та обізнаності громадян щодо того, як вони мають діяти в разі порушення їх прав. Виступаючи з лекціями і бесідами, працівники правоохоронних органів повинні звертати увагу на обставини віктимного характеру, рекомендувати бути пильнішим, додержуватися правил безпеки, критичніше ставитися до своїх вчинків.

Індивідуальна віктимологічна профілактика полягає у виявленні осіб з підвищеною віктимністю і проведенні з ними

профілактично-виховних заходів, спрямованих на зниження ризику стати жертвою злочинних посягань. Прийоми і методи індивідуальної віктимологічної профілактики достатньо відомі. Проте зазначимо, що вони, як правило, зводяться лише до захисно-виховної роботи з громадянами, які стали потерпілими. Робота з виявлення осіб із підвищеною віктимністю практично не ведеться. Така однобічність у віктимологічній профілактиці зумовлена головним чином відсутністю спеціальних методик виявлення осіб з підвищеною віктимністю і суб'єктів, які здійснюють цей вид профілактики. Індивідуальна віктимологічна профілактика має бути спрямована не лише на потенційні жертви, а й на їх мікросередовище. Система заходів даної профілактики характеризується не простим впливом активного суб'єкта на пасивний об'єкт, а специфічною формою взаємозв'язку, коли одна сторона намагається перетворити поведінку іншої в позитивному для неї напрямі.

Заходи індивідуального впливу можна поділити на два види: переконання і допомоги. Заходи переконання мають як захисний, так і виховний характер. Такими є бесіди, роз'яснення того, як не стати жертвою злочину, забезпечити цілісність свого майна тощо. Умовою, що сприяє вчиненню багатьох злочинів, є алкогольне сп'яніння жертви, тому віктимологічна профілактика значною мірою спрямована на попередження пияцтва. Крім того, треба активно пропагувати й інші засоби профілактики - встановлення охоронної сигналізації, використання технічних засобів особистої безпеки тощо.

До заходів допомоги належить насамперед організація спеціальних консультаційних пунктів, центрів соціально-психологічного впливу на громадян, основним завданням яких є інформування населення про способи захисту від злочинів. У центрах психологічної допомоги слід організовувати групові й індивідуальні консультації з потенційними жертвами злочинів, у ході яких надавати їм соціально-психологічну допомогу, прогнозувати їх індивідуальну поведінку, виявляти і намагатися разом з ними нейтралізувати віктимологічно значимі якості особи

Важливим елементом віктимологічної профілактики є правова освіта населення. Знання законів, що регулюють цивільні, трудові, сімейні, господарські, кримінально-правові та інші відносини, дають можливість багатьом уникнути долі постраждалих від злочинів.

Отже, віктимологічна профілактика передбачає досить широкі можливості запобігання злочинності серед працівників ОВС: розроблення рекомендацій, проведення широкої інформаційної кампанії, стимулювання громадян до оскарження протиправних дій з боку працівників ОВС, а також повідомлення про можливі порушення закону, які також мають враховуватись під час розроблення загальної системи профілактики злочинності в ОВС. Зазначений напрямок є дуже перспективним, а його недооцінювання позбавляє суб'єктів профілактики низки можливостей ефективно впливати на злочинність в ОВС.

Корецька О.С., слухач ННІЗН
Національної академії внутрішніх справ

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА

Злочинність неповнолітніх - віддзеркалення дорослої злочинності. Причому поширюється вона не лише завдяки прямому кримінальному впливу на дітей, а й загальній поведінці дорослих в суспільстві. Наприклад, психологи відмічають, що все більше підлітків уже в своєму віці прагнуть мати багато грошей, але зовсім не мають бажання їх заробляти. Це, як правило, зумовлено не лише недостатнім вихованням з боку батьків, але і том, що вони постійно чують і бачать по радіо, телебаченню тощо. Саме тому статистика МВС говорить про те, що більшість злочинів, вчинених дітьми, мають саме матеріальний характер.

Протягом 2014 року неповнолітніми в Україні було вчинено 7464 злочинів, з них більше 74% - злочини проти власності. Звичайно, переважна їх більшість - крадіжки. Але викрадення майна із застосуванням сили та зброї також досить поширене явище (близько 80%) [1]. Майже кожен третій злочин, вчинений неповнолітніми супроводжується особливим цинізмом та цинізмом. Значна кількість зареєстрованих правопорушень вчиняється в групі [2, 14]. А скільки ще подій, в яких беруть участь декілька осіб, але одна дитина вирішує взяти всю провину на себе? Або за неї вирішують...

Найбільш сприятливою територією для вчинення неповнолітніми є місця, де вони навчаються. Так, на території освітніх закладів найчастіше вчиняються крадіжки з роздягалень, бійки, які мають різні наслідки, вимагання грошей старшими у молодших тощо.

Останнім часом особливо часто надходять до міліції повідомлення про замінування шкіл, вузів. Здебільшого такі дзвінки також надходять від неповнолітніх. Маючи хуліганські мотиви, вони часто навіть не здогадуються, що такі витівки передбачають кримінальну відповідальність.

Набувають поширення і завідомо неправдиві повідомлення про замінування навчальних закладів. Протягом 2014 року таких повідомлень було зафіксовано близько півтисячі. При цьому доведено вину 11 неповнолітніх «телефонних терористів». Крім судимості, батькам цих дітей доведеться покривати матеріальні збитки, завдані державі [1].

Найчастіше в школах здійснюються крадіжки мобільних телефонів та інших модних сьогодні пристроїв. Зумовлені такі злочини тим, що викрасти, а то і просто забрати, у малої дитини значно простіше, аніж у дорослого, тим більше, що сьогодні навіть першокласники приходять до школи з досить дорогими моделями.

Звичайно, неповнолітні злочинці не обмежуються в своїй діяльності лише навальними закладами. За їх межами вони

часто вчиняють грабежі, розбої, зґвалтування, крадіжки автотранспорту та ін.

Не можна не сказати про те, що «шкільна» злочинність має високу латентність. Для цього є ряд причин:

- злочини, вчинені неповнолітніми, здебільшого не мають тяжких наслідків, а тому батьки часто не звертаються до правоохоронних органів із заявою про злочин;

- трапляється і таке, що самі потерпілі не розповідають нікому про те, що стали жертвою злочину: ні батькам, ні вчителям. Це може бути обумовлено різними причинами - від того, що злочинець їх залякав до помилкове почуття дружби;

- нерідко суспільство не надає належного значення, вважаючи злочини малолітніх просто дитячими забавками;

- якщо про злочини першими дізнаються вчителі або адміністрація школи, технікуму, вони переважно намагаються вирішити в межах закладу без залучення правоохоронних органів, піклуючись про репутацію закладу. Така поведінка цілком заохочується батьками злочинців, а інколи підтримується навіть батьками потерпілих [3, 45-49].

Численні недоліки вітчизняної освітянської системи, недостатня увага батьків до своїх дітей, популяризація так званих подвійних стандартів, неприйнятні умови життя, велика соціальна та майнова різниця між підлітками, диктатура дорослих замість бесід та розуміння, стрімке падіння моральності - все це сприяє вчиненню правопорушень та злочинів серед школярів [4, 93-95].

Якщо говорити про злочини, які вчиняються в середніх навчальних закладах, цілком природньо, що головні причини криються в тому, яку роботу проводить педагогічний колектив, яка ступінь довіри у них з підлітками, який вплив вони на них мають. Але не можна знижувати відповідальність батьків, які часто не звертають уваги на перші ознаки схильності своїх дітей до злочинної діяльності, а то і прямо її покривають. Дуже великий вплив мають засоби масової інформації, телебачення,

інтернет, комп'ютерні ігри, які відкрито пропагують насилля та жорстокість [5, 64-75].

Про причини виникнення злочинності в школі можна говорити довго і всіх все одно не перелічиш. Набагато важливіше з'ясувати, як же їй зарадити. Всім відомо, що першим способом боротьби зі злочинами являється їх профілактика. Навчальні заклади - не виняток. І проведення цієї профілактики не повинно обмежуватися рамками школи і шкільного колективу. Насамперед суспільству слід усвідомити, що явище дитячої злочинності - сукупне, і працювати над її виколенням повинні працювати всі верстви населення.

У підлітковому віці у неповнолітніх особливо яскраво проявляється схильність до стихійного створення усіляких організацій. Всі системи, які мають найменше відношення до виховання дітей, намагаються в будь-який спосіб перешкоджати таким утворенням. Але набагато ефективніше могло би стати просто направлення цієї діяльності в потрібному напрямку. Так, учні середніх та старших класів з успіхом могли б об'єднатися в органи учнівського самоврядування, які б займалися саме попередженням та виявленням правопорушень в конкретному навчальному закладі. Це шкільне об'єднання має підтримувати постійний зв'язок з регіональною кримінальною міліцією в справах дітей, службою у справах дітей. Не дивлячись на те, що діяльність учнівського самоврядування в освітніх закладах дедалі набуває все більшої популярності, але вони, як і вся освітня система, розраховані саме на «благополучних» дітей, а ті, які потрапили в так звану групу ризику, як правило, залишаються поза увагою [6, 112-115].

Не менш вагомим є попередження рецидивної злочинності, тобто роботи з тими підлітками, які вже вчинили той чи інший злочин. На сьогоднішній день всі структури - від навчальних закладів до навчальних закладів - проводять певну роботу в цьому відношенні. Але найчастіше цього буває недостатньо. Дуже важливого значення на цьому етапі набуває тісний взаємозв'язок внутрішньошкільних органів між собою і

зовнішніми організаціями. І це повинен бути обов'язково всебічна взаємодія, а не одностороння, як це часто відбувається в сучасних закладах.

Особливо актуальним є виведення з тіні вчинення латентних злочинів. Цьому також сприятиме постійний зв'язок між різними структурами. Але не менше необхідно реформувати систему покарань за вчинення правопорушень та злочинів неповнолітніми як самих порушників, так і їх батьків. На сьогоднішній день повністю нівелюється попередження злочину, коли підліток отримує в кращому випадку мінімальний штраф, а то і просто усне зауваження, наприклад, за дрібну крадіжку. Саме в зв'язку з цим велика кількість потерпілих не звертається із заявами про вчинення злочину щодо них неповнолітніми, розуміючи, що навіть судовий розгляд справи навряд чи зупинить малолітніх злочинців від подальшого вчинення незаконних дій.

Не можна не згадати про вплив віктимної поведінки на збільшення кількості злочинів, вчинених саме неповнолітніми. Адже з їхньою нестійкою психікою та несформованими ідеалами дуже важко протистояти прямій або прихованій провокації. Тому в комплекс заходів щодо попередження дитячої злочинності повинна входити не лише робота з девіантними дітьми, але і з потерпілими, і з тими, хто ще не мав прямого відношення до злочинної діяльності [7, 67-68].

Таким чином, можна зробити висновок, що за злочини, вчинені неповнолітніми на території навчальних закладів, повинні відповідати не лише вчителі цих учнів. Попередження кримінальної поведінки у дітей повинно стати щоденним завданням всього суспільства. Без тісного взаємозв'язку між правоохоронними органами, соціальними службами, навчальними закладами та батьками вести будь-які попереджувальні заходи просто не має сенсу.

Список використаних джерел

1. http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=11038&l1iB1Ц

2. Запорожець О. Д., Овчаренко В. Г., Бакаєв О. В., Врублевський О. С, Мироненко В. П. Профілактична діяльність кримінальної міліції у справах неповнолітніх: Метод, реком. - К., 2002.

3. Зиядова Д. З. Преступность учащихся общеобразовательных учреждений и проблемы ее предупреждения. — М., 2006.

4. Бакаєв О.В. Профілактика правопорушень серед учнівської молоді / Педагогічно-правова профілактика правопорушень серед учнівської молоді: Наук.-метод, зб. статей. — К., 1997.

5. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження: Монографія / Кол. авторів: В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, В. Д. Воднік та ін.; За заг. ред. професорів В. В. Голіни та В. П. Ємельянова — Х.: Право, 2006.

6. Социальная помощь детям. Исследования и методические рекомендации - К.: Представительство Детского Фонда Объединенных Наций, 2000.

7. Аналіз причин правопорушень неповнолітніх як підгрунтя соціально-педагогічної роботи з молоддю щодо профілактики злочинності // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. — 2006.
— № 30.

Михалік О.І., здобувач Науково-
дослідного інституту вивчення
проблем злочинності ім. В.В. Сташиса
НАПрН України

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ БОРОТЬБИ ІЗ ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВОМ В УКРАЇНІ

Як свідчать постулати економічної теорії, гроші виконують чимало важливих економічних функцій. Це означає, що вони виступають підвалиною кредитно-фінансової системи будь-якої країни світу. Стабільність національної та іноземної

валюти за сучасної міжнародної політичної кон'юнктури впливає на рівень соціально-економічного розвитку нашої держави, добробут українців, їх можливість реалізації низки конституційних прав (на житло, соціальне забезпечення, доступне медичне обслуговування, освіту та ін.). У ст. 99 Конституції України забезпечення стабільності гривні визнається невід'ємною функцією держави. Тому різні незаконні прояви щодо штучного зменшення стабільності національної валюти можна визнати суттєвою загрозою для національної, зокрема економічної безпеки України.

Доходи від акцизного податку при продажу алкоголю, цигарок та інших товарів, на які у держави є природна монополія, посідають значне місце у структурі доходів Державного бюджету України. Звідси підроблення марок акцизного податку сприяє недоотриманню державою мільярдів гривень, що мають спрямовуватись на забезпечення соціальних гарантій найменш захищених верств населення.

У ст. 199 КК України передбачена кримінальна відповідальність за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів. Цей злочин у Розділі VII Особливої частини КК України закріплений першим. Це вказує на його підвищену суспільну небезпечність порівняно з іншими господарськими злочинами.

Відповідно до офіційної статистичної інформації Генеральної прокуратури України, у 2013 р. за ст. 199 КК України було обліковано 1 188 кримінальних правопорушень, у 2014 р. - 670. Незважаючи на певне зменшення останнім часом кількості облікованих за даною статтею злочинів, їх питома вага у структурі господарських злочинів залишається значною - 19,7 % (2013 р.) [1; 2]. Тобто майже кожний п'ятий господарський злочин пов'язаний із виготовленням та збутом підроблених

грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів.

Протягом 2010-2014 рр. в Україні у середньому за ст. 199 КК України засуджується 163 особи. Станом на 2014 р. кожний четвертий засуджений вчинив подібне кримінальне правопорушення у групі, а кожний п'ятий - має незняту чи непогашену судимість [3]. Це вказує на яскраво виражений груповий характер злочинів, передбачених ст. 199 КК України, а також підкреслює підвищену антисуспільну спрямованість особистості злочинців.

За 10 місяців 2014 р. правоохоронними органами України було вилучено лише 515 підроблених банкнот української гривні переважно номіналом 50 і 100 грн. [4]. Це доводить, з одного боку, недостатню ефективність органів внутрішніх справ із запобігання фальшивомонетництву, а, з іншого, - законспірованість діяльності фальшивомонетників. Звичайно, що зазначені обставини відбиваються на високому рівні латентності злочинів щодо виготовлення та збуту підробленої валюти та інших предметів, вказаних у ст. 199 КК України.

Останнім часом побільшало випадків виготовлення в Україні або завезення на її територію з метою збуту підробленої іноземної валюти (переважно доларів США та євро), яка обчислюється сотнями тисяч. Крім цього, фіксуються факти завезення в Україну підроблених грошей з території Луганської та Донецької областей, яка контролюється незаконними військовими формуваннями. Означене може свідчити про намагання підризу економічної стабільності України з боку сепаратистів не тільки зупинкою потужних промислових підприємств Донбасу, але й шляхом збільшення грошової маси національної валюти.

Підроблені гроші часто обмінюються у банківських установах та завдяки їм відкриваються депозитні рахунки. Це може означати про вдосконалення злочинцями механізму вчинення подібних злочинів, а також їх тісний зв'язок із легалізацією коштів, одержаних злочинним шляхом.

Для реалізації кримінальної корисливої мотивації, пов'язаної із отриманням якнайбільшого злочинного прибутку, злочинці постійно удосконалюють власні знання та спеціальні навички у галузі хімії, поліграфії, фізики. Фальшивомонетники з метою зменшення ризиків виявлення підробленої валюти освоюють спеціальні технічні прилади та обладнання, що використовуються для виготовлення підроблених грошей. Постійний розвиток інформаційних, комп'ютерних технологій, спеціального програмного забезпечення використовується злочинцями не лише для підвищення «якості» результатів їх злочинної діяльності. Це сприяє обміну злочинним досвідом з іншими фальшивомонетниками як в Україні, так й у державах близького та дальнього зарубіжжя, а також новими знаннями і технологіями виготовлення підроблених грошей, державних цінних паперів та ін. Злочинці, які займаються виготовленням підробленої валюти, розширюють лави осіб, які її поширюють через банківські установи й торгівельні мережі. Тому складний ланцюг злочинних взаємовідносин між фальшивомонетниками заважає органам кримінальної юстиції розкривати такі злочини та встановлювати усіх співучасників, що винні у їх вчиненні.

Запобігання обігу підроблених грошей в Україні заважають економічні та психологічні перепони. Вони полягають у намаганні потерпілих, в яких випадково опинились підроблені гроші, продовжити ланцюг їх незаконного обігу шляхом подальшого збуту під час придбання товарів чи послуг. Таким чином, потерпілі, уникаючи матеріальних збитків, не передаючи за власної ініціативи підроблені гроші до банків й не повідомляючи про це правоохоронні органи, поповнюють лави злочинців, а також потерпілих від своїх незаконних дій.

Вказані обставини доводять поширеність в нашому суспільстві явища фальшивомонетництва та вказують на необхідність вироблення шляхів удосконалення діяльності органів кримінального переслідування із запобігання злочинам, пов'язаним із підробленням грошей, цінних паперів, білетів

державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року / Генеральна прокуратура України, 2014 р.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року / Генеральна прокуратура України, 2015 р.
3. Звіт про склад засуджених за 2014 рік (форма № 7) / Державна судова адміністрація України, 2015 р.
4. Василь Пісний: У разі виявлення підроблених грошей негайно телефонуйте «102» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://dsbez.mvs.gov.ua/article/?id=551>. - Заголовок з екрану.

Баранова В.О., аспірантка
юридичного факультету з відривом
від виробництва Київського
національного університету
ім. Тараса Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Сучасний період розвитку української держави визначається впровадженням корінних перетворень у суспільстві і потребує ретельного перегляду основних засад, форм та методів діяльності органів влади, зокрема міліції як органу виконавчої влади.

В органах внутрішніх справ (далі ОВС) заходи щодо попередження насильства в сім'ї здійснюють служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей, які:

- виявляють причини й умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення;

- беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними;

- відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання й проводять з ними профілактичну роботу;

- виносять офіційні попередження членам сім'ї про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї;

- приймають та розглядають у межах своїх повноважень, заяви й повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення;

- вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;

- направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства;

- виносять захисні приписи, контролюють їх виконання;

- направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми;

- взаємодіють зі спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, з органами опіки й піклування та спеціалізованими установами для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства в питаннях попередження насильства в сім'ї тощо.

Відповідно до статистичних даних у 2014 році дільничними інспекторами міліції вживалися заходи щодо покращання на місцях роботи з профілактики злочинів, які пов'язані з насильством у сім'ї. Станом на 01.01.2015 на обліку в ОВС перебуває майже 77,6 тис. осіб (71 тис. чоловіків та 6,6 тис. жінок), які вчинили насильство в сім'ї. Поставлено на облік

майже 77,7 тис. таких осіб (понад 71,1 тис. чоловіків та 6,6 тис. жінок).

До ОВС України протягом 2014 року надійшло 117,9 тис. заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством в сім'ї, або 2,8% від загальної кількості зареєстрованих заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події. Також ОВС було розслідувано 425 кримінальних проваджень за правопорушеннями, скоєними в сімейному середовищі. За фактами вчинення насильства в сім'ї та невиконання захисного припису складено 95,8 тис. адміністративних протоколів за ст. 173-2 КУпАП, з яких 15,6 тис. (16,3%) - повторно. Особам, які скоюють насильство в сім'ї, винесено понад 79 тис. офіційних попереджень та 6,4 тис. захисних приписів.

Відповідно до вимог Закону України „Про попередження насильства в сім'ї” 652 особи, стосовно яких вчинено насильство в сім'ї, направлено до спеціалізованих установ для реабілітації та 5,3 тис. осіб, які вчинили насильство в сім'ї, направлено до кризових центрів для проходження корекційної програми.

Важливим аспектом профілактики насильства в сім'ї є своєчасне реагування ОВС на сигнали й повідомлення про їх вчинення. У разі встановлення в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину приймається рішення відповідно до Кримінального Процесуального кодексу України, а у випадку встановлення ознак адміністративного правопорушення - відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Позитивним кроком щодо покращення боротьби з насильством в сім'ї було ухвалення Верховною Радою України Закону "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо врегулювання питання відповідальності за вчинення насильства в сім'ї", яким виключено зі статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення покарання у вигляді штрафу та виправних

робіт. При цьому залишено покарання у вигляді громадських робіт або адміністративного арешту, передбачено можливість застосування приводу до особи, яка ухиляється від явки до ОВС або суду у справі про вчинення насильства в сім'ї.

Основними проблемами сучасного стану державної політики попередження та протидії насильству в сім'ї у правоохоронній сфері є низька ефективність роботи та судового переслідування, в соціальній сфері - катастрофічна нехватка притулків та центрів допомоги потерпілим від домашнього насильства та відсутність умов для роботи із кривдниками. Разом з цим спостерігається низький рівень взаємодії між різними структурами на обласному, та особливо районному рівні, а також відсутність системної підготовки фахівців для роботи в цій сфері.

Важливими напрямками сучасної державної політики у сфері попередження та протидії насильства в сім'ї є інформування громадськості, просвіта, навчання; створення ефективної системи надання допомоги та захист потерпілих; покращення взаємодії між усіма структурами, які залучені до протидії насильства в сім'ї та надання допомоги потерпілим на національному, обласному та районному рівнях, підвищення ефективності правоохоронних дій та судового переслідування порушників; робота з кривдниками, термінове підвищення кваліфікації серед державних службовців, залучених до протидії насильству в сім'ї, формування в суспільстві неприйняття насильства як форми вирішення конфліктів, формування механізму підтримки громадських організацій, перш за все фінансової.

Бондаренко Є.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПРІОРИТЕТНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ

Проблема страхового шахрайства тривалий час не стосувалася українського ринку страхування, проте в сучасних умовах розвитку цього ринку, збільшення попиту на послуги страхування, страховий ринок стає все більше цікавити шахраїв. Страхова статистика в Україні не ведеться, проте за різними даними збиток страхових компаній від дій шахраїв складає 10-15%, а в деяких компаніях до 25% від загальної суми страхового відшкодування. Водночас дана статистика повною мірою не відображає рівень і динаміку розповсюдження злочинів цього виду унаслідок високого рівня їх латентності.

Так за даними російських фахівців, латентність шахрайства у сфері страхування сягає страхітливої цифри - до 50 . Схожа ситуація наявна і на вітчизняному страховому ринку [1].

На високий рівень латентності шахрайств у сфері страхування впливають об'єктивні чинники, передусім: загальна криміналізація окремих об'єктів страхового бізнесу, зокрема автомобільного ринку; недбалість або особиста зацікавленість представників страхових компаній: відсутність належної взаємодії страховиків між собою та правоохоронними органами; намагання страховиків, які виявили ознаки шахрайства, вирішити питання в позасудовому порядку, не звертаючись до правоохоронних органів; доступність умов страхування та легкість одержання страхової виплати; неефективна робота правоохоронних органів [2, с.16].

З огляду на зазначене, до пріоритетних заходів протидії шахрайству у сфері страхування можна віднести:

- розроблення міжвідомчої інструкції про порядок обміну інформації між страховиками (служби безпеки, підрозділи з урегулювання збитків, відділи виплат), органами внутрішніх справ (слідчі апарати, підрозділи кримінального розшуку, ДАІ, дільничні інспектори міліції, експертні служби та ін.), а також іншими відомствами на етапах укладання договору страхування та перевірки інформації про страхувальника, при розслідуванні обставин настання страхової події та в разі виявлення ознак злочинів;

- запровадження механізму оперативного обміну інформацією між страховими компаніями (автоматизована інформаційна система «Бюро страхових історій») та МВС України (автоматизовані бази даних про викрадені автомобілі, база Укрбюро Інтерполу тощо);

- налагодження взаємодії страхових компаній з митною службою і прикордонною службою з метою отримання інформації про наявність страховок на автомобілі іноземних громадян, які перетинають кордон;

- запровадження контролю за використанням номерних бланків страхових полісів і спеціальних знаків шляхом створення на базі України (або державного регулятора на ринку страхування) відповідного централізованого банку даних;

- зобов'язання страхових і лізингових компаній інформувати територіальні органи внутрішніх справ про видачу страховок на коштовні та престижні марки автомобілів громадян, які проживають на території обслуговування;

- до укладення договору страхування транспортних засобів перевірку ідентифікаційних номерів вузлів й агрегатів автомобіля з їх цифровим фотографуванням, за потреби залучення до цієї перевірки працівників експертно-криміналістичних підрозділів МВС України;

- на базі ДІАЗ МВС України створення окремої бази даних про обставини вчинення незаконних заволодінь автомобілями, що взяті в оренду, застраховані та перебувають у заставі;

- при зверненні потерпілих про незаконне заволодіння застрахованими транспортними засобами проведення ретельних перевірок із залученням представників страхових компаній щодо правдивості наданої громадянами інформації та виявлення ознак страхового шахрайства;

- спільно з представниками страхових компаній обговорення перспектив запровадження «прихованого маркування» деталей і агрегатів автомобілів престижних марок, з метою подальшої ідентифікації в разі викрадення автомобіля та розукомплектування;

- розроблення та запровадження в діяльність страхових компаній методичних рекомендацій з виявлення ознак страхового шахрайства та інших правопорушень на етапах укладання та виконання договорів страхування з урахуванням специфіки вітчизняного страхування;

- на постійній основі проведення спільних навчально-практичних семінарів і тренінгів за участю працівників правоохоронних органів та страхових компаній з обговоренням технологій страхового шахрайства, відповідних засобів і методів протидії.

Аналіз роботи вітчизняних страхових компаній свідчить, що лідери страхового ринку України багато в чому відповідають міжнародним, зокрема європейським, стандартам і, об'єднуючись з фінансовими групами, здатні конкурувати на внутрішньому ринку з іноземними страховими компаніями. Проте для приведення національної страхової системи у відповідність зі світовими стандартами необхідне проведення якісних змін [3, с. 216-217].

Список використаних джерел

1. Жилкина М. С. Страхование мошенничество / Жилкина М. С. - М. : Волтерс Клувер, 2005. - С. 35.

2. Черней В.В. Теоретичні та практичні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня док. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В.В. Черней. - 2014. - 36 с.

3. Черней В.В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: [текст] монографія / В.В. Черней. - Київ: Центр учбової літератури, 2014. - 456 с.

Заблоцький Ю.П., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання вирішують завдання усунення, нейтралізації, мінімізації криміногенних факторів. Спеціальна визначеність функцій стосовно виявлення й усунення (блокування і нейтралізації) причин, умов та інших детермінант є основним моментом їх профілактичної діяльності. Спеціально-кримінологічні заходи включають і такі додаткові елементи, як змушування особи шляхом її переконання до добровільної відмови від задуманого чи припинення розпочатого злочину. Вони мають часові рамки, локалізовані в часів та просторі, природно доповнюють і конкретизують загально-соціальні заходи.

Більше того, заходи спеціально-кримінологічного запобігання переважно спрямовані на певний вид корупційних правопорушень, у той час, як заходи загальносоціального запобігання, як правило, здійснюють профілактичний вплив на весь комплекс соціальних передумов корупції, причини та

умови всіх чи більшості видів корупційних правопорушень [1, с. 289].

Зважаючи на той факт, що витoki виникнення комплексу причин і умов, що детермінують злочини корупційної спрямованості, формуються як до служби в ДКВС України, так і під час її проходження, представляється необхідним сформулювати такі основні напрями їх спеціально-кримінологічного запобігання:

1) правове регулювання заходів запобігання злочинам корупційної спрямованості;

2) зміна інформаційної політики у сфері запобігання і протидії корупційним правопорушенням;

3) нові підходи до забезпечення безпеки органів і установ виконання покарань.

Отже, розглядаючи зазначені напрями, необхідно визнати, що найважливішим із них на сьогоднішній день є правова регламентація питань протидії корупційними проявами. Видається, що перш ніж протидіяти будь-якому негативному явищу, слід визначити його поняття, види злочинів, суб'єктів запобіжної діяльності, а вже потім здійснювати заходи запобігання. Зрозуміло, що без правового регулювання цього питання запобігання і протидія корупції буде приречена на провал [с.134-135].

Список використаних джерел

1. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. доктора юрид. наук: 12.00.08 / Мельник Микола Іванович. - К., 2002. - 424 с.

2. Кримінологічні засади запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України: навчальний посібник. - К.: ВД «Дакор», 2014. - 196 с.

Макаренко М.М., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ СПОСОБИ ЗНИЩЕННЯ, ПІДРОБКИ АБО ЗАМІНИ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТІВ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Проблема незаконного обігу транспортних засобів на території України дотепер залишається невирішеною, оскільки питома вага злочинів, пов'язаних із незаконним обігом транспортних засобів, є достатньо високою. Найбільша кримінальна активність у сфері незаконного обігу транспортних засобів спостерігається в тих регіонах України, які межують з країнами - імпортерами автомобілів.

Протягом тривалого часу поставлений на потік незаконний обіг транспортних засобів в Україні приносить кримінальному бізнесу незаконні доходи внаслідок недостатнього державного контролю та нестабільної соціальної обстановки. Відсутність належної правової регламентації, технічних можливостей, що забезпечують оперативне виявлення «кримінальних» транспортних засобів, некомпетентність ряду співробітників правоохоронних органів у вирішенні цих завдань, дає можливість безкарно вчиняти підробку номерів вузлів та агрегатів викрадених автомобілів і «легалізувати» їх в обхід існуючих правил. Неefективна боротьба з цими злочинами створює умови для розвитку в злочинців певних навичок, удосконалення технічних можливостей [1, с. 1].

Спосіб злочину може свідчити про багато обставин при його вчиненні. Складність способу вчинення злочину показує на ціль, яку поставив перед собою суб'єкт злочину, на його професійні якості і навички, технічну оснащеність місце вчинення злочину, а інколи

навіть і на кількість осіб, які приймали участь у вчиненні протиправного діяння.

Спосіб знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу - один з основних елементів криміналістичної характеристики даного діяння. Встановлення вказаного компонента дозволить вирішити низку задач криміналістичного характеру, спрямованих на: забезпечення повноти, всебічності та ефективності розслідування; пошук і виявлення слідів, взаємозв'язок доказів; розшук осіб, які вчинили протиправне діяння; попередження подібних злочинів тощо.

Способи підроблення ідентифікаційного номера, номера кузова, шасі, двигуна, державного реєстраційного знака умовно розділити їх на декілька груп залежно від місць їх розміщення. Оскільки способи підроблення ідентифікаційного номера кузова (шасі) відрізняються від способів підроблення ідентифікаційного номера двигуна, а також способів підроблення державного реєстраційного знака транспортного засобу [2, с. 14].

Так, підроблення державного реєстраційного знака часто проводиться як шляхом повних або часткових змін змісту справжнього державного реєстраційного знака, так і шляхом виготовлення сфальсифікованого знака повністю.

Фальсифікація відбувається такими способами:

- нанесення (кріплення) на справжній державний реєстраційний знак шару пластичних мас, металу, фрагментів картону, пластику, що дозволяють змінити цифри або букви, що мають схоже зображення із знаками потрібного вторинного маркування, наприклад, 3-5, 1-4, 5-6-8-9-0, Г-П, С-О, подальше зафарбовування за кольором державного реєстраційного знака;

- механічне “утоплення” ділянки (фрагмента) справжнього державного реєстраційного знака, нанесення на цю ділянку шару металу або пластичної маси і тиснення на отриманій поверхні рельєфу що потребує вторинного маркування, подальше зафарбовування за кольором державного реєстраційного знаку;

- виготовлення цілком нового знаку з металу, картону,

пластику, тиснення знаків вторинного маркування, подальше зафарбовування за кольором державного реєстраційного знаку.

Зміна маркування двигуна транспортного засобу найчастіше досягається двома способами. Перший спосіб полягає у знищенні знаків первинного маркування шляхом зняття (зрізу) шару металу з нанесеним маркуванням шляхом механічної обробки поверхні, приливу блоку циліндрів. Рідше зустрічається спосіб, коли знищення знаків первинного маркування, блоків двигуна, що виготовлені із алюмінієвих сплавів, здійснюється термічною дією на маркувальний майданчик за допомогою газового пальника або паяльної лампи. Після цього на підготовлену таким чином площадку наноситься (“набивається”) необхідне маркування або наклеюється спеціальна пластина із заздалегідь нанесеним номером. Другий спосіб полягає у забиванні (зафарбовуванні) знаків первинного маркування з подальшим набиванням потрібних знаків [2, с. 16].

Існують ще декілька способів змінення маркування кузовів (шасі) транспортних засобів, а саме:

- добивання бракуючих елементів у знаках первинного маркування, що мають схоже зображення із знаками, що потребують вторинного маркування, наприклад, 3-5, 1-4, 5-6-8-9-0;

- механічне “утоплення” ділянки (фрагмента) ідентифікаційного маркування, монтаж на цьому місці аналогічної ділянки (фрагмента), демонтованої з кузова іншого автомобіля, слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів, і подальше зафарбовування за кольором кузова;

- механічне “утоплення” ділянки (фрагмента) ідентифікаційного маркування, нанесення на цю ділянку шару металу або пластичної маси і тиснення на отриманій поверхні рельєфу потрібного вторинного маркування, подальше зафарбовування за кольором кузова;

- заміна цілком панелі на якій розташовані знаки ідентифікаційного маркування на аналогічну панель, демонтовану з кузова іншого автомобіля, слюсарна обробка освіченої поверхні, шпатлювання швів нанесення шару пластичної речовини, що імітує шар шумоізоляційної мастики, і

кольором кузова;

- механічне “утеплення” всієї панелі, на якій розташовані знаки ідентифікаційного маркування, монтаж на її місці аналогічній панелі, демонтовану з кузова іншого автомобіля, слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів, нанесення шару пластичної речовини, що імітує шар шумоізоляційної мастики, і подальше зафарбовування за кольором кузова;

- нанесення шару пластичної речовини (шпаклювання, полімерні матеріали, бінарні суміші, легкосплавний метал і т. д.) на “лицьову” поверхню кузова в зоні розташування знаків первинного маркування, формування необхідного рельєфу знаків вторинного маркування з подальшим їх зафарбовуванням, відповідного кольору кузова;

- нанесення шару металу (за допомогою зварки електродуги і т. п.) на “лицьову” поверхню кузова в зоні розташування знаків первинного маркування, слюсарна обробка і “вирівнювання” отриманої поверхні, нанесення (таврування, гравірування) необхідних знаків вторинного маркування з подальшим їх зафарбовуванням, відповідним кольором кузова;

- встановлення і кріплення різними способами металевої пластини із знаками вторинного маркування на “лицьовій” поверхні кузова в зоні розташування знаків первинного маркування, шпатлювання швів з подальшим їх зафарбовуванням до відповідного кольору кузова;

- нанесення (“добивання” за допомогою клейм, гравірування) необхідних елементів зображення знаків вторинного маркування, заповнення рельєфу “зайвих” елементів зображення знаків первинного маркування пластичними матеріалами (шпаклювання, полімерні матеріали, бінарні суміші, легкосплавний метал і т. д.) з подальшим зафарбовуванням знаків за кольором кузова;

- вирівнювання (забивання, закарбовування) “лицьової” поверхні панелі, що маркірується, у зоні розташування рельєфних знаків первинного маркування, нанесення (за допомогою клейм, гравірування) необхідних елементів зображення знаків первинного маркування і подальше зафарбовування за кольором кузова;

- демонтаж (вирізування) фрагмента панелі кузова, що маркірується, і повторний його монтаж (за допомогою зварювання, паяння, клейових з'єднань) в отвір, що утворився, в іншому положенні (фрагмент розвернутий на 180°, використовується для знаків 6-9), слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування за кольором кузова;

- демонтаж (вирізування) фрагмента панелі кузова, утворений отвір фрагмента з одним знаком вторинного маркування (фрагмент пластини з рельєфним знаком маркування, виготовленої не відповідно до технології маркування, що використовується підприємством-виготовником), слюсарна обробка визначеної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування знаків вторинного маркування за кольором кузова;

- демонтаж (вирізування) декількох (двох, трьох та більше) фрагментів панелі кузова, що маркірується, з нанесеним (одним) знаком ідентифікаційного маркування і повторний їх монтаж в утворені отвори в іншому порядку, слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування знаків вторинного маркування за кольором кузова;

- демонтаж (вирізування) фрагмента панелі кузова, що маркірується, з нанесеними (двома або більш) знаками ідентифікаційного маркування і монтаж в отвір фрагмента, що утворився, з відповідною кількістю знаків вторинного маркування (фрагмент пластини з рельєфними знаками маркування, виготовленої не відповідно до технології маркування, використовуваної підприємством-виготовлювачем), слюсарна обробка отриманої поверхні, шпатлювання швів і подальше забарвлення знаків вторинного маркування за кольором [2, с. 16-17].

Отже, реалізація кожного з розглянутих способів знищення, подробиці або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу незмінно залишає певні сліди, які характеризують кваліфікацію злочинця (рівень володіння знаряддями (технічними засобами), вказують на умови (обстановку), в якій здійснювалася протиправна діяльність,

кількість суб'єктів злочину. Все це дозволяє органу досудового розслідування висунути цілеспрямовані версії, визначити вірний напрямок у розслідуванні вже на його початковому етапі.

Список використаних джерел

1. Віскунов В.В. Кримінальна відповідальність за знищення, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Віктор Віталійович Віскунов, Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2012. - 20 с.

2. Розслідування злочинів, пов'язаних із знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. М. Брисковська, А. А. Вознюк та ін.]. - К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. - 85 с.

Боднар В.Є., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИННОСТІ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Індивідуальна профілактика в органах внутрішніх справ, згідно з наданим у нормативно-правових документах МВС України визначенням, полягає у здійсненні комплексу правових, організаційних, виховних та інших заходів, що реалізуються відносно конкретної особи, спрямованих на своєчасне виявлення й попередження злочинних, корупційних та інших протиправних дій, усунення причин та умов, що сприяють їх скоєнню [1].

Мета індивідуальної профілактики передбачає виявлення та запобігання вчиненню працівником ОВС протиправних дій. Індивідуальна профілактика полягає в систематичному

використанні та стимулюванні різних форм контролю над поведінкою особи з метою формування мотивації до такого виконання службових обов'язків, що відповідає цілям правоохоронної діяльності, з урахуванням індивідуальних особливостей працівника ОВС.

Заходи реалізації індивідуальної профілактики, передбачені нормативно-правовими актами МВС України:

- психологічне діагностування окремого працівника;
- проведення роз'яснювальної роботи стосовно допущених помилок та порушень у службовій діяльності;
- проведення бесід щодо неприпустимості корупції або інших протиправних діянь;
- відвідування за місцем мешкання з метою встановлення сімейно-побутових умов;
- інше [2, с.174].

Ядром індивідуальної профілактики в органах внутрішніх справ, як зазначають дослідники, є виховна робота. Заходи виховного впливу мають різноманітний характер, вони є заходами спрямованої дії, включаючи індивідуальну виховну роботу з працівниками ОВС. Проведення індивідуальної виховної роботи виступає однією з організаційних форм виховної роботи з особовим складом.

Оскільки мова йде про проведення саме індивідуальної профілактики, дуже важливо виокремити риси, властиві працівникам, що можуть вплинути на характер та зміст профілактичної роботи. До таких рис належать соціально-демографічні характеристики, соціо-психологічні та професійні характеристики працівника.

До соціально-демографічних рис належать: вік, стать, стаж роботи, рівень освіти, національність, наявність власної сім'ї. До соціо-психологічних рис належить виконання соціальних ролей, притаманних працівникові в колективі - лідер; людина, яка користується повагою, новачок і т. ін., виконання соціальної ролі батька (матері), чоловіка (дружини), сина (доньки). До професійних характеристик працівника належать

показники службової діяльності, наявність стягнень, посада, спеціальне звання тощо.

Урахування зазначених характерних рис працівника під час формування індивідуально-профілактичної роботи дозволить зробити її більш предметною та зорієнтувати службову особу, на яку покладено її проведення, на виховання конкретних працівників, котрі потребують максимальної уваги.

Слід відзначити, що до працівників, які потребують підвищеної уваги, належать молоді працівники з невеликим стажем роботи. Виховний вплив на працівника повинен здійснюватися з перших днів його перебування на посаді рядового чи начальницького складу. Особливим педагогіко-виховним впливом відрізняється навчальний процес у вищих навчальних закладах системи МВС України, до завдань якого відноситься й формування особистості правоохоронця, гідного та придатного за своїми особистісними якостями до служби в органах внутрішніх справ [2, с.178-179].

Серед профілактичних заходів, що дозволяють своєчасно встановлювати осіб, котрі вживають наркотичні та психотропні речовини, є щорічний медичний огляд працівників ОВС. Значну роль у профілактиці даного явища має відігравати й начальник підрозділу, який повинен володіти усією повнотою інформації щодо підлеглих.

Формами профілактичної роботи керівного складу виступає проведення співбесід з підлеглими працівниками щодо недопущення поведінки, яка може бути несумісною з займаною посадою та відвідування за місцем постійного проживання з метою встановлення побутових умов та стану атмосфери в родині підлеглого. Перелік форм профілактичної роботи не є вичерпним.

Самостійне значення має регіональна субкультура, соціальні норми та установки спільноти певного регіону, без урахування якої вести мову про якісний аналіз субкультури працівників конкретного підрозділу не можна. Тому будь-яке дослідження стандартів поведінки, що існують у кожному

конкретному колективі, має відбуватися в контексті дослідження регіональної субкультури.

Окремий вид індивідуально-профілактичних заходів, що безпосередньо впливають зі специфіки роботи органів внутрішніх справ, становлять спеціальні цільові інструктажі щодо порядку дій у типових ситуаціях виконання службових обов'язків та фізична підготовка працівників ОВС. До першої групи входить стандартний набір можливих дій у стандартних ситуаціях виконання службових обов'язків для того, щоб працівник засвоїв норму закону, тренінги щодо реалізації правових повноважень при виконанні службових обов'язків.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення органами та підрозділами внутрішніх справ України профілактики злочинних, корупційних діянь та інших протиправних дій серед особового складу: наказ МВС України № 76 від 23.02.2009 р.

2. Мартиненко О.А., Шарікова В.П. Злочинна шкода, що вчиняється працівниками ОВС України при виконанні службових обов'язків. - Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2013. -220 с.

Грицик В.В., ад'юнкт кафедри
конституційного та міжнародного права
Національної академії внутрішніх справ

**ПРАВОВІ ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
ОСОБИ НЕ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ АБО ПОЯСНЕННЯ
ЩОДО СЕБЕ, ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ЧИ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ**

Право особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів це одне з ключових прав людини і громадянина, що уособлює в собі можливість особи

захищати себе в процесі кримінального переслідування. Зв'язок свободи від самовикриття і таких фундаментальних принципів правосуддя як презумпція невинуватості та повнота встановлення істини визначають необхідність захисту всіх учасників кримінального процесу. З огляду на це, виникає логічна потреба нормативно-правового закріплення цього права та його гарантування державою в найбільш ефективний спосіб.

В Україні первинним джерелом аналізованого нами комплексу прав особи є безумовно Конституція України, в ст. 63 якої закріплюється, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [1]. При цьому в цій же статті зазначається, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Тобто можна зробити висновок, що свобода від самовикриття є складовим елементом права особи на захист в процесі кримінального переслідування.

Вказана норма, як і взагалі сам інститут імунітету особи від самовикриття була імплементована у вітчизняне законодавство із міжнародно-правових актів у сфері прав людини, зокрема Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого 1966 році. Так, п. 3 ст. 14 цього пакту закріплює, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності, серед яких і гарантія не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним [2]. Крім того, слід зазначити, що хоча прямо право особи не давати свідчення проти себе не декларується у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод прийнятій Радою Європи 04.11.1950 року, але воно витікає зі змісту ст. 6, яка визначає сутність права особи на справедливий суд [3].

В Україні первинним джерелом аналізованого нами комплексу прав особи є безумовно Конституція України, в ст. 63 якої закріплюється, що особа не несе відповідальності за

відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Справедливість судового розгляду поширюється і на достатність доказів вини особи навіть за умови її відмови або відмови її родичів давати показання проти неї. З метою всебічної реалізації даного права, виникає потреба детальної детермінації права особи не давати показання проти себе або своїх родичів в кримінально-процесуальному законодавстві.

Так, у ст. 18 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї розкривається у декількох аспектах [4]:

- жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення;

- кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї;

- кожна особа має право у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання (при цьому слід розуміти, що це право не поширюється на можливість особи змінювати свої свідчення або відмовитися від тих пояснень, що вже були надані, оскільки така поведінка може мати ознаки іншого правопорушення - перешкоджання слідству);

- жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення;

- кожна особа має право бути негайно повідомленою про право не свідчити проти себе, близьких родичів та членів сім'ї.

Саме останній аспект є найважливішим, оскільки будь-які кримінально-процесуальні відносини передбачають як права так і обов'язки сторін, а тому обов'язок повідомити особу про її права має бути першочерговим при проведенні будь-яких

слідчих чи оперативно-розшукових дій.

Окрім статті 18 КПК України свобода особи від самовикриття або викриття членів своєї сім'ї розкривається і через правовий статус окремих сторін кримінального процесу: підозрюваного, обвинуваченого та свідка.

Так, відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний, обвинувачений має право не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 66 свідок має право відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення.

Окремо слід згадати і ст. 87 КПК України, в якій визначаються гарантії щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, в тому числі і права особи не давати показання проти себе чи своїх близьких [4].

Підсумовуючи викладене вище приходимо до наступних висновків. По-перше, свобода особи від самовикриття або викриття членів своїх близьких є невід'ємною складовою її громадянських прав, що закріплюється на найвищому міжнародному рівні. По-друге, вітчизняне законодавство, і перш за все Конституція України, гарантує особі право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, а детермінація цього права відбувається через норми кримінально-процесуального законодавства і є важливим елементом правового статусу підозрюваного, обвинуваченого та свідка.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права:

Пакт ООН від 16.12.1966 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran498#n498>

Трач С.С., здобувач наукової
лабораторії з проблем досудового
розслідування Національної
академії внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

Політичні й соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій країні, впливають на якісні характеристики злочинності, особливо на такий вид злочину, як шахрайство. Сучасне шахрайство має низку значущих відмінностей від аналогічних злочинів минулих років. Істотно зросли його масштаби, заподіяна шкода, змінилися способи вчинення та «інструментарій» шахраїв.

Поява нових, сучасних видів шахрайства зумовлює необхідність їх цілеспрямованого вивчення, адже чинне законодавство відстає від криміногенних реалій, особливо пов'язаних з використанням сучасних науково-технічних засобів [1, с.14].

Сучасне шахрайство характеризується підвищеною суспільною небезпекою, оскільки завдає матеріальної шкоди не тільки конкретним особам, а й негативно впливає на політичну,

соціально-економічну, правову сфери життєдіяльності суспільства.

Професіоналізація шахрайства і його організованість тісно пов'язані з розвитком кримінальної діяльності в країні, з активним залученням злочинцями в цю діяльність нових осіб. Зростання рівня освіченості дає змогу злочинцям застосовувати складні, витончені механізми при підготовці, здійсненні та приховуванні шахрайств. З розвитком ринкових відносин шахрайство маскується під окремі види підприємницької діяльності (інвестиційну, страхову, банківську), що створює труднощі в його розслідуванні [2]. Для досягнення поставлених цілей злочинці нерідко використовують свої посадові можливості, спеціальну підготовку, досвід роботи, знання специфіки функціонування ринкових механізмів тощо.

Одним із видів незаконного посягання на право власності є шахрайство у сфері кредитних операцій. Надання кредитів є однією з основних економічних функцій банків, що здійснюється з метою фінансування інвестиційних і споживчих цілей фізичних та юридичних осіб. Від того, наскільки стабільно банки реалізують свої кредитні функції, залежить економічне становище регіонів, які вони обслуговують, оскільки завдяки банківським кредитам засновуються нові підприємства та збільшується кількість робочих місць у цих регіонах, забезпечуються їх економічна стабільність.

Ці злочини в сучасних соціально-економічних умовах завдають значної матеріальної шкоди, як окремим громадянам так і державі в цілому, мають високий рівень латентності, надають можливість злочинним елементам мати значні «прибутки». Зменшення розповсюдженості шахрайства у сфері кредитних операцій та зниження його тяжкості не може бути досягнуто лише шляхом кримінального покарання, оскільки такі заходи не можуть усунути соціальні причини та умови шахрайства. Боротьба з ним може бути ефективна лише при використанні комплексного підходу, тобто не лише виявлення, припинення та розслідування, а й попередження.

Тому необхідність вивчення особи шахрая актуальна тим, що без вивчення її властивостей складно ефективно протидіяти шахрайствам як під час проведення оперативно-розшукових заходів, так і під час здійснення слідчих та негласних слідчих (розшукових дій) дій.

Одним із елементів кримінологічної характеристики шахрайства є особистість злочинця. Відзначимо, що сьогодні шахраї - це своєрідна еліта злочинного світу, талановиті артисти, спритні, швидкі в діях, які нешаблонно мислять. Вони так звані «білі комірці», освічені, «релігійні», не зловживають спиртним та наркотиками, відрізняються психологічною стійкістю, оптимізмом, конформізмом, самоконтролем, добротою та чуйністю, в переважній більшості мають глибокі знання в різних галузях людської діяльності. Вони можуть бути оцінені як хороші фахівці у сфері психології, економіки, інформаційних технологій, у різних галузях права. Нерідко вони дуже добре ознайомлені з нормативними актами органів державної влади і управління. Окремі з них навіть обізнані з методами роботи правоохоронних органів [3, с. 5].

«Кримінологічний портрет» особи шахрая включає основні соціально-демографічні, соціально-рольові, психологічні та кримінально-правові властивості даного типу злочинця. Слід відзначити, що шахраєві властивий розвинений інтелект, сила переконання, витончена наполегливість у реалізації злочинного задуму [4].

Шахрайство у сфері кредитних операцій банків здебільшого має латентний характер і вчиняється особами, які за своїм інтелектуальним, освітнім рівнем, посадовим становищем та корумпованими зв'язками не завжди дають можливість оперативним підрозділам своєчасно запобігати, виявляти і задокументувати злочинні діяння, оперативним працівникам доводиться працювати вже на їх викриття після того, як вони були вчинені або продовжуються.

Отже, розробка кримінологічної характеристики особистості шахрая, який вчиняє шахрайство у сфері кредитних

операцій банків, а саме використання її у професійній діяльності працівників правоохоронних органів сприятиме ефективній протидії шахрайствам у цій сфері.

Список використаної джерел

1. Булатов А.С. Кримінологічні аспекти шахрайства / А.С. Булатов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки». - 2014. - № 5. - Т. 3. - С.14-18.

2. Пазинич Т.А. Криміналістична характеристика шахрайств та основні положення їх розслідування [Текст] : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Пазинич Тетяна Анатоліївна ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2007. - 20 с.

3. Ахмедшин Р.Л. Криминалистическая характеристика личности преступника : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Ахмедшин Рамиль Линарович. - Томск, 2006. - 20 с.

4. Кара М.В. Характеристика осіб, які вчиняють шахрайство / М.В. Кара // Електронна бібліотека юридичної літератури. - [Електронний ресурс]. - Режим: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/4780/%CC>.

Копилов А.М., здобувач кафедри ОРД
Національної академії внутрішніх справ

**АНАЛІЗ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕННОСТІ ПИТАНЬ
ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ**

Контрольована поставка як окрема категорія оперативно-розшукової діяльності стала предметом активних наукових розробок у країнах СНД на початку 90-х років ХХ століття. В Україні контрольована поставка стала предметом дослідження наприкінці 90-х років. Так проведений нами історико-правовий

аналіз законодавчих, відомчих нормативних актів та наукової літератури свідчить, що термін „контрольована поставка” протягом свого існування визначався по-різному, як „метод”, „комплекс оперативно-розшукових та інших заходів”, „комплекс організаційних, гласних і негласних оперативно-розшукових та інших заходів”, „оперативно-розшукова операція”, «контроль за вчиненням злочину», «негласна слідча (розшукова) дія».

При цьому, враховуючи, що до набрання чинності новим КПК України контрольована поставка досліджувалася науковцями лише у площині теорії оперативно-розшукової діяльності - як метод, захід або як комплекс заходів.

Наприклад контрольована поставка як метод ОРД визначалась в роботах О.Ф. Долженкова, Ю.Н. Гальчинського, («Контрольована поставка» - 2001р.), Хрупи М.С. («Законодавча регламентація застосування методу контрольованої поставки у сфері боротьби з економічною та наркотичною злочинністю» - 2002р.), Р.М. Павленко («Попередження органами внутрішніх справ незаконного виробництва наркотичних засобів та психотропних речовин» - 2004р.), М.О. Сергатого («Організаційно-тактичні питання боротьби з наркобізнесом» - 1998р.), Ю.В. Тузова, К.Г. Костенко («Використання контрольованої поставки під час проведення оперативно-розшукових заходів по документуванню контрабанди наркотичних речовин -1999 р.»), І.Р. Шинкаренко («Правові, організаційні та тактичні основи використання контрольованої поставки щодо викриття міжнародних каналів постачання наркотиків» - 2006р.) та інші.

Заходом, проведення якого потребувало дозволу керівника оперативного підрозділу контрольовану поставку у своїх роботах називали А.Н.Шевораков («Правовая характеристика контролируемой поставки как оперативнорозыскного мероприятия»-2005р.), О.Л. Каленицький («Некоторые особенности проведения контролируемых

поставок культурных и исторических ценностей» - 200р.) та інші.

Контрольовану поставку як оперативно-розшукову операцію або комплекс оперативно-розшукових та інших заходів визначали, В.І. Михайлов («Контролируемая поставка как оперативно-розыскная операция» - 1998 рік),

Д.Й. Никифорчук («Контрольована поставка наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» - 2002р.), В.П. Столбовий («Окремі аспекти боротьби з організованими злочинними угрупованнями, які займаються наркобізнесом» - 2003 рік), О.М. Стрільців («Контрольована поставка наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, що пов'язана з перетинанням кордону» - 2007 рік), С.В. Албул, В.А. Некрасов, О.О. Подобний («Контрольоване постачання в практиці правоохоронних органів: досвід правової регламентації» - 2009 рік), М.Б. Саакян («Операції в оперативно-розшуковій діяльності : теорія і практика» - 2007 рік)

І як правильно визначив О.М.Стрільців причини такого різноманіття визначень сутності контрольованої поставки полягають у тому, що по-перше на той час не було розроблено підстав класифікації методів ОРД, а по-друге сам метод не охоплює окремі організаційно-тактичні моменти, водночас операція щодо його використання містить різноманіття елементів та організаційних заходів.

Д.Й. Никифорчук досліджуючи дане питання і формулюючи визначення контрольованої поставки наркотичних засобів визначив його, як комплекс оперативно-розшукових та інших заходів.

Отже серед науковців та практиків не існувало однозначного трактування «контрольованої поставки» і практично кримінально-процесуальні аспекти контрольованої поставки науковцями довгий час не досліджувалися. Хоча як свідчать результати дослідження більшість науковців все-ж таки визначали її як оперативно-розшукову операцію в зв'язку з тим,

що під час її проведення застосовуються значна кількість оперативно-розшукових заходів, а на сьогоднішній день в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій.

Білень А.І., слухач магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції, ННПФДСКМ Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Формування людини, як відомо, починається з дитинства. В молоді роки закладається основа не тільки відповідних знань, але й норм поведінки, звичок, потреб особи. Виховання молодого покоління - це виховання майбутнього кожної держави, і майбутнє залежить не тільки від рівня професійної підготовки цього покоління, але й від його моральних якостей.

Нестача спілкування, емоційна незадоволеність, яку діти нерідко відчувають у власних родинах, потреба у належності до референтної групи, можуть бути часто причиною того, що дитина приєднується до злочинного світу.

В силу різних обставин значна кількість молодих людей стають на шлях злочинності, що є вкрай тривожним сигналом для суспільства та влади. Зважаючи на соціальну злочинну небезпеку законодавець встановив, що вік неповнолітніх злочинців зумовлений правовими чинниками - від 14 років (вік, з якого починається кримінальна відповідальність) до 18 років (вік юридичного повноліття).

В останнє десятиліття в нашій країні серед різних соціально-економічних проблем на одне із перших місць виходить проблема запобігання і протидії зловживання

наркотичним засобами, психотропними речовинами і їх незаконного обігу. Наркотики проникають в усі соціальні категорії і вікові групи громадян. Особливо загрозовим є зловживання наркотиками у молодіжному середовищі що суттєво впливає на сьогодення і майбутнє суспільства, і є так званим, джерелом та резервуаром усієї злочинності, яка на сьогодні досягла загрозового розмаху.

Проблема з'ясування причин наркоманії і незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин досить складна і неоднозначна. У даній ситуації немає єдиної і все пояснюючої причини. Мова може йти про сукупність факторів: біологічних і фізіологічних, індивідуально-психологічних і соціальних.

Наркозлочинність проявляється у вчиненні багатьох видів злочинів. Всіх їх можна поділити на дві групи: злочини, що вчиняються у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, тобто в незаконних операціях з ними, що передбачені у розділі XIII Кримінального кодексу України, та інші види злочинів різної спрямованості, що вчиняються у стані наркотичного збудження (сп'яніння) під впливом вживання наркотиків.

Залежно від безпосереднього об'єкта, особливостей предмета та об'єктивної сторони, злочини проти здоров'я людей можна поділити на такі групи:

1. Злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та ін.. предметів, небезпечних для здоров'я населення (статті 305 - 307, 309 -311, 320 і 321 КК);

2. Злочини, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення (статті 308, 312, 313, 318 і 319 КК);

3. Злочини, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних і одурманюючих засобів, а також допінгу (статті 314 - 317, 322 -324 КК)

Згідно з офіційними даними в Україні на 2013 - 2014 роки, зареєстровано майже 150 тис. споживачів наркотиків,

серед яких 8 тис. неповнолітніх. Однак через високу латентність цього явища поза увагою міліції залишається в десять разів більше наркоспоживачів. Таким чином, поки що маємо в країні більше 1 мільйона людей, які без призначення лікаря вживають наркотики, психотропні речовини або прекурсори.

Водночас кількість наркоманів, відомих органам охорони здоров'я, у 2014 р. становила лише 83 741 осіб, серед яких 948 - неповнолітні, а на профілактичному обліку споживачів наркотиків в органах міліції було зареєстровано 12 485 осіб, серед яких 4850 - неповнолітні.

У період з 2010 по 2014 рр. структуру злочинів, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння, складають: крадіжки приватного майна (38 %), грабежі (16 %), розбійні напади (12%), хуліганство (12 %), незаконне заволодіння транспортним засобом (5 %), шахрайство і вимагання (4,5 %). Також неповнолітніми в стані сп'яніння вчиняються й умисні вбивства та замах на них, умисні тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, злочини пов'язані з наркотиками та згвалтування. Вони становлять майже 10 % усіх злочинів, вчинених неповнолітніми в стані сп'яніння. Відзначено, що протягом останніх п'яти років відбулися суттєві зміни у структурі злочинів неповнолітніх, вчинених в стані сп'яніння. Порівняно з 2010р. до 2014 р. відмічається темп зниження ще донедавна найбільш розповсюджених злочинів - крадіжок (38,9 %), умисних вбивств та замахів (- 8,3 %), хуліганств (- 7,8 %) і незаконних заволодінь транспортними засобами (- 7,1 %). Проте відмічається темп зростання шахрайств (+ 23,8 %), грабежів (+ 15,1 %), розбійних нападів (+ 10,8 %) і згвалтувань (+ 10,8 %).

За соціальним станом особи, що перебувають на обліку, розподіляються таким чином:

- не працюють і не навчаються - 80,1 %; - службовці - 0,8 %;
- робітники - 7,1 %; - учні шкіл - 1,2 %;
- учні ПТУ, технікумів - 1,2 %;

- студенти вищих навчальних закладів - 0,5 %; - інші категорії - 9,1 %.

Питома вага чоловіків становить 82 %. Питома вага міських жителів - 82,4 %.

Отже, підводячи підсумки, можна зазначити наступне: наркотики руйнують психіку молодих людей, зумовлюють відмову від позитивних настановлень на здоровий спосіб життя, породжують мотиви прийняття хибних рішень, у деяких випадках провокуючи навіть до суїциду. Також наркотики є так званим поштовхом у злочинне життя. За допомогою них, вони знайомляться зі злочинцями, стають членами злочинних угруповань, скоюють крадіжки, грабежі, злочини проти здоров'я та життя людей, а також злочини проти статевої недоторканності людей. Існує багато поглядів на те, чому людина звертається до наркотиків та стає правопорушником. А саме це:

1. Соціально-економічні: зuboжіння населення; відсутність цивілізованих ринкових відносин; розвиток тіньової економіки; зростання в суспільстві соціальної напруги, рівня безробіття.

2. Неприятливе сімейне оточення.

3. Проблеми у взаємостосунках неповнолітнього в шкільному середовищі.

4. Негативний вплив позашкільного середовища: скорочення системи закладів дозвілля для неповнолітніх призводить до незайнятості вільного часу дітей та підлітків.

Отож, якими б не були ці причини - небезпека наркоманії очевидна. Нелегальний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів набуває все більш широкого розмаху, стає надзвичайно серйозним соціальним фактором, та негативно впливає на стан здоров'я і добробут людей, а також розвиток суспільства в цілому, а особливо дітей, тому що, наші діти - майбутні громадяни України. майбутнє дітей залежить від нас, наше майбутнє - від них.

Щирська В.С., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Відповідно до ст. 3 Конституції України здоров'я людини поряд з її честю, гідністю, недоторканністю і безпекою визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Водночас у ст. 49 Основного Закону кожен має право на охорону здоров'я. Тому протидія посяганням на здоров'я населення визнається пріоритетним напрямом розбудови правової та соціальної держави, якою проголошена Україна.

Найбільш небезпечною групою протиправних діянь, що посягають на здоров'я населення, є злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. З усіх облікованих кримінальних правопорушень у 2014 р. (529131 злочин) їх частка складає 5,7 % (30494 злочинів). По величині вони займають третє місце у загальній структурі злочинності після злочинів проти власності, життя та здоров'я особи.

Одним з найбільш небезпечних різновидів цих протиправних діянь є організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України), яке у загальній структурі злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення складає 4,1 % (1263 злочини з 30494 у 2014 р.). У зв'язку з чим знаходиться на четвертому місці серед вказаної групи протиправних діянь. Проте цим не вичерпується характеристика масштабів правопорушень цієї категорії, оскільки в зазначених місцях вчиняється низка інших злочинів у сфері обігу

наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, зокрема, передбачених ст. 309 та 307, що займають відповідно перше та друге місце у загальній структурі цих злочинів. Крім того, необхідно взяти до уваги той факт, що офіційні статистичні дані не відображають реального стану вчинення протиправних діянь, передбачених ст. 317 КК України, оскільки вони характеризуються високим ступенем латентності, з огляду на незацікавленість відвідувачів цих місць їх викритті. Відтак, їх виявлення залежить від ефективності діяльності правоохоронних органів.

Осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 317 КК України, залежно від виду скоєного суспільно небезпечного діяння умовно можна поділити на: 1) організаторів місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 2) осіб, які утримують ці місця; 3) осіб, які надають приміщення для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У 2014 р. за організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів було засуджено 617 осіб, серед яких більшість громадяни України (99 %) чоловічої статі (85,9 %). Відносно невеликий відсоток жінок (14,1 %) за свідченням працівників ОВС пояснюється тим, що доволі часто у вчинених у співучасті злочинах, передбачених ст. 317 КК України, чоловіки усю вину беруть на себе, вигороджують своїх спільників жіночої статі. Тому до кримінальної відповідальності притягуються окремі особи, а їх співучасники жіночої статі мають змогу уникнути кримінальної відповідальності. Водночас, це негативно впливає на стан запобігання кримінальним правопорушенням цієї категорії, оскільки співучасники, що залишилися, як правило продовжують протиправну діяльність у даному напрямку, проте в більш суворих умовах конспірації. Тому правоохоронні органи на етапі документування протиправної діяльності вказаних осіб повинні з'ясувати причетність до організації, утримання місць для виготовлення, виробництва та вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або надання

приміщення з вказаною метою осіб з найближчого оточення, кримінального правопорушника, в першу чергу - членів сім'ї, особливо жіночої статі.

Серед засуджених у 2014 р. 4 особи (0,7 %) були неповнолітніми, мали 16-18 років, 81 особа (13,1 %) - 18-25 років, 107 осіб (17,3 %) - 25-30 років, 368 осіб (59,6 %) - 30-50 років, 56 осіб (9,1 %) - від 50 до 65 років і 1 особа (0,2 %) - понад 65 років. Як бачимо здебільшого молодьорганізовує та утримує міся, а також надає приміщення, рідше - особи старшого, але не похилого віку.

За освітою 16 (2,6 %) засуджених мали повну вищу освіту, 16 (2,6 %) - базову вищу, 159 (26 %) - професійно-технічну, 282 (46,2 %) - повну загальну середню, 136 (22,2 %) - базову загальну середню, і які без освіти - 1 (0,2 %). Тому більшість злочинців цієї категорії має повну загальну середню та базову загальну середню освіту, рідше - професійно технічну.

Особливістю цієї категорії правопорушників є те, що 522 особи (84,6 %) -працездатні, які не працюють і не навчаються.

3 (0,5 %) становлять особи, які раніше вчинили злочин, але були звільнені від кримінальної відповідальності, 54 (8,8 %) особи судилися, але визнані такими, що не мають судимості, 98 (15,9 %) осіб судилися, але судимість погашена чи знята.

177 (28,7 %) засуджених мали незняту і непогашену судимість (17 % - одну судимість, 4,7 % - дві, 7 % - три і більше).

Відтак 44,6 % таких осіб мали судимість на момент вчинення злочину чи у минулому.

Серед засуджених 4,5 % - мали судимість за вчинення злочинів проти життя чи здоров'я особи, 34,5 % - за вчинення злочинів проти власності, 0,6 % - за вчинення злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 2,2 % - за вчинення злочинів проти громадського порядку та моральності, 53,3 % - за вчинення злочинів пов'язаних з наркотиками, 4,5 % - за інші злочини. При цьому 35 % відбули покарання повністю, 14,7 % звільнені від покарання, 13 % осіб - скоїли злочин, не відбувши покарання.

За результатами вивчення статистичних даних у 2014 році можна сформулювати кримінологічний портрет особи, яка вчинила злочин, передбачений ст. 317 КК України. Здебільшого це чоловіки

(85,9 %) віком 18-50 років (90 %), які мають повну загальну середню (46,2 %) та базову загальну середню (22,2 %) освіту, громадяни України (99 %), працездатні, які офіційно не працюють (84,6 %), значна частина яких мала судимість на момент вчинення злочину чи у минулому (44,6 %) здебільшого за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів (53,3 %) та проти власності (34,5 %).

Основними детермінантами злочинів, передбачених ст. 317 КК України, є медико-біологічні, соціальні, економічні, культурно-моральні, психологічні, правові, політичні та організаційно-управлінські.

З'ясування змісту основних елементів кримінологічної характеристики цих злочинів є необхідним для створення науково-обґрунтованої концепції запобігання їм.

Тріпник О.М., слухач освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
Національної академії внутрішніх
справ

МІСЦЕ ОВС ЯК ОРГАНУ З ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВИ

Докорінні соціально-економічні та політичні перетворення в Україні сприяли зміцненню її як правової демократичної держави. У механізмі забезпечення народовладдя особливе місце посідають правоохоронні органи, від ефективної роботи яких значною мірою залежить ступінь захисту прав і свобод громадян, правопорядку, національної економіки, протидії злочинності, зрештою - безпеки держави. Упродовж останніх десятиліть перед сучасним світом постають нові проблеми та загрози, пов'язані з подальшою глобалізацією найнебезпечніших організованих форм кримінального насильства та протиправного збагачення. Дедалі більше вражають вияви політичного, ідеологічного та релігійного екстремізму, національної та расової ворожнечі, міжнародного тероризму. Результати соціологічних опитувань населення

свідчать, що громадяни здебільшого відчувають страх за майбутнє, фрустрацію перед зовнішніми викликами.

Міністерство внутрішніх справ як керівний орган системи органів внутрішніх справ (ОВС) бере участь у розробці та реалізації державної політики щодо боротьби зі злочинністю, забезпечує на всіх рівнях запобігання злочинам, їх припинення, розкриття й розслідування, організовує розшук осіб, які вчинили злочин, вживає заходів щодо усунення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушень [1].

У правовій державі проблема боротьби зі злочинністю, захисту прав і законних інтересів громадян від злочинних посягань є актуальною завжди. Людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні вищою соціальною цінністю, на сторожі якої повинна стояти держава, її правоохоронні органи. Важливою функцією держави є комплексна багаторівнева протидія злочинності. Її наступальний характер забезпечується головним чином діяльністю правоохоронних органів і в першу чергу органів внутрішніх справ, які історично відіграють провідну роль у стриманні злочинності у певних стабільних (соціально - толерантних) межах. Саме цим зумовлюється завдання пошуку та використання резервів нарощування ефективності діяльності ОВС, спрямованих на протидію злочинності.

Пошук резервів нарощування ефективності боротьби зі злочинністю багато в чому залежить від диференціації та конкретизації системи заходів боротьби з нею, з урахуванням соціальної та кримінологічної обстановки [2].

Складність та певна нестабільність криміногенної ситуації у країні вимагає сьогодні від ОВС запровадження нових підходів, спрямованих на підвищення рівня стабільності та безпеки в суспільстві. Нині за окремими напрямками їхньої діяльності вдосконалюються форми і методи боротьби зі злочинністю, посилюється профілактична робота. Зокрема, зусилля концентруються на попередженні, розкритті й розслідуванні тяжких злочинів, припиненні незаконного обігу

зброї, вибухових речовин та наркотичних засобів, послабленні впливу криміналітету на економіку країни. Як і в попередні роки значні зусилля зосереджуються на знешкодженні стійких, найбільш небезпечних злочинних угруповань, притягненні до відповідальності їхніх лідерів та кримінальних «авторитетів», руйнуванні економічного підґрунтя організованої злочинності, виявленні корумпованих зв'язків в органах влади та управлінні.

Необхідність реформування правоохоронних органів, система яких досі ще не відповідає потребам суспільства та загально визнаним міжнародним демократичним стандартам, є загально визнаною, її усвідомлюють усі політичні сили в Україні. Тому ми погоджуємося із запропонованою Міністром внутрішніх справ України Арсеном Аваковим Стратегією розвитку ОВС 2014 року, яка передбачає утворення центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовуватиметься та координуватиметься Міністром внутрішніх справ: Національної поліції, Національної гвардії, Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби та Державної служби з питань надзвичайних ситуацій.

Науковий підхід як до реформування правоохоронної системи загалом, так і до визначення шляхів удосконалення діяльності ОВС як її складової передбачає пошук якісно нової моделі ОВС України з урахуванням досвіду провідних європейських країн [3].

Основоположні функції поліції та зміст її діяльності мають залишитися незмінними у ХХІ ст. Найважливішим функціональним призначенням поліції є захист громадян і суспільства від небезпек. Необхідно більше уваги приділяти запобіганню та профілактиці злочинності; лише там, де інші засоби захисту громадського порядку не спрацьовують чи не виявились ефективними, може йтися про репресивні методи. Невід'ємним атрибутом сучасної європейської поліцейської доктрини є демократичний характер організації та безумовне підпорядкування принципам правової держави. До цього можна

додати безпосередню роботу з населенням, особливо в межах індивідуальної профілактики.

Як зазначають німецькі вчені-кримінологи, поліція майбутнього має знаходити інноваційні джерела для підвищення якості своєї роботи, активно застосовуючи досягнення науки й техніки (передусім, у таких передових галузях, як інформатика, електроніка, комунікаційні технології, соціальний менеджмент). Поліції необхідно своєчасно пов'язувати свій розвиток з науковим прогресом, як це спостерігаємо в промисловості, сільському господарстві, медицині. Слід ураховувати, що всі досягнення технічного прогресу “бере на озброєння” злочинність [4].

Отже, ОВС як складова механізму держави відіграють визначальну роль у протидії злочинності. Саме тому їх реформування покликане на вдосконалення та запровадження новітніх стандартів, які відповідатимуть сьогоденню та покращать криміногенну ситуацію в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заяць Н. Місце органів внутрішніх справ у реалізації прав людини // Право України. - 1999. - №9. - С.26-29.
2. Негодченко О. В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини : монографія / О. В. Негодченко. - Дніпропетровськ, 2003.
3. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кравченко Ю. Ф. - Х., 1998. - 194 с.
4. Зозуля І. В. Європейська модель поліції (міліції) як мета у реформуванні ОВС України: доктринальний підхід / І. В. Зозуля // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2008. - № 19.

ЗМІСТ

Вступ	3
Крук О.М. Персонал державної кримінально-виконавчої служби україни як об'єкт кримінологічного вивчення	5
Карпенко Н.В. Про деякі історичні аспекти протидії розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі	9
Лопоха В.В. Про деякі тенденції вчинення злочинів і правопорушень персоналом виправних колоній України	13
Лагода К.О. Кримінологічна структура невиконання судових рішень (ст. 382 КК України)	17
Шапочка С.В. Щодо протидії дестабілізуючій злочинній діяльності та кібершахрайству в інформаційній сфері	21
Азарова А.А. Окремі кримінологічні аспекти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності	26
Галаган В.І. Спеціально-кримінологічне запобігання негативному впливу засобів масової інформації на формування злочинної поведінки неповнолітніх	30
Доброскок А.Ю., Кальченко Т.Л. Правові та психологічні особливості проявів вандалізму в Україні	32
Дьордй В.І. Запобігання звалтуванням, що вчиняються неповнолітніми в Україні	36
Рудик М.М. Порушення громадського порядку молодіжними радикальними угрупованнями	39
Мікіш А.С. Проблемні питання, які виникають при запобіганні фіктивному підприємництву слідчими підрозділами	42

Маньковський Н.Я. Боротьба з організованою злочинністю, як пріоритетний напрямок розвитку правової держави	47
Оберемко Ю.О. Соціально-демографічні характеристики осіб, що вчиняють умисні вбивства з корисливих мотивів	50
Семененко В.В. Деякі заходи запобігання грабежам в Україні	54
Гуренко Г.В. Віктимологічна профілактика фальсифікації лікарських засобів	57
Нескоромний Д.А. Алгоритм проведення арешту на кореспонденцію, як негласна слідча (розшукова) дія в процесі досудового розслідування	62
Мельниченко Л.М. Сучасний стан запобігання крадіжок, що вчиняються неповнолітніми в Україні	66
Кальченко Л.В. Деякі питання віктимологічної характеристики жертв (потерпілих) дорожньо-транспортного травматизму	70
Бобрик К.Ю. Шляхи удосконалення протидії злочинам, пов'язаних зі створенням злочинної організації	74
Горлач С.В. Кримінологічна характеристика потерпілих від умисних вбивств, що вчиняються неповнолітніми	78
Кушнір М.М. Суспільна небезпека корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми особами жіночої статі	82
Михайлова І.М. Окремі кримінологічні аспекти розвитку ювенальної юстиції	85
Наумова О.С. Диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти волі особи за ознакою суб'єкта злочину	89

Ремський В.В.	
Характеристика криміногенної ситуації в Україні щодо стану організованої злочинності на етнічній основі	93
Сівак О.В.	
Вплив на правосвідомість неповнолітнього запобіжного заходу у вигляді застави під час досудового розслідування	97
Тимощук Ю.С.	
Гуманізм як принцип сучасної кримінально-правової політики України	102
Цибулін Т.Г.	106
Правові наслідки неведального пособництва	
Чернов А.О.	111
Окремі питання призначення покарання за самоправство (ст. 356 КК України)	
Олійник О.М.	115
Відвернення та припинення нецільового використання бюджетних коштів у збройних силах України	
Челпан О.В.	119
Стан і тенденції пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів	
Бежан О.О.	122
Віктимологічна профілактика корисливо-насильницьких злочинів проти власності	
Змієнко А.П.	125
Спеціально-кримінологічні заходи запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією	129
Маленик Ю.С.	
Віктимологічна профілактика професійної злочинності	133
Купріянич А.І.	
Насильство в сім'ї щодо дітей, його види та наслідки	138
Хохлова І.М.	
Місце віктимологічної профілактики в діяльності ОВС	141
Корецька О.С.	
Злочинність неповнолітніх: причини та профілактика	

Михалік О.І. Щодо актуальності боротьби із фальшивомонетництвом в Україні	146
Баранова В.О. Удосконалення діяльності міліції щодо попередження насильства в сім'ї	150
Бондаренко Є.В. Пріоритетні заходи протидії шахрайству у сфері страхування	154
Заблоцький Ю.П. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній службі України	157
Макаренко М.М. Основні способи знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, як один з основних елементів криміналістичної характеристики	159
Боднар В.Є. Індивідуальна профілактика злочинності в органах внутрішніх справ	164
Грицик В.В. Правові основи конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів	167
Трач С.С. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють шахрайство у сфері кредитних операцій банків	171
Копилов А.М. Аналіз наукової розробленості питань проведення контрольованої поставки наркотичних засобів	174
Білень А.І. Аналіз злочинів неповнолітніх, що вчиняються у сфері обігу наркотиків	177
Щирська В.С. Кримінологічна характеристика організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	181
Тріпник О.М. Місце ОВС як органу з протидії злочинності в механізмі держави	184

Наукове видання

**КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

збірник наукових праць за матеріалами
науково-практичної конференції

(Київ, 26 березня 2015 року)

Компютерна верстка: Корольчук В.В.

Підписано до друку

Формат

Папір _____

Обл.-вид.арк. _____

Ум.друк.арк. _____

Вид.№ _____

Тираж _____ прим. Зам. № _____

Редакційно-видавничий центр
Національна академія внутрішніх справ
03035, Київ-35, пл. Солом'янська, 1